

ΙΛΙΣΟΣ

ΕΡΕΥΝΑ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΤΕΧΝΗ

Οὐ τὰ πάντα
τοῖς πᾶσι ρητὰ

Πυθαγόρειον

ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΠΩΛΟΥΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ «ΙΛΙΣΟΥ» Χαρ. Τρικούπη 26
α' όροφος, Κωδ. 106 79 Τηλέφ. 3620-702

H.P. Blavatsky	Τò κλειδί της Θεοσοφίας	350
»	Ή φωνή της σιγής — Τà πρῶτα βήματα στὸν Ἀποκρυφισμὸ	150
G. Leadbeater	Σ' ἐκείνους ποὺ πενθοῦν	80
Besant - Leadbeater	Ή Ἀτραπὸς τοῦ Ἀποκρυφισμοῦ	350
N. Sri Ram	Προσέγγισις πρὸς τὴν Πραγματικότητα	100
»	Αἱ βαθύτεραι ὀψεις τῆς Ζωῆς	100
»	Εἰς ἀναζήτησιν τῆς Σοφίας	200
Ed. Arnold	Τò Φῶς τῆς Ἀσίας	200
Irving S. Cooper	Ή Μετενσάρκωσις	150
An. Besant	Ή ἀπόκρυφη ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου	150
»	Ὁ Ἑσωτερικὸς Χριστιανισμὸς	350
Vivekananda	Κάρμα — Γιόγκα	150
J. van der Leeuw	Θεοὶ σὲ ἐξορία	80
ΒΕΝΕΤΟΥ - Ἰλαρίωνος	Φῶς στὴν Ἀτραπὸ	100
Krishnamurti	Βλέπε στὴν γ' σελίδα τοῦ ἐξαφύλλου	
Ἀντ. Ἀδριανοπούλου	Ἀρχαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι	400
»	Οἱ Νόμοι τῆς Ζωῆς	200
Ἰω. Βασιλῆ	Τὸ Σημειωματάριο ἐνὸς Μύστου	400
»	Τὰ φυσικὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου	150
K. Μελισσαροπούλου	Ἀποκρυφισμὸς καὶ Μυστικισμὸς	ἄδ. 150, δεμ. 250
»	Μελετήματα	ἄδ. 350, δεμ. 500
»	Εἰσαγωγή στὴ Θεοσοφία	ἄδ. 350, δεμ. 500
»	ΜΗΤΙΣ (Τὸ βιβλίον τῆς σοφίας)	δεμ. 500
»	Τὰ βήματα τῆς Φιλοσοφίας	δεμ. 300
»	Τὰ βήματα τῆς Φιλοσοφίας Β'	200
»	Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὸν Κρισναμούρτι	200
»	Ὁ Κρισναμούρτι γιὰ τὸν Διαλογισμὸ	100
»	Ὁ Ἰησοῦς	150
»	Ὁ Κομήτης (Θέατρο Ἰδεῶν)	100
»	«Ἀγνώστῳ Θεῷ»	30
»	Πέντε Τεκτονικαὶ Ὀμιλίαι εἰς Α'	100
»	Μεγάλαι πράξεις στὴν ἱστορία τῶν Ἑλλήνων	300
Χρίστου Α. Ριζόπουλου	Οἱ τίτλοι τῶν Ἑλλήν. Τεκτ. Στ. τῆς Κύπρου μὲ εἰσαγωγή περὶ Ἑλευθεροτεκτονισμοῦ	200
Περιοδικὸν «ΙΛΙΣΟΣ»	Τόμοι χαρτόδετοι 1965,71,73,74,76 ἑκαστος	200
»	» 1972,75,77,78,79 »	300
»	» 1980,81,82,83 »	400
«ΙΛΙΣΟΣ» Ἐπιλογὴ 1956-58, 1959-61, 1962-65 ἑκάστη δεμένη		400
«ΙΛΙΣΟΣ» Ἐπιλογὴ 1966-1970 χαρτόδετος 400, δεμένη		500

Ἀποστέλλετε τὸ ἀντίτιμον διὰ νὰ τὰ λάβετε ταχυδρομικῶς.

Αἱ ἀποστολαὶ ἐπὶ ἀντικαταβολῇ ἐπιβαρύνονται μὲ δραχμὰς 100

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ «ΙΛΙΣΟΥ» Δρχ. 80

ΣΥΝΔΡΟΜΗ «ΙΛΙΣΟΥ» Δρχ. 500. Ἐξωτερ. \$ 10, Ἀεροπ. \$ 15

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΑΣ ΣΚΕΨΕΩΣ

Χαρ. Τρικούπη 26 Κωδ. Ταχ. 106 79, Ἀθήναι

Τηλ. 36.20.702

Διευθυντής ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΤΟΣ 29ον ● Σεπτέμβριος – Ὀκτώβριος 1984 ● ΤΕΥΧΟΣ 162

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Θά πεθάνω ἓνα πένθιμο τοῦ φθινόπωρου δεῖλι...

Στό φίλο μου Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟ

Θά πεθάνω ἓνα πένθιμο τοῦ φθινόπωρου δεῖλι
μέσ' στήν κρύα μου κάμαρα, ὅπως ἔζησα, μόνος·
στή στερνήν ἀγωνία μου τή βροχή θέ ν' ἀκούω
καί τόν κούφιο τό θόρυβο πού ἀνεβάζει ὁ δρόμος.

Θά πεθάνω ἓνα πένθιμο τοῦ φθινόπωρου δεῖλι
μέσα σ' ἐπιπλα ξένα καί σέ σκόρπια βιβλία,
θά μέ βροῦν στό κρεβάτι μου, θέ ν' ἀρθῇ ὁ ἀστυνόμος,
θά μέ θάψουν σάν ἄνθρωπο πού δέν εἶχε ἱστορία.

Ἀπ' τούς φίλους πού παίζαμε πότε πότε χαρτιά
θά ρωτήσῃ κανένας τους ἔτσι ἀπλά: «Τόν Οὐράνη
μήν τόν εἶδε κανείς; Ἔχει μέρες πού χάθηκε...»
Θάπαντήσῃ ἄλλος παίζοντας: «Μ' αὐτός ἔχει πεθάνει».

Μιά στιγμή θά κυττάξουνε ὁ καθένας τόν ἄλλο,
 θά κουνήσουν περίλυπα καί σιγά τό κεφάλι,
 θέ νά πουν: «Τ' εἶναι ὁ ἄνθρωπος... Χτές ἀκόμα ἐζοῦσε».
 Καί βουβά τό παιχνίδι τους θ' ἀρχινήσουνε πάλι.

Κάποιος θάναι συνάδελφος στά «ψιλὰ» πού θά γράψῃ
 πῶς «προώρως ἀπέθανεν ὁ Οὐράνης στήν ξένην,
 νέος γνωστός εἰς τοὺς κύκλους μας, πούχε κάποτε ἐκδώσει
 συλλογή μέ ποιήματα πολλά ὑποσχομένην».

Κί' αὐτός θάναι ὁ στερνός τῆς ζωῆς μου ἐπιτάφιος.
 Θά μέ κλάψουνε βέβαια μόνο οἱ γέροι γονιοί μου
 καί θά κάνουν μνημόσυνο μέ περισσίους παπάδες
 ὅπου θάναι ὅλοι οἱ φίλοι μου — κί' ἴσως ἴσως οἱ ὄχτροί μου.

Θά πεθάνω ἕνα πένθιμο τοῦ φθινόπωρου δεῖλι
 σέ μιὰ κάμαρα ξένη, στό πολύβοο Παρίσι,
 καί μιὰ Κέττυ θαρρῶντας πῶς τήν ξέχασα γι' ἄλλην
 θά μοῦ γράψῃ ἕνα γράμμα — καί νεκρό θά μέ βρίσῃ...

«Νοσταλγίες» Παρίσι 1914.

ΣΑΚΗΣ ΤΙΝΤΟΣ

Ἡ εὐχή τοῦ Πατέρα

Μεγάλωσε στά χρόνια
 ὅσο θές, παιδί μου.
 Τράνεψε στό σῶμα
 ὅσο θές, παιδί μου.
 Πλάτυνε στό νοῦ
 ὅσο θές, παιδί μου.
 Προόδευσε στή ζωή
 ὅσο θές, παιδί μου.
 Αὐγάτισε τά πλούτη σου
 ὅσο θές, παιδί μου.
 Ἀλλά στήν ψυχή
 μεῖνε παιδί, παιδί μου!

Ἀπό τυπογραφικό λάθος στό προηγούμενο τεῦχος τό ὄνομα ἐγράφη Τέντας ἀντί Τίντος. Τό διορθώνουμε ἐδῶ.

ΛΕΝΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΟΥ

Ἡ Φυσιολατρεία καί ἡ Χαρά στήν ἀρχαία Ἑλλάδα

Διάλεξη στή Θεοσοφική Ἑταιρία

Κάτω ἀπό τόν αἶθριο καί γαλήνιο Ἑλληνικό οὐρανό βοηθήθηκε ἡ ἀνθρώπινη σκέψη νά ἀναπτύξει ἰδέες πού ὠθοῦν τόν ἄνθρωπο νά λατρεύσει τή Φύση καί τίς λειτουργίες της καί τόν φέρνουν πρὸς τή χαρά καί τήν αἰσιόδοξο ἀποψη τῆς Ζωῆς.

Τά φιλοσοφικά καί θρησκευτικά συστήματα, τά ὁποῖα διεμορφώθηκαν στήν ἀρχαία Ἑλλάδα, ἦσαν ἀπλᾶ, φυσικά, εὐκολονόητα καί ἡ μελέτη τους ἐξακολουθεῖ νά εἶναι πάντα παραγωγική ὠφελίμων ἰδεῶν γιά τόν ἄνθρωπο.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευαν ὅτι γιά νά δώσει κανεῖς στή ζωή του *συνειδητά* ὀρθή κατεύθυνση, πρέπει νά γνωρίσει τή ζωή τοῦ συνόλου τῆς Φύσεως, τή ζωή αὐτή πού διατηρεῖ στήν ὑπαρξη ὅλα τά ὄντα καί στολίζει τόν κόσμο ὁλόκληρο μέ ὁμορφιά, μέ ἀρμονία, μέ φῶς καί λαμπρότητα. Πρέπει νά αἰσθανθεῖ τή ζωή αὐτή, νά τήν ζήσει, νά τήν λατρεύσει! Ἀπό αὐτή τήν πίστη ξεκινᾷ ἡ φυσιολατρεία στήν ἀρχαία Ἑλλάδα, πού ἔχει ἔννοια πολὺ εὐρύτερη καί καθολικότερη ἀπ' αὐτή πού ἀποδίδομε ἐμεῖς σήμερα σ' αὐτή τή λέξη.

Ἡ *φυσιολατρεία* εἶναι ἡ λατρεία τῆς Φύσεως στό σύνολό της. Τό πνεῦμα, ἡ ψυχή, εἶναι μέρος τῆς Φύσεως καί ἀποτέλεσμα τῶν λειτουργιῶν της.

Μέ τήν κατανόηση αὐτοῦ τοῦ γεγονότος οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔλεγαν ὅτι οἱ ἄνθρωποι ὀφείλομε λατρεία πρὸς τήν Φύση, τῆς ὁποίας πρῶτος συντελεστής εἶναι ὁ Ἥλιος. Χωρίς τήν εὐεργετική ἐπίδραση τοῦ Ἥλιου πάνω στή Γῆ, δέν θά ὑπῆρχε βλάστησις, δέν θά ὑπῆρχε ζωή, οὔτε νόησις, οὔτε πνεῦμα, οὔτε συνειδητά ὄντα. Ἀκόμη καί αἱ ἰδέαι, τά αἰσθήματα καί τά συναισθήματα τῆς ἀν-

θρωπίνης υπάρξεως εἶναι ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος πού ἀνεπτύχθησαν διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ φωτός τοῦ Ἑλίου ἐπὶ τοῦ ὁργανισμοῦ μας καί δι' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ πνεύματός μας (τῆς ψυχῆς μας).

Οἱ ἀρχαῖοι Μύσται, ἐόρταζαν καί ἐπανηγύριζαν, μέ εἰδικές τελετές, τίς φυσικές ἐορτές, δηλαδή τίς τροπές καί τίς ἰσημερίες καί συγχρόνως ἀπέδιδαν μέ αὐτό τόν τρόπο λατρεία στό Θεό, γιατί πίστευαν ὅτι τό Φῶς, τό ἡλιακό Φῶς εἶναι ἡ ἐντονώτερη ἐκδήλωση τῆς Θεότητος.

Ἐόρταζαν ἐπίσης τάς περιόδους τοῦ ἔτους καί εὑρίσκαν ὅτι τά συντελούμενα στή Φύση κατ' αὐτάς εἶχαν ἀναλογία μέ φαινόμενα πού λαμβάνουν χώραν κατὰ τήν ἐξέλιξη τοῦ πνεύματος δηλαδή: α) περίοδος: κατὰ τό φθινόπωρο ἡ Γῆ δέχεται τοὺς σπόρους, ἐγκυμονεῖται ἀπό τόν ἥλιον β) περίοδος: χειμῶν, οἱ σπόροι βλαστάνουν, ἐκδηλοῦται ἡ βλάστησις γ) περίοδος, ἀνοιξίς: ἐκδηλοῦνται ἀρώματα καί χρώματα καί τέλος δ) περίοδος, θέρος: ὠριμάζουν οἱ καρποί. Ἔτσι καί στό Πνεῦμα γίνεται: α) ἡ εἰσδοχή ἰδεῶν, συναισθημάτων, φωτός. Κατόπιν β) ἡ γονιμοποίησις των, ἔπεται γ) ἡ καρποφορία των καί τέλος δ) ἡ μετάδοσις καί πρὸς ἄλλους ἀνθρώπους τῶν ἀληθῶν γνώσεων πού συντελοῦν στήν πρόοδο τῆς ψυχῆς. Σχετικά μέ τό ζήτημα αὐτό ὁ Ἀντ. Ἀδριανόπουλος γράφει: «Αἱ ἐορταί τῶν Ἑλισσασίων καί τῶν Ἰσημεριῶν δέν εἶναι μόνον φυσικαί ἐορταί διὰ τήν ζωὴν τῆς Γῆς, διότι εἶναι ἀφετηρίαί ἐποχῶν, ἀλλά καί ἐορταί ἔχουσαι σχέσιν μέ τήν ψυχὴν καί ἀναφέρονται εἰς τάς φυσικὰς τῆς ἐξελίξεώς της. Ὁ χειμῶν εἶναι ἡ φάσις τῶν παθῶν, τοῦ σκοτούς, τῶν σκοτεινῶν ψυχῶν. Εἶναι οἱ ψυχές πού παλαίουν μέσα στό σκοτάδι τῆς ἀτελείας καί τῆς ἀγνοίας. Τό Φῶς καί τό ὑλικό καί τό πνευματικό βοηθεῖ στήν ἀνάπτυξη τοῦ πνεύματος, τῆς ψυχῆς».

Αἱ Τροπαί καί αἱ Ἰσημερίαί εἶναι αἱ ἀφετηρίαί τῶν περιόδων τοῦ ἔτους. Κατὰ τίς ἡμέρες αὐτές στήν ἀρχαία Ἑλλάδα ἐτελοῦντο ἐορταί μέ τίς ὁποῖες ἐτονίζετο ἡ σημασία τῶν λειτουργιῶν τῆς Φύσεως ὡς πρὸς τήν δημιουργίαν καί ἐξέλιξιν τοῦ πνεύματος καί ὑπεδεικνύετο ἡ λατρεία τήν ὁποίαν ὀφείλει κάθε ἄνθρωπος πρὸς τήν Φύση, τήν Φύση ἡ ὁποία μέ τόση ἀφθονία τοῦ παρέχει τίς εὐεργετικές της ἐπιρροές. Συγχρόνως οἱ ἐορτασμοί αὐτοί εἶχαν καί τόν σκοπὸ νά ὑπενθυμίζουν στοὺς ἀνθρώπους τήν πνευματικὴ ση-

μασία τῶν φυσικῶν περιόδων καί τοὺς βοηθοῦσαν νά μὴ ξεχνοῦν τὸν σκοπὸ τῆς ζωῆς τους.

Ὁ ἑορτασμός τῶν Ἑλιοστασίων εἶναι ἐπίσης σημαντικός, γιατί ὠθεῖ τὸν ἄνθρωπο πρὸς τὴν ἔρευνα καὶ τὴ λατρεία τῆς Σοφίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴ βάση τῶν Μυστηρίων καὶ τῶν Ἐπιστημῶν. Ἡ φυσιολατρεία εἶναι τὸ ἀντίθετο τῆς προσωπολατρείας. Ἐκεῖνος πού λατρεύει τὸ κατὰ μέρος δείχνει ἀγνωμοσύνη πρὸς τὸ ὅλον· ἐνῶ ἐκεῖνος πού ἀπονέμει λατρεία πρὸς τὸ σύνολο τιμᾷ καὶ τὸ κατὰ μέρος, τὸ ὁποῖον ὅσο μεγάλο πνεῦμα καὶ ἂν εἶναι, δέν ἀποτελεῖ, παρά ἓνα μικρὸ μέρος τοῦ ὅλου.

Ἔχομε καθήκον ἀπέναντι τῆς Φύσεως, ἐκτός ἀπὸ τὸ νά τὴ λατρεύωμε, νά φροντίζωμε καὶ γιὰ τὴν αὐτοβελτίωσή μας· γιατί σὰν ψυχικὲς ἀτομικότητες θά φύγωμε κάποια μέρα ἀπὸ τὸν ὑλικὸ κόσμον καὶ δέ θά παραμείνει ἐφόδιό μας παρά μόνον ὅ,τι εἶναι δυνατόν νά προαγάγει, ἐξελίζει καὶ τελειοποιήσῃ τὸ ψυχικὸ μας εἶναι, πρᾶγμα πού ἔχει ἀντίκτυπο καὶ εἰς τὸ σύνολο τῆς Φύσεως τῆς ὁποίας ἀποτελοῦμε μέρος.

Ἡ Φυσιολατρεία ἀσκουμένη μέ αὐτὴ τὴν ἔννοια θά φέρει προοδευτικὰ τὴν τέλεια ἑναρμόνιση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν Κοσμικὴ Τάξη, τὴν ἁρμονικὴ ἀνάπτυξη τῆς ἐσωτερικῆς του ὑποστάσεως καὶ αὐτὰ θά ἔχουν σὰν βέβαιον ἀποτέλεσμα τὴν ἐξέλιξή του, δηλαδή τὴν ἐκδήλωσιν δυνάμεων καὶ ἱκανοτήτων πού ὑπάρχουν, κρυμμένες —ἀνεκτίμητος θησαυρός— στὰ βάθη τοῦ *Εἶναι* τῆς κάθε ψυχῆς.

Οἱ Ὀρφικοὶ ἐγνώριζαν κατὰ βάθος τὴ Φύση καὶ τίς λειτουργίες της, ἐγνώριζαν καλὰ τὴ σημασίαν τῆς Ζωῆς καὶ γι' αὐτὸ εἶχαν ὁργανώσει τίς Διονυσιακὰς ἑορτές, γιὰ νά μεταδώσουν στοὺς ἀνθρώπους τὴν ἔννοια τῆς αἰσιοδοξίας καὶ νά ἀναπτύξουν στὶς ψυχὰς των τὴν χαρὰ καὶ τὴν εὐθυμία καὶ ἀκόμη νά τοὺς κάνουν νά κατανοήσουν τὴν ἀνάγκη τοῦ νά ἀποδίδουν λατρεία πρὸς τὴ Φύση.

Τὸ Διονυσιακὸ πνεῦμα ἐχαρακτήρισε ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ καὶ γενικῶς ὁ Ὀρφισμὸς ἐπηρέασε τὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ μία καὶ πλέον χιλιετηρίδα, μέχρι τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Γιὰ μᾶς πού δέν μποροῦμε νά ἀκολουθήσωμε τὸν θίασον τοῦ Διονύσου σχετικά πτερά δίνουν στὴ ψυχὴ μας ἡ Φιλοσοφία καὶ ἡ Γαλήνη, πού προκαλεῖ ἡ κατανόησις τῶν λειτουργιῶν τῆς Φύσεως καὶ ἀκόμη ἡ ἐλπίς ὅτι κάποτε θά φθάσωμε στό τέρμα τῆς γήϊνης ζωῆς μας, στὴ Λύτρωσιν!

Γιά νά μπορέσωμε νά λάβωμε αντίληψη τῆς σημασίας τῆς *Χαρᾶς*, πού ὑπαγορεύει τό Διονυσιακό πνεῦμα, πρέπει νά ἀνατρέξω-
με στίς λειτουργίες τῆς Φύσεως. Αἱ λειτουργίαι αὐταί προέρχονται
ἀπό τήν οὐσία πού ἀπετέλεσε τόν Κόσμο: αὕτῃ ἡ οὐσία κατὰ τήν
πρῶτῃ τῆς ἐκδήλωση εἶναι ὑλικῆς φύσεως, ἀλλά ἐξελισσομένη γί-
νεται Πνεῦμα καί ἔτσι φθάνει νά δεσπόζει πλέον ἐπὶ τῆς ὑλικῆς
φύσεως. Ἀπό τήν τάσιν αὐτῆς τῆς οὐσίας τῆς Φύσεως πρὸς ἐξέλι-
ξιν προέρχονται καί οἱ φυσικοὶ νόμοι καί οἱ ζωϊκοὶ νόμοι, δηλαδή
τά ἔνστικτα, τά ὁποῖα διευθύνουν τήν ζωὴ τῶν ἐμβίων ὄντων καί
τά ὁποῖα ἀποτελοῦν ἀνύψωσιν τῶν φυσικῶν νόμων εἰς τό πνευμα-
τικόν ἐπίπεδον.

Αἱ ἐκδηλώσεις αὐταί τῆς Φύσεως εἶναι ἀρμονικαί πρὸς ἀλλή-
λας καί συντελοῦν εἰς τό νά διατηροῦν, προάγουν καί ἐπεκτείνουν
τήν ζωὴν.

Καί τό συναίσθημα εἶναι μιά φυσικὴ ἐκδήλωση, συνεπῶς εἶ-
ναι ἀρμονικὸ πρὸς τίς ἄλλες λειτουργίες τῆς Φύσεως. Ἐπομένως
κάθε ἐνέργεια πού συντελεῖ στή διατήρηση, προαγωγή καί ἐπέ-
κταση τῆς ζωῆς, δίνει ἀρμονικὸ ἀντίκτυπο στήν ψυχὴ, ἡ ὁποία
ἀποτελεῖ μέρος τῆς οὐσίας τῆς Φύσεως. Ὁ ἀντίκτυπος αὐτός εἶναι
τό συναίσθημα τῆς χαρᾶς καί τῆς ἡδονῆς. Αἱ ἀντίθετοι δέ ἐνέργειαι
ἔχουν δυσαρμονικὸ ἀντίκτυπο καί προκαλοῦν τόν πόνο ἢ τὴ λύπη.

Γιὰ τοὺς Μύστας τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν Μυστηρίων εἶχε
ἀκόμη βαθύτερη σημασία ἡ χαρά, γιατί καθὼς ξέρομε εἰς αὐτά
ἐδιδάσκετο ὅτι ὁ Διόνυσος εἶναι ὁ Λυτρωτὴς τῆς Περσεφόνης, δη-
λαδή τῆς Ψυχῆς τῆς Γῆς. Αὐτός τήν λυτρώνει ἀπὸ τὰ δεσμά τοῦ
Ἄδου καί τήν φέρει πρὸς τόν οὐρανὸ καί τήν Ἀθανασίαν μέ τήν
χαρὰ ἐκείνη ἡ ὁποία δέν προέρχεται ἀπὸ τὴν μέθη τῶν αἰσθή-
σεων, ἀλλὰ ἀπὸ μία ἐνθουσιώδη ἐκτόνωση τῆς ψυχῆς πρὸς ἀνώ-
τερα πνευματικὰ ἐπίπεδα.

Οἱ Ἕλληνες Μύσται τὴν ἔννοια τῆς εὐθυμίας καί τῆς διαρκοῦς
χαρᾶς δέν τὴν τοποθετοῦσαν στή ζωὴ τῆς κραιπάλης καί τῶν ὀρ-
γίων, οὔτε πίστευαν ὅτι χαρὰ μπορεῖ νά δώσει τό κρασί καί αἱ σω-
ματικαὶ ἡδοναί. Ἐννοοῦσαν τὴν εὐθυμίαν καί τὴν χαρὰ πού προβάλλει
ἀπὸ τό ἐσωτερικόν εἶναι, ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, αὐθόρ-
μητα, ἀπὸ αἰσιοδοξία καί χαρωπὴ αἴσθησις τῆς ζωῆς, ἀπὸ ἀντίληψη
τῆς ὁμορφίᾳς τῆς Ζωῆς καί τοῦ Κόσμου, ἀπὸ τὴν πίστη ὅτι ἡ Παμ-
μήτειρα Θεὴ Φύσις μέ τίς λειτουργίες της καί τοὺς σοφοὺς της
Νόμους προορίζει ὅλα τὰ ὄντα γιὰ τὴν εὐδαιμονία.

Οἱ ἀρχαῖοι Μύσται ἐγνώριζαν ὅτι εἰς ὅλα τὰ πεδία τῆς Φύ-
σεως, κάθε τι πού πληρεῖ μιά ὀργανικὴ ἢ πνευματικὴ ἀνάγκη τοῦ
ὄντος, συνοδεύεται ἀπὸ ἡδονὴ καί χαρὰ. Ἐγνώριζαν ἐπίσης πόσο

μεγάλη επίδραση έχει η διαρκής εύθυμία και χαρά, όχι μόνο για την υγεία του σώματος, αλλά και για την εξέλιξη της ψυχής. Γιατί με τη χαρά η ψυχή αισθάνεται άνεση, διαστέλλεται και τότε μπορεί να εκδηλώσει και άλλους νόμους και ιδιότητας που βοηθούν στην εξέλιξη της πνευματικής ατομικότητας. Ένω αι έναντίον της Φύσεως ἐνέργειαι πιέζουν τήν ψυχή και ἔτσι ἀτροφεῖ και παραμένει στάσιμος.

Ὅλαι αἱ θρησκευτικαὶ ἑορταὶ τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος ἦταν χαρμόσυνα, καμμία δέν προκαλοῖσε λυπηρὰ συναισθήματα.

Ἡ χαρά εἶναι τό συναισθημα πού γεννιέται στήν ψυχή ἀπό παραστάσεις ἢ γεγονότα πού προάγουν τή ζωή, τήν εὐεξία και τήν πρόοδο τοῦ ἀνθρώπου ἢ τοῦ παρέχουν ἡδονήν διά τῶν αἰσθήσεων.

Ἡ χαρά ἀποτελεῖ ἀνάγκη γιά τή ζωή, ἀνάγκη γιά τόν ἀνθρωπο, γιατί ἐκτός ἀπό τά ἔνστικτα τῆς αὐτοσυντηρήσεως και τῆς διαδόσεως τοῦ εἶδους, ὑπάρχει και τό ἔνστικτο τῆς ἐπιδιώξεως τῆς ἡδονῆς και τῆς χαράς.

Ἡ χαρά, καθώς και ἡ λύπη, ἔχουν φυσικά και πνευματικά ἀποτελέσματα, λόγω τῆς ἀλληλεπιδράσεως ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξύ σώματος και ψυχῆς. Μόνιμος χαρά, πού προέρχεται ἀπό πνευματικές ἀπολαύσεις, ἀνυψώνει τήν ψυχή και προκαλεῖ τό εἶδος ἐκεῖνο τῆς ψυχικῆς μέθης πού φέρνει τήν ἔμπνευση και τήν ἐκδήλωση τῶν ἀνωτέρων και βαθυτέρων ἱκανοτήτων τῆς ψυχῆς. Αὐτήν ὀνόμαζαν οἱ Ὀρφικοὶ «Διονυσιακή μανία»

Ἡ εύθυμία, ἡ ἄδολη χαρά, ἡ ἀπόλαυσις τῆς ζωῆς, φωτίζουν τή ζωή και ἀνυψώνουν τόν ἀνθρωπο στή σφαῖρα τῶν Μακάρων.

Ἡ χαρά τῆς ζωῆς δημιουργεῖ τήν αἴσθηση τῆς ζωῆς σέ ὅλη της τήν πληρότητα. Μέ αὐτήν ὁ ἀνθρωπος γίνεται *πλούσιος ἐσωτερικῶς*, ἀποκτᾷ τήν ψυχική γαλήνη και τήν ὑγιᾶ ἐκείνην σοφίαν, τήν ὁποίαν εἶχαν οἱ φιλόσοφοι τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος και ἡ ὁποία προέρχεται ἀπό ψυχική υγεία και δημιουργεῖ ψυχική υγεία.

Αὐτή ἡ χαρά τῆς ζωῆς, ἡ βαθειά αἴσθησις τῆς Φύσεως, ἐξωραΐζει τή ζωή, τήν καθιστᾷ εὐχάριστη, χαρμόσυνη, φωτεινή και ἀξία νά τήν ζεῖ κανεῖς. Κάνει τόν ἀνθρωπο καλύτερον και συγχρόνως ἐξάγει τήν ψυχή, τήν ἀπολύει ἀπό τά δεσμά τῆς ἀθλιότητος τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, τήν ἐμπνέει στά ὑψηλότερα ἰδεώδη και ἀναπτύσσει τήν αἴσθηση τοῦ ωραίου, τοῦ ἰδανικοῦ, τοῦ ἰδανικῶς ωραίου και προκαλεῖ τήν ἐκδήλωση ὅλων ἐκείνων τῶν φυσιολογι-

κῶν, ὑγειῶν καί εὐγενῶν συναισθημάτων καί ἰδεῶν, ἀπό τὰ ὅποια διεπλάσθη ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικός πολιτισμός.

Ἡ ἐλεύθερη καί χαρωπὴ ἐνατένισις τῆς ζωῆς, ἡ ἔλλειψις φόβων καί προλήψεων, ἔδωσαν εἰς τὸ Ἑλληνικὸ Πνεῦμα πτερά, ὥστε νὰ πετάξῃ σὲ ἄλλους κόσμους ὠραίους καί ἁρμονικοὺς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους μετέφερε τὴν ἁρμονία καί τὸ κάλλος ἐδῶ στὴ Γῆ καί τὰ πραγματοποιίησε στὰ ἔργα τῶν καλλιτεχνῶν καί τῶν ποιητῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ὁ ἄνθρωπος πού αἰσθάνεται τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, ὁ αἰσιόδοξος, αὐτὸς πού ἀπολαμβάνει καί λατρεύει τὴ ζωὴ, κερδίζει τὴ βοήθεια ὁλοκλήρου τῆς Φύσεως, ἡ ὁποία τὸν φέρει πρὸς τὴν τελειότητα καί τὴν Εὐτυχία.

ΠΕΤΡΟΥΛΑ ΑΛΕΞ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗ

Μήπως...

Μήπως
είναι όλα Μάταια
καί ἄδικα
Ἐμεῖς περιμένουμε
τὴν ἀτέλειωτη Μέρα
Μήπως
ὅλα ὅσα πιστέψαμε
Ψέμματα ἦτανε
Ἀλήθεια
Μήπως
Μάταια Ἐμεῖς
Προσμένουμε
τὸ Ξημέρωμα
Μιάς Ἀτέλειωτης
Νύχτας
Μήπως
τὸ κορμί μας
Μιά μέρα θά λυώση
καί ἡ Ψυχὴ μας
μαζὶ του χαθῇ
Μήπως
Ἐμεῖς ἄδικα
Ψάχνουμε
τοὺς Καλοῦς γιὰ νά
Βροῦμε
Μήπως
ἡ Εὐτυχία εἶναι

ἀνύπαρκτη
καί μεῖς αὐτὴν
ναί τὴν θέλουμε
κί' αὐτὴν ναί ποθοῦμε
Μήπως
Ὅλοι μιά Μέρα
συντρίμια θά γίνουμε
Μιά ταφόπετρα
Ὅλοι Μεγάλη
Μήπως
εἶναι Ὅνειρο
Ὅλα ὅσα ζήσαμε
κί' εἴμαστε ἀκόμα
Μετέωροι
Μήπως
θά ἔλθῃ μιά Μέρα
Κάποτε πού τὸ ὄνειρο
Πραγματικότης
Θά γίνη
Μήπως
ὅλοι μας τρέχουμε
τόν Ἀνήφορο
Ἐμεῖς νά ἀνεβοῦμε
Μήπως
Βάραθρο ἀνοίγεται
καί Ὅλοι Ἐμεῖς
Θά Χαθοῦμε;

Ἀθάνατα Ὀμηρικά Ἔπη

Ἐπιλογή ἀπό τήν Ὀδύσσεια

I 29 Ἥ μὲν μ' αὐτόθ' ἔρυκε Καλυψώ, δῖα θεάων,
 ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι, λιλαιομένη πόσιν εἶναι·
 ὥς δ' αὖτως Κίρκη κατερήτυεν ἐν μεγάροισιν
 Αἰαίῃ δολόεσσα, λιλαιομένη πόσιν εἶναι·
 ἀλλ' ἐμόν οὐποτε θυμόν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθεν.
 Ὡς οὐδὲν γλύκιον ἦς πατρίδος οὐδέ τοκῆων
 γίγνεται, εἶπερ καί τις ἀπόπριθι πόνα οἶκον
 γαίῃ ἐν ἀλλοδαπῇ ναίει ἀπάνευθε τοκῆων.

I 67 Νηυσὶ δ' ἐπῶρσ' ἄνεμον Βορέην νεφεληγερέτα Ζεὺς
 λαίλαπι θεσπεσίῃ, σὺν δέ νεφέεσσι κάλυπεν
 γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον· ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νύξ.

I 94 Τῶν δ' ὅς τις λωτοῖο φάγοι μελιηδέα καρπὸν,
 οὐκέτ' ἀπαγγεῖλαι πάλιν ἠθελεν οὐδέ νέεσθαι,
 ἀλλ' αὐτοῦ βούλοντο μετ' ἀνδράσι λωτοφάγοισιν
 λωτὸν ἔρεπτόμενοι μενέμεν νόστου τε λαθέσθαι.

Μετάφραση

(Ίάκ. Πολυλᾶς, Ἄργ. Ἐφταλιώτης, Ν. Καζαντζάκης - Ί.

Κακριδῆς, Νικ. Ποριώτης)

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Μέ κράτησε κ' ἡ Καλυψώ, ἡ θεά ἡ χαριτωμένη,
 μέσ στή σπηλιά της, κι ἄντρας της νά γίνω λαχταροῦσε·
 μέ κράταε στά παλάτια της ἡ Κίρκη, ἡ θεά τῆς Αἴας,
 ἡ δολοπλέχτρα, κι ἄντρας της νά γίνω λαχταροῦσε·
 ὅμως ποτές δέ γύρισαν αὐτές τό νοῦ μου ἔμένα.
 Ἀπό πατρίδα καί γονιούς γλυκότερο δέν ἔχει
 τίποτ' ὁ ἄνθρωπος, κι ἄς ζῇ σέ πλουτισμένο σπίτι
 γῆς ξενικιάς κι ἀπόμερης, μακριά ἀπό τοὺς γονιούς του.

Ν. Καζαντζάκης — Ί. Κακριδῆς:

Ἡ Καλυψώ, ἡ θεά ἡ πανέμνοστη, στίς βαθουλές σπηλιές της
 μοῦ ἀντίσκοφτε τό δρόμο, θέλοντας νά μέ κρατήσῃ γι' ἄντρα,
 Κι ἡ Κίρκη ἡ δολερή ἀπ' τό σπίτι της στήν Αἴα νά φύγω πίσω
 δέ μ' ἄφηνε, κι αὐτὴ γυρεύοντας νά μέ κρατήσῃ γι' ἄντρα.
 Ὅμως ποτέ δέ μοῦ μετάστρεψαν τὴ γνώμη μέσ στά στήθη·
 τί πιο γλυκό στόν κόσμο τίποτε δέν ξέρω ἀπό πατρίδα
 κι ἀπό γονιούς, ἀκόμα ἂν κάθεσαι σέ μυριοπλούσια σπίτια
 στά ξένα μέρη ἐκεῖ πού βρέθηκες, ἀλάργα ἀπ' τοὺς γονιούς σου.

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Κ' ἔστειλ' ἀπάνω μας Βοριά ὁ Δίας ὁ συννεφάρης,
 κι ἄγρια φουρτοῦνα· σκέπασε τὴ γῆς καί τὰ πελάγη
 μέ νέφια, καί κατέβηκε σκοτάδι ἀπ' τὰ οὐράνια

Ν. Καζαντζάκης — Ί. Κακριδῆς:

Καί τότε ὁ Δίας βοριά ξεσήκωσεν ὁ νεφελοστοιβάχτης
 μέ φοβερό δρολάπι ἀπάνω μας, καί σκέπασε μέ νέφη
 στεριά μαζί καί πέλαα, κι ἄπλωσε θολή ἀπ' τὰ οὐράνια νύχτα.

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Κι ὅποιος στό στόμα του ἔβαζε λωτοῦ καρπό μελᾶτο,
 δέν ἤθελε πιά μήνυμα νά στείλῃ ἢ νά γυρίσῃ,
 παρά νά μείνουν θέλανε στή γῆς τῶν Λωτοφάγων,
 λωτό νά τρῶνε, γυρισμό πατρίδας λησμονώντας

Ι 105 Ἐνθεν δέ προτέρω πλέομεν ἀκαχήμενοι ἦτορ.
 Κυκλώπων δ' ἔς γαῖαν ὑπερφιάλων, ἀθεμίστων,
 ἰκόμεθ', οἳ ρα θεοῖσι πεποιθότες ἀθανάτοισιν
 οὔτε φυτεύουσιν χερσὶν φυτὸν οὔτ' ἀρώωσιν,
 ἀλλὰ τὰ γ' ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα πάντα φύονται,
 πυροὶ καὶ κριθαὶ ἡδ' ἄμπελοι, αἵτε φέρουσιν,
 οἶνον ἐριστάφυλον, καὶ σφιν Διὸς ὄμβρος ἀέξει.

Ι 112 Τοῖσιν δ' οὔτ' ἀγοραὶ βουλευφόροι οὔτε θέμιστες,
 ἀλλ' οἳ γ' ὑψηλῶν ὁρέων ναίουσι κάρηνα
 ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι, θεμιστεύει δέ ἕκαστος
 παίδων ἡδ' ἀλόχων, οὐδ' ἀλλήλων ἀλέγουσιν.

Κ 220 Ἔσαν δ' ἐν προθύροισι θεᾶς καλλιπλοκάμοιο,
 Κίρκης δ' ἔνδον ἄκουον ἀειδούσης ὅπιν καλῇ,
 ἱστὸν ἐπιχομένης μέγαν, ἄμβροτον, οἷα θεᾶων
 λεπτά τε καὶ χαρίεντα καὶ ἀγλαὰ ἔργα πέλονται.

Ν. Καζαντζάκης — 'Ι. Κακριδῆς:

Μά ἄν τοῦ λωτοῦ τό μελοστάλαχτο καρπό κανεῖς γευόταν,
 πιά δέ γνοιαζόταν γιά μηνύματα κι οὐδ' ἔλεε νά διαγεῖρει·
 τό 'χε νά μείνει ἐκεῖ καλύτερο καί μέ τούς Λωτοφάγους
 λωτό νά γεύεται, κι ὁλότελα τό γυρισμό ξεχνοῦσε

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Βαριόκαρδοι τραβᾶμε ὁμπρός, κ' ἐρχόμαστε στά μέρη
 πού οἱ δύστροποι κ' οἱ ἄνομοι Κύκλωπες κατοικοῦνε·
 αὐτοί πού στούς ἀθάνατους θεούς τ' ἀφήνουν ὅλα,
 καί δέ φυτεύουν, μήτε γῆς ὀργώνουνε ἀπατοί τους,
 μόν' καθετίς ἀνέσπαρτο κι ἀνόργωτο φυτρώνει,
 στάρια, κριθάρια, κλήματα πού δίνουν τό κρασί τους
 τό σταφυλᾶτο, κ' ἡ βροχή τοῦ Δία τά μεγαλώνει

Ν. Καζαντζάκης — 'Ι. Κακριδῆς:

Κι ἀνοίξαμε πανιά καί φύγαμε μέ πικραμένα σπλάχνα,
 ὡς πού ξεπέσαμε στῶν ἄνομων, ἀνήμερων Κυκλώπων
 τῇ γῇ, πού ἀφήνουν στούς ἀθάνατους θεούς τίς ἐγνιες ὅλες,
 κι οὐδέ φυτεύουν μέ τὰ χέρια τους ποτέ κι οὐδέ κι ὀργώνουν·
 ὅλα τους ἄσπαρτα κι ἀνόργωτα φυτρώνουν ἀπ' τό χῶμα,
 στάρι, κριθάρι· μεγαλόρωγα σ' ἀμπέλια τους σταφύλια
 ἀπ' τίς βροχές τοῦ Δία τρανεύοντας κρασί τούς δίνουν πλήθιο.

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Βουλές δέν ἔχουν, σύναξες καί νόμους δέ γνωρίζουν,
 μόνε στῶν ἀψηλῶν βουνῶν τίς ἄκρες λημεριάζουν,
 μέσα σέ σπήλια ὁλόβαθα, καί ξέχωρα καθένας
 κρίνει γυναῖκα καί παιδιά, καί δέν ψηφάει τούς ἄλλους.

Ν. Καζαντζάκης — 'Ι. Κακριδῆς:

Νά βουλευτοῦν δέν ἔχουν σύναξες κι οὐδέ ἀπό νόμους ξέρουν·
 στῶν ἀψηλῶν βουνῶν τ' ἀκρόκορφα σέ σπήλια μέσα ὡς ζοῦνε,
 χώρια ἀπ' τούς ἄλλους τίς γυναῖκες του καί τὰ παιδιά του ὀρίζει
 ὁ καθανεῖς, κι οὐδέ πού γνοιάζεται τί κάνει ὁ γείτονάς του.

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Στῆς ὠριοπλέξουδης θεᾶς τά ξώθουρα καθίζουν,
 κι ἀκοῦν τήν Κίρκη μέσαθε πού γλυκοτραγουδοῦσε,
 μεγάλο φαίνοντας παννί κι ἀχάλαστο, σάν ποῦναι
 τῶν θεῶν τά ἔργα τά ψηλά καί τά λαμπρά καί τά ὥρια.

Κ 333 Ἄλλ' ἄγε δὴ κολεῶ μὲν ἄορ θεό, νῶι δ' ἔπειτα
εὐνῆς ἡμετέρης ἐπιβείομεν, ὄφρα μιγέντε
εὐνῇ καὶ φιλότῃτι πεποίθομεν ἀλλήλοισιν.

Λ 100 Νόστον δίζηαι μελιδέα, φαίδιμ' Ὀδυσσεῦ·
τόν δέ τοι ἀργαλέον θήσει θεός· οὐ γάρ οἶω
λήσειν ἐννοσίγαιον, ὃ τοι κότον ἔνθετο θυμῷ,
χώομενος ὅτι οἱ υἱόν φίλον ἐξαλάωσας.

Λ 373 Νῦξ δ' ἤδε μάλα μακρὴ, ἀθέσφατος· οὐδέ πω ὥρη
εὐδην ἐν μεγάρῳ· σὺ δέ μοι λέγε θέσκελα ἔργα.

Ν. Καζαντζάκης — 'Ι. Κακριδῆς:

Στήν ξώπορτα τῆς ὠριοπλέξουδης θεᾶς ὀμπρός σταθῆκαν,
τῆς Κίρκης, κι ἄκουαν πού μέ γάργαρη φωνή τραγοῦδαε μέσα,
μεγάλο ὡς ὑφαίνει κι ἀθάνατο πανί - καί μή δέν εἶναι
ὅλα οἱ θεεῖς πού ὑφαίνουν ὁμορφα, ψιλὰ, χαριτωμένα;

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Μέσ στό φηκάρι τό σπαθί ξανάβαλέ μου, κ' ἔλα
νά πᾶμε στό κρεββάτι μου μαζί νάγκαλιαστοῦμε,
καί στῆς ἀγάπης τά φιλιὰ νά βροῦμε μπιστοσύνη.

Ν. Καζαντζάκης — 'Ι. Κακριδῆς:

Μόν' ἔλα, τό σπαθί στή θήκη του γιά ξαναχῶσε τώρα
κι ἄς ἀνεβοῦμε στό κλινάρι μου τόν πόθο νά χαροῦμε,
ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου γιά νά κερδίσουμε τήν πάσα ἐμπιστοσύνη.

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Γλυκειά πατρίδα μελετᾷς, θεόλαμπρε Ὀδυσσέα·
ὅμως σέ μάχεται ὁ θεός· θαρρῶ πῶς δέν ξεφεύγεις
τόν Κοσμοσεῖστη, πού θυμό γιά σένα μέσα του ἔχει,
καί βράζει ἀπό τή μάνητα, πού τύφλωσες τό γιό του.

Ν. Καζαντζάκης — 'Ι. Κακριδῆς:

Τρανέ Ὀδυσσέα, στήν πολυπόθητη ζητᾶς νά στρέψεις γή σου.
μά στέκει ἕνας θεός στό δρόμο σου· θαρρῶ πῶς δέ γλιτώνεις
τοῦ Κοσμοσεῖστη, πού στά φρένα του θυμό γιά σένα κλείνει,
τί σοῦ ἔχει μάνητα πού ἐτύφλωσες τόν ἀκριβό τό γιό του.

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Ἢ νύχτα τώρα ἀτέλειωτη, δέν ἦρθε ἡ ὥρα τοῦ ὕπνου
ἀκόμα, μόν' δηγήσου μας τά θαμαστά σου τά ἔργα.

Ν. Καζαντζάκης — 'Ι. Κακριδῆς:

Μακριὰ εἶναι ἡ νύχτα τούτη, ἀτέλειωτη· καιρός δέν εἶναι ἀκόμα
νά κοιμηθοῦμε· κι ἄλλα ἱστοῖρά μου· πρωτάκουστα εἶναι ἀλήθεια!

Λ 406 Οὐτ' ἐμέ γ' ἐν νήεσσι Ποσειδάων ἐδάμασσεν,
 ὄρσας ἀργαλέων ἀνέμων ἀμέγαρτον αὐτμήν,
 οὔτε μ' ἀνάρσιοι ἄνδρες ἐδηλήσαντ' ἐπὶ χέρσου,
 ἀλλὰ μοι Αἰγισθος τεύξας θάνατόν τε μόρον τε
 ἔκτα σύν οὐλομένη ἀλόχῳ, οἰκόνδε καλέσσας,
 δειπνίσσας, ὥς τίς τε κατέκτανε βοῦν ἐπὶ φάτνῃ.

Λ 441 Τῷ νῦν μήποτε καί σύ γυναικί περ' ἥπιος εἶναι·
 μή οἱ μῦθον ἅπαντα πιφανσκέμεν, ὃν κ' εὖ εἰδῆς,
 ἀλλὰ τό μὲν φάσθαι, τό δέ καί κεκρυμμένον εἶναι.

Λ 473 Διογενές Λαερτιάδη, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,
 σχετλιε, τίππ' ἔτι μείζον ἐνὶ φρεσὶ μήσεαι ἔργον;
 Πῶς ἔτλης Ἀιδόσδε κατελθέμεν, ἔνθα τε νεκροὶ
 ἀφραδέες ναίουσι, βροτῶν εἰδῶλα καμόντων;

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Μήτε στά πλοῖα μέ ρήμαξε ὁ θεός ὁ Ποσειδῶνας,
κακή φουρτούνα στέλνοντας μ' ἀνάποδους ἀνέμους,
μήτε στή γῆς μέ χάλασαν ὄχτροί, παρά τή μοῖρα
τοῦ Χάρου μοῦφερε ὁ Αἴγιστος μέ τήν καταραμένη
γυναῖκα μου, καί μ' ἔκαψε· μέ κάλεσε σέ δεῖπνο,
καί μ' ἔσφαξε ὅπως σφάζουνε μέσ στό παχνί τό βόδι.

Ν. Καζαντζάκης — Ἰ. Κακριδῆς:

Ὁ Ποσειδῶνας δέ μοῦ σήκωσε φριχτήν ἀνεμοζάλη,
γιά νά μέ πνίξει στό ἄγριο πέλαγο μαζί μέ τ' ἄρμενά μου,
οὐδέ καί στή στεριά μέ σκότωσαν ἀντίμαχοι, στά ξένα·
βρῆκα τό θάνατο ἀπ' τόν Αἴγιστο καί τήν καταραμένη
γυναῖκα μου· τί αὐτός μέ κάλεσε στό σπίτι του νά φᾶμε,
κι ἐκεῖ μέ σκότωσε, ὅπως σφάζουνε τό βόδι στό παχνί του.

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Λοιπόν, ποτές σου μαλακός μήν εἶσαι στή γυναῖκα·
κι ὅλα πού ξέρεις μήν τῆς λές, παρά μονάχα μέρος,
καί τᾶλλα κράτα της κρυφά.

Ν. Καζαντζάκης — Ἰ. Κακριδῆς:

Γί' αὐτό καί σύ μέ τή γυναῖκα σου πολύ καλός μήν εἶσαι·
τά πάντα μήν τῆς τά μπιστεύεσαι πού κρύβεις στό μυαλό σου·
λίγα νά ξέρει, τ' ἀποδέλοιπα κρυφά ἀπό κείνη κράτα.

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Διογέννητε τοῦ Λαέρτη γιέ, πολύτεχνε Ὀδυσσέα,
τί κάμωμα πιό φοβερό θά σοφιστῆς ἀκόμα;
Πῶς κότησες νά κατεβῆς στόν Ἄδη πού φωλιάζουν
κούφιοι νεκροί, φαντάσματα θνητῶν ἀποσταμένων;

Ν. Καζαντζάκης — Ἰ. Κακριδῆς:

Γιέ τοῦ Λαέρτη ἀρχοντογέννητε, πολύτεχνε Ὀδυσσέα,
ἀπόκοτε! σάν τί τρανότερο θά στοχαστεῖς ἀκόμα;
Ἀλήθεια, πῶς τό ἀποδυνάστηκες νά κατεβεῖς στόν Ἄδη,
ὅπου οἱ νεκροί διανεύουν ἄπραγοι, τῶν πεθαμένων οἱ ἴσκιοι;

Λ 488 Μή δὴ μοι θάνατόν γε παραύδα, φαίδιμ' Ὀδυσσεῦ
 Βουλοίμην κ' ἐπάρουρος ἑὼν θητευέμεν ἄλλῳ,
 ἀνδρί παρ' ἀκλήρῳ, ᾧ μή βίοςτος πολὺς εἴη,
 ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν.

Λ 568 Ἐνθ' ἣ τοι Μίνωα ἴδον, Διὸς ἀγλαόν υἱόν,
 χρύσειον σκῆπτρον ἔχοντα, θεμιστεύοντα νέκυσσιν,
 ἦμενον· οἱ δέ μιν ἀμφὶ δίκας εἴροντο ἄνακτα,
 ἦμενοι ἑσταότες τε κατ' εὐρυπυλές Ἄϊδος δῶ.

Μ 184 Δεῦρ' ἄγ' ἰὼν, πολύαιν' Ὀδυσσεῦ, μέγα κῦδος
 Ἄχαιῶν,
 νῆα κατάστησον, ἵνα νωιτέρην ὅπ' ἀκούσῃς.
 Οὐ γάρ πώ τις τῇδε παρήλασε νηὶ μελαίνῃ,
 πρὶν γ' ἡμέων μελίγηρυν ἀπὸ στομάτων ὅπ' ἀκού-
 σαι.

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Τό θάνατο μή μοῦ ζητᾷς μέ λόγια νά γλυκάνης.
Κάλλιο στή γῆς νά βρίσκομουν, κι ἄς δούλεα σέ ἄνθρώπου
μικροῦ, μέ δίχως βιός πολύ, παρά στόν Ἄδη νά εἶμαι,
καί βασιλέας νά λέγουμε τῶν πεθαμμένων ὧλων.

Ν. Καζαντζάκης — Ἰ. Κακριδῆς:

Ἄς τα, Ὀδυσσέα τρανέ, κι ὁ θάνατος δέν παίρνει παρηγόρια!
Κάλλιο στή γῆς νά ξενοδούλεα ξωμάχος, ρογιασμένος
σέ ἀφέντη πού ἔχασε τόν κλῆρο του κι εἶναι τό βιός του λίγο,
παρά ὧλων τῶν ἐδῶ τῶν ἄψυχων νεκρῶν ὁ ρήγας νά ἔμαι.

Ἰάκ. Πολυλᾶς:

Εἶδα τόν Μίνω, τοῦ Διός λαμπρόν υἱόν, πού ἐκράτει
σκῆπτρο χρυσό κ' ἐκάθονταν κριτής τῶν πεθαμμένων,
ὅπ' ἄλλοι ὀρθοί τριγύρω του καί ἄλλοι καθισμένοι
στοῦ Ἄδη τό πλατύπυλο τό δῶμα ἐδिकाζόνταν.

Ν. Καζαντζάκης — Ἰ. Κακριδῆς:

Εἶδα τό Μίνωα τόν περίλαμπρο, τοῦ Δία τό γιό, στό χέρι
νά ἔχει χρυσό ραβδί, νά κάθεται καί τοὺς νεκροὺς νά κρίνει·
κι ἐκεῖνοι, ὁλόρθοι γιά καθούμενοι, τό δίκιο τους ζητοῦσαν
ἀπό τό ρήγα, στό πλατύπορτο παλάτι τοῦ Ἄδη μέσα.

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Ἔλα, καμάρι τῶν Ἀχαιῶν, πολύμνητε Ὀδυσσέα,
τό πλοῖο σου κράτα, τῇ γλυκεῖᾳ φωνῇ μας γιά νάκούσης
Δέν πέρασε ἀπ' ἐδῶ κανεῖς μέ μελανό καράβι,
χωρίς νάκούση ἀπό κοντά τό γλυκολάλημά μας.

Ν. Καζαντζάκης — Ἰ. Κακριδῆς:

Ἔλα κοντά, Ὀδυσσέα περίλαμπρε, τῶν Ἀχαιῶν ἡ δόξα!
Τό πλοῖο σου στό νησί μας ἄραξε, ν' ἀκούσεις τῇ φωνῇ μας·
κανεῖς ὥς τώρα δέν προσπέρασε μέ μελανό καράβι,
τῇ μελοστάλαχτι ἀπ' τὰ χεῖλη μας φωνή πριχοῦ γρικήσει.

N 31 Ὡς δ' ὅτ' ἀνὴρ δόρποιο λιλαίεται, ὥτε πανῆμαρ
 νειὸν ἀν' ἔλκητον βόε οἶνοπε πηκτόν ἄροτρον·
 ἀσπασίως δ' ἄρα τῷ κατέδυ φάος ἡελίοιο
 δόρπον ἐποίχεσθαι, βλάβεται δέ τε γούνατ' ἰόντι·
 ὥς Ὀδυσῆ' ἀσπαστόν ἔδυ φάος ἡελίοιο.

N 78 Ἐνθ' οἱ ἀναλινθέντες ἀνερρίπτουν ἅλα πηδῶ,
 καὶ τῷ νήδυμος ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτεν,
 νήγρετος, ἥδιστος, θανάτῳ ἀγχιστα ἐοικώς.

Ξ 463 Εὐξάμενός τι ἔπος ἐρέω· οἶνος γάρ ἀνώγει
 ἡλεός, ὃς τ' ἐφέηκε πολύφρονά περ μάλ' ἀεῖσαι
 καὶ θ' ἀπαλὸν γελάσαι, καὶ τ' ὀρχήσασθαι ἀνῆκεν,
 καὶ τι ἔπος προέηκεν, ὃ πέρ τ' ἄρρητον ἄμεινον·

Ἄργ. Ἐφταλιώτης

Καί σάν πού δεῖπνο ὀρέγεται ὁ ἀργάτης πού ὀλημέρα
τά μαῦρα βόδια τοῦσερναν τό ἀλέτρι στά χωράφια,
καί βλέπει μέ χαρά τό φῶς τοῦ ἡλιοῦ νά βασιλεύῃ,
καί στό φαγί πηγαίνοντας τά γόνατά του τρέμουν,
τέτοια χαρά ἔφερε τοῦ ἡλιοῦ τό γέρμα στό Δυσσέα.

Ν. Καζαντζάκης — Ἰ. Κακριδῆς:

Πῶς ὁ ξωμάχος, πού τό ἀλέτρι του σέ χέρσα γή ὀλημέρα
τά βόδια τά κρασάτα τοῦ ἔσερναν, λαχτάρησε τό δεῖπνο,
καί χαίρεται ἡ ψυχὴ του βλέποντας τό φῶς τοῦ ἡλιοῦ νά σβήνει,
νά πάει γιά δεῖπνο, κι ὡς ξεκίνησε, λυγοῦν τά γόνατά του
ὅμοια ὁ Ὀδυσσεύς ἐχάρη βλέποντας τό φῶς τοῦ ἡλιοῦ νά σβήνει.

Ἰάκ. Πολυλᾶς:

Κ' ἐνῶ τό σῶμα γέρνοντας τήν ἄρμη αὐτοῖ σκορποῦσαν,
ὑπνος κατέβαινε βαρὺς εἰς τά ματόφυλλά του,
βαθὺς πολύ, γλυκὸς πολύ, παρόμοιος τοῦ θανάτου.

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Καί πίσω καθὼς γέρνανε καί τά νερά σκορποῦσαν,
ὑπνος βαρὺς κατέβαινε πᾶς στά ματόφυλλά του,
βαθὺς περίσσια καί γλυκὸς, μέ θάνατο παρόμοιος.

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Κάτι ἔταξα, καί θά τό πῶ· τί τό τρελό μ' ἀνάβει
κрасί πού καί τούς γνωστικούς κινάει νά τραγουδᾶνε,
μέ γέλοια νά γλεντίζουνε, καί στοὺς χορούς νά βγαίνουν,
μά καί νά λέν ὅσα εἶτανε καλὸ νά μὴ λεχτοῦνε.

Ν. Καζαντζάκης — Ἰ. Κακριδῆς:

Ἐνα μεγάλο λόγο θά ἔλεγα· τό παλαβὸ μέ σπρώχνει
κрасί· Τί αὐτό καί τόν πιό φρόνιμο νά τραγουδήσει βάζει,
τόν κάνει νά ξεσπᾶ σέ χάχανα, τόν σπρώχνει νά χορεύει,
νά πεῖ καί λόγια, πού καλύτερα νά μὴν τά ξεστομοῦσε.

Τὸ περιοδικὸ ἐλευθέρως σκέψεως

“ΙΛΙΣΟΣ”

Χαρ. Τρικούπη 26, α΄ ὁδρος, Κωδ. 15679 Τηλ. 362.0702
Ὑπαι 9,30-12,30 πλὴν Σαββάτου

Ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ ἔτος 1956 Διευθυντὴς Κωστῆς Μελισσαρόπουλος

Οἱ τόμοι 1956 - 1970 ἔχουν ἐξαντληθεῖ.

Ἔχουν ὅμως ἐκδοθῇ ἐπιλογαὶ Περιεχ. τόμων, ὡς ἑξῆς:

Α΄ Τόμος ἐπιλογῆς περιεχομένων τόμων τριετίας 1956 - 1958

Β΄ Τόμος ἐπιλογῆς περιεχομένων τόμων τριετίας 1959 - 1961

Γ΄ Τόμος ἐπιλογῆς περιεχομένων τόμων τριετίας 1962 - 1965

Ἐκαστος τόμος ἐπιλογῆς, δεμένος δρχ. 400

Δ΄ Τόμος ἐπιλογῆς πενταετίας 1966 - 1970 δεμένος δρχ. 500

» » » » » χαρτόδετος δρχ. 400

*Συνιστῶμεν εἰς ὅσους ἀγαποῦν τὸ ἔργον τοῦ ἸΛΙΣΟΥ νὰ ἀγορά-
σουν τοὺς τόμους τῶν Ἐπιλογῶν, εἴτε ἔχουν εἴτε δὲν ἔχουν τοὺς
τόμους τοῦ ἸΛΙΣΟΥ, διότι μὲ τίς ἐπιλογάς θὰ ἔχουν εὐχρηστέα καὶ
συγκεντρωμένη πολύτιμη πνευματικὴ τροφή.*

Οἱ χαρτόδετοι τόμοι 1965, 1971, 1973,

1974, 1976 ἑκαστος δρχ. 200

Οἱ χαρτόδετοι τόμοι 1972, 1975, 1977,

1978, 1979 ἑκαστος δρχ. 300

Οἱ χαρτόδετοι τόμοι 1980, 1981, 1982, 1983 ἑκαστος δρχ. 400

Οἱ διαφορὲς τιμῶν τόμων δὲν ὀφείλονται στὴν ποιότητα τοῦ
περιεχομένου ἢ στὸ πολυσέλιδον, ἀλλὰ στὴν ἐπάρκεια ἢ μὴ τῶν
ὑπαρχόντων τόμων.

Τόμος ἔτους 1981 σελίδες 336

» » **1982 » 400**

» » **1983 » 456**

ΑΡΧΑΙΟΦΙΛΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΕΚΔΡΟΜΩΝ

ΓΡΑΦΕΙΑ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ 2 ★ ΑΘΗΝΑΙ (Τ.Τ. 118) ★ ΤΗΛ. 3236 703

Ἑλευσινιακός Μῦθος

Ἀπό τόν Πρόεδρο τοῦ Ὁμίλου
ΓΙΑΝΝΗ ΜΠΡΟΥΜΗ

Ὁμιλία σέ ἐκδρομή στήν Ἑλευσίνα

Ὅσοι ἔχουν ἀσχοληθεῖ μέ τήν ἀρχαία Ἑλληνική Ἱστορία καί ἔχουν μελετήσει τόν πνευματικό πολιτισμό πού ἀνεπτύχθη στόν Ἑλλαδικό χῶρο, θεωροῦν τήν Ἑλευσίνα σάν ἕναν τόπο ἱερό καί γι' αὐτό τόν ἐπισκέπτονται μέ τόν ὀφειλόμενο σ' αὐτόν σεβασμό. Ὁ τόπος αὐτός, πού σήμερα εἶναι ἕνας ἐρειπιώνας, τήν ἀρχαία ἐποχή ἦταν ἕνα ἀπό τά σπουδαιότερα μυσταγωγικά κέντρα καί ἱδρύθηκε γύρω στά 1300 π.Χ. ἀπό τοὺς Εὐμολπίδες, πού ἦρθαν στήν Ἀττική ἀπό τή Θράκη. Θράκη καλοῦσαν τήν ἐποχήν ἐκείνη τήν περιοχή τῆς σημερινῆς Κατερίνης, δηλ. τόν εὐρύτερο χῶρο μεταξύ Ὀλύμπου καί Πιερίων. Ἐκεῖ κοντά ἦταν τό Λίβηθρον, ὅπου ὁ Ὀρφεύς εἶχε ἱδρύσει τό πρῶτο γνωστό στήν Ἑλλάδα μυστηριακό κέντρο καί γι' αὐτό θεωρεῖται ὡς ὁ ἀρχιγέτης τῶν Ἑλληνικῶν Μυστηρίων.

Στά χρόνια πού προηγήθη-

καν ἀπό τήν κάθοδο τῶν Δωριαίων, δηλαδή τό 1200 μέ 1100 π.Χ., ἦρθαν ἀπό τή Θράκη στήν Ἀττική δύο γένη μεμνημένων. Οἱ Λυκομήδαι, πού ἐτυμολογικά σημαίνει ἀνθρωπος μέ φωτεινή διάνοια, ἀπό τό λύκη=φῶς καί μήδομαι=σκέπτομαι καί οἱ Εὐμολπίδαι πού ἐπίσης ἐτυμολογικά σημαίνει «ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ἔφαλλαν καλά καί ὥραϊα», ἀπό τό εὐ=καλά καί μέλλω=ψάλλω.

Οἱ Λυκομήδαι ἱδρυσαν τό μυστηριακό τους κέντρο στοὺς πρόποδες τοῦ Ὑμηττοῦ, στήν περιοχή τῆς Καισαριανῆς καί οἱ Εὐμολπίδαι στήν Ἑλευσίνα.

Κατά τόν Πausanία, ὁ Εὐμολπος ἦταν ὁ πρῶτος ἱεροφάντης στό Ἱερό, λέξις πού σημαίνει: ὁ φανερώωνων τά ἱερά ἢ ὁ τά μυστήρια δεικνύων.

Ἡ ὀνομασία τῆς Ἑλευσίνος συνδέεται μέ τόν «ἐλευσινιακό μῦθο», πού ἀποτελοῦσε φαίνεται ἕνα ἀπό τά κύρια θέματα τῆς μυήσεως.

Ἀπό τήν παράδοση μαθαίνουμε ὅτι ἡ Θεά Δήμητρα πού ἐθεωρεῖτο σάν Θεά τῆς βλαστήσεως, εἶχε ἀπό τόν Δία μιά κόρη, τήν Περσεφόνη ἢ ὅπως τήν συναντοῦμε συχνά σέ ἀρχαῖα κείμενα τήν Κόρη, τήν ὁποῖαν ἀπήγαγε μιά μέρα ὁ Θεός τοῦ Ἄδη, Πλούτων, τήν ὥρα πού αὐτή ἔπαιζε μέ ἄλλες συνομήλικές της κοπέλλες σέ ἓνα λειβάδι. Ὅταν ἔσκυψε νά κόψει ἓνα ἄνθος ναρκίσσου, ἀπό ἓνα χάσμα τῆς γῆς, ὁ Πλούτων τήν τράβηξε ἀπό τό χέρι καί τήν ἔφερε στά βασίλειά του στόν Ἄδη, ὅπου τήν ἔκανε σύζυγό του.

Ἡ Θεά Δήμητρα ἄρχισε νά τριγυρίζει ὅλον τόν κόσμο ἀναζητώντας τήν χαμένη της κόρη. Αὐτή ὅμως ἡ περιπλάνηση μαζί μέ τή μεγάλη θλίψη πού ἔνοιωθε, τήν ἔκαναν νά παραμελήσει τά καθήκοντά της καί ἔτσι δέν φύτρωναν στή γῆ πιά οὔτε φυτά, οὔτε καί τό πολύτιμο σάρι, πού κατὰ τόν Ἱεροκλῆ αὐτή εἶχε διδάξει τήν καλλιέργειά του στούς ἀνθρώπους «διά τό μή θηριωδῶς ζεῖν» δηλ. γιά νά μήν τρῶνε σάρκες ζώων ὅπως τά θηρία. Τότε μέγας λιμός ἀπλώθηκε ἐπάνω στή γῆ.

Πεζοπορώντας ἡ Θεά, ἔφτασε κάποτε στήν Ἑλευσίνα καί καθὼς ἦταν κουρασμένη, ἦρθε καί κάθησε κοντά σέ ἓνα πηγάδι, τό «Καλλίχωρον φρέαρ», τό ὁποῖο οἱ ἀρχαιολόγοι τό ἀνεκά-

λυσαν καί οἱ ξεναγοί τό δείχνουν, ἀνατολικά ἀπό τά Μεγάλα Προπύλαια. Ἀπό τήν ἔλευση τῆς Δήμητρας ὁ τόπος αὐτός ὀνομάστηκε Ἑλευσίς.

Σέ λίγο ἦρθαν στό πηγάδι γιά νά πάρουν νερό οἱ κόρες τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἑλευσίνας Κελεοῦ. Ἦταν ἡ Διογένεια, ἡ Παμμερόπη καί ἡ Σαίσάρα. Στόν Ὀμηρικό ὕμνο γιά τή Δήμητρα ἀναφέρονται μέ ἄλλα ὀνόματα: ἡ Καλλιδίκη, ἡ Κλεισιδίκη, ἡ Καλλιθέη καί ἡ Δαμώ.

Οἱ κοπέλλες εἶδαν τή Θεά, πού ἦταν μεταμορφωμένη σέ γρηά γιά νά μήν τήν ἀναγνωρίζουν οἱ ἀνθρώποι, τήν συμπόνεσαν, τήν παρηγόρησαν καί τήν πῆραν μαζί τους, γιά νά τήν φιλοξενήσουν στό Ἀνάκτορό τους.

Ἡ Θεά γιά ν' ἀνταποδώσει τή φιλοξενία ἀνέλαβε τήν ἀνατροφή τοῦ γιοῦ τοῦ βασιλιᾶ Κελεοῦ, τοῦ Δημοφῶντος. Μιά νύχτα ὅμως, στό δωμάτιο πού ἔμενε ἡ γρηά μαζί μέ τόν Δημοφῶντα, μπῆκε ξαφνικά ἡ μητέρα τοῦ παιδιοῦ, ἡ Μετάνειρα. Καί εἶδε κάτι τό τρομακτικό. Ἡ γρηά κρατοῦσε τό παιδί της πάνω ἀπό τή φωτιά τοῦ τζακιοῦ καί τό σιγόφηνε! Ὅταν ἡ Μετάνειρα ἄρχισε νά φωνάζει καί νά διαμαρτύρεται, ἡ Θεά ἀναγκάστηκε ν' ἀποκαλύψει τήν ταυτότητά της, δίνοντας καί τήν ἐξήγηση γιά τό ὅ,τι ἔκανε. Εἶπε, στούς γονεῖς τοῦ Δημοφῶντος,

ὅτι στή φωτιά ἔκαιγε τὰ ὕλικά στοιχεῖα τοῦ παιδιοῦ τους, ἐνῶ συγχρόνως τόν ἀλοιφε μέ νέκταρ καί ἀμβροσία, πού εἶναι ἡ τροφή τῶν θεῶν, μέ σκοπό νά τόν καταστήσει ἀθάνατο. Ὅλα αὐτά εἶναι βέβαια μιὰ ἀλληγορία καί φαίνεται πῶς κρύβουν μιὰ βαθειά ἀλήθεια.

Μέ τόν τρόπον αὐτόν ὁ Δημοφῶν ἔγινε ἀθάνατος, πῆρε τό ὄνομα τοῦ Τριπτολέμου καί κατέστη ὁ δεύτερος, μετά ἀπό τόν Εὐμόλπο. Ἱεροφάντης τῶν Μυστηρίων τῆς Ἐλευσίνος, τά ὁποῖα εἶχε διδαχθεῖ ἀπό τή θεά Δήμητρα.

Παράλληλα, ὁ Ἥλιος ἀπεκάλυψε στή θεά, πού βρισκόταν ἡ κόρη της καί μετά ἀπό ἀπόφαση τοῦ Δία, ἡ Δήμητρα συνεφώνησε μέ τόν βασιλιά τοῦ Ἄδου, Πλούτωνα, νά ζεῖ ἡ Περσεφὼν ἑναλλάξ, ἕξη μῆνες κάτω στόν Ἄδη καί ἕξη μῆνες μαζί της, ἐπάνω στή γῆ.

Τελικά ὁμως τήν Περσεφὼν ἀπήγαγε ἀπό τόν Ἄδη ὁ μνηστήρας της, ὁ Θεός Διόνυσος, ὁ ὁποῖος τήν ἔφερε στόν Ὀλύμπο, τήν παντρεύτηκε καί τήν κράτησε γιά πάντα μαζί του.

Ἐπάνω στόν Ἐλευσινιακό αὐτόν μῦθο, εἶχε θεμελιωθεῖ, ὅπως ὀνομαζόταν, τό «Μυστικό Δράμα», πού παιζόταν στό Τελεστήριο τῆς Ἐλευσίνος κατά τίς μυήσεις.

Κατά τόν Κλήμη τόν Ἀλεξανδρέα (150-211 ἢ 216 μ.Χ.),

κατά τήν τελετή τῆς μυήσεως ἱερεῖς καί ἱέρειες ὑπεδύοντο, ὅπως γίνεται στό θέατρο, τοὺς ρόλους τῶν διαφόρων προσώπων τοῦ μῦθου, ὅπως τῆς Δήμητρας, τῆς Κόρης, τοῦ Διονύσου καί ἄλλων.

Διά τὰ Μυστήρια τῆς Ἐλευσίνος, κατά τήν ἐξέλιξη τοῦ μῦθου, σημασία εἶχε ὅτι ἡ Δήμητρα ἦταν ἐκείνη ἡ ὁποία ἀπεκάλυπτε στοὺς ἀνθρώπους τήν καλλιέργεια τοῦ σίτου. Παράλληλα, ὁ Διόνυσος ἦταν ἐκεῖνος πού ἀπεκάλυπτε στοὺς ἀνθρώπους τή σημασία τοῦ θεοῦ χυμοῦ τοῦ σταφυλιοῦ.

Ὁ σῖτος καί ὁ οἶνος ὑπῆρξαν πάντοτε τά κατ' ἐξοχὴν σύμβολα ὅλων τῶν Μυστηρίων καί αὐτῶν τῶν Χριστιανικῶν ἀκόμη.

Πίσω ἀπό τὰ σύμβολα αὐτά, κατά τήν γνώμην τῶν μελετητῶν τῶν θεμάτων τῶν Μυστηρίων, κρύβονται οἱ θειότερες ἐννοιες καί οἱ φωτεινότερες ἀλήθειες πού ἔχουν σχέση μέ τόν πνευματικό κόσμο, ἀπό τόν ὁποῖον ἦρθε ἡ Δήμητρα καί ὁ Διόνυσος.

Δύο ἀπό τοὺς ἰδρυτές τοῦ Ἀρχαιοφίλου Ὁμίλου Ἐκδρομῶν, οἱ Σπῦρος Νάγος καί Ἀντώνιος Ἀδριανόπουλος τακτικοὶ ἄλλοτε ὁμιλητές στίς ἐκδρομές μας, ἐρευνηταί καί διδάσκαλοι τῆς ἀρχαίας Σοφίας, ἔλεγαν ὅτι ἡ Περσεφὼν συμβολίζει τήν ἀνθρώπινη ψυχή. Καί ὅτι αὐτό

προκύπτει από τή φύση τῶν γονέων της, τοῦ Δία καί τῆς Δήμητρας.

Κατά τίς δοξασίες τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων Φιλοσόφων, ἡ ψυχὴ τῆς γῆς, τὴν ὁποία, ὅπως ἔλεγαν οἱ δύο διδάσκαλοι, συμβολίζει ἡ Περσεφόνη, εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰσέλθει σέ ἀνθρώπινο ὄργανισμό γιά νὰ μπορέσει ν' ἀποκτήσει νόηση καί νὰ γίνει συνείδηση. Ἡ ὑλικὴ ὅμως μορφή, τό σῶμα, ὑπόκειται στό νόμο τῆς φθορᾶς καί τοῦ θανάτου. Τὴν θνητότητα ἀντιπροσωπεύει ὁ Πλούτων, ὁ βασιλιάς τοῦ Ἄδη μέ τόν ὁποῖον ἔχει συνδεθεῖ ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ.

Ἡ ἐναλλασσόμενη διαμονὴ τῆς Περσεφόνης, πότε στόν Ἄδη καί πότε στή γῆ, στόν φωτισμένο χῶρο, συμβολίζει, πάντοτε κατά τίς δοξασίες τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων Φιλοσόφων τόν νόμο τῆς ἀναβίωσης τῆς ψυχῆς σέ ἄλλο σῶμα ἢ ὅπως ἔχει ἐπικρατήσῃ νὰ λέγεται τόν νόμο τῆς μετενσάρκωσης.

Ὁ Διόνυσος ὁ ὁποῖος λυτρώνει τὴν Περσεφόνη ἀπό τὰ δεσμά τοῦ Ἄδη, εἶναι τό γόνιμο πνεῦμα, εἶναι ὁ λυτρωτὴς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς λατρείας.

Ὁ Ἰακχος εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μεταβάλλεται σέ Διόνυσο Ἐλευθερέα. Ἔργο τοῦ Διόνυσου εἶναι νὰ μεταφέρει τίς ἀνθρώπινες ψυχές ἀπὸ τὴν ἐδῶ κατάσταση τοῦ πόνου, τῆς ταραχῆς καί τῶν δοκιμασιῶν, σὴν βασιλεία τῆς χαρᾶς, τῆς γαλή-

νης, τῆς εὐτυχίας, τῆς αἰωνίου ζωῆς, τῆς ἀθανασίας.

Ἡ ἰδέα ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ δέν μπορεῖ νὰ λυτρωθεῖ μόνη της, δηλαδή χωρὶς τὴν ἐπέμβαση μιᾶς ἀνώτερης πνευματικῆς ὑπόστασης, εἶναι κοινὴ καί σέ ἄλλες θρησκείες.

Τό κάψημο τῶν γήϊνων στοιχείων τοῦ Δημοφῶντος καί ἡ ἀντικατάστασή τους μέ νέκταρ καί ἀμβροσία, δηλ. μέ στοιχεῖα ἀθάνατα, ὅπως ἐκεῖνα τῶν θεῶν, τόν ἔκαναν Τριπτόλεμο, δηλ. Ἱεροφάντη τῶν Μυστηρίων, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο «θεὸς ἐν σαρκί», θεὸς περιβεβλημένος σῶμα.

Ἡ ἀρχαία μυσταγωγικὴ ἀντίληψη ἦταν, ὅτι κανεὶς ἀνθρώπος, ὁ ὁποῖος δέν ἔφτασε στὴν κατάσταση τῆς ἀνώτατης πνευματικότητος, δέν μπορούσε νὰ γίνει Ἱεροφάντης.

Τριπτόλεμος ἦταν ἐκεῖνος πού νίκησε σέ τρεῖς πολέμους, ἰσάριθμους ἐχθρούς του. Τὴν ἐσωτερικὴ του ἀτέλεια, τὴν ἀντίξοο πρὸς αὐτόν κατάσταση τοῦ περιβάλλοντός του καί τὴν ἀρνητικὴ ἐπίδραση ἐπάνω του ἄλλων ὑποστάσεων.

★

★ ★

Μπαίνοντας στό Τελεστήριο, στόν πάνσεπτο καί ἱερὸν αὐτόν χῶρο, μέσα στόν ὁποῖον στή διαδρομὴ τοῦ χρόνου ἔγιναν διαδοχικὰ διάφορα κτίσματα, σήμερα βλέπουμε μόνο τὰ

θεμέλιά τους. Ἀλλά αὐτά ἔχουν εἰδικώτερο ἐνδιαφέρον μόνον γιά τούς ἀρχαιολόγους. Γιά μᾶς τά μέλη τοῦ Ἀρχαιοφίλου Ὁμίλου Ἐκδρομῶν, σημασία ἔχει ὅτι σ' αὐτόν ἐδῶ τόν χῶρο, ἐπί δύο χιλιάδες περίπου χρόνια, ἐρχόντουσαν, κατά τήν παράδοση, θνητοί γιά νά μνηθεύν καί ν' ἀποκτήσουν τήν ἀθανασία. Καί αὐτό τό ἐπετύγχαναν στά λειτουργοῦντα τότε Μυστήρια.

Ἀλλά τί σημαίνει ἡ λέξις «Μυστήρια» τῆς ὁποίας τόση χρήση γίνεται; Μυστήριο εἶναι κάποια μυστική γνώση, τήν ὁποία ἐμεῖς οἱ πολλοί ἄνθρωποι ἀγνοοῦμε, ἀλλά ὅμως τήν ἐγνώριζαν μερικοί ἐκλεκτοί, οἱ ὁποιοί τήν κρατοῦσαν μυστική καί δέν τήν ἀπεκάλυπταν σέ κανέναν πού δέν ἐδίκαιοῦτο νά τήν μάθει. Μήπως καί ἡ φύση δέν ἔχει μυστικά; Μυστικά τά ὁποῖα κρατάει μακριά ἀπό τούς ἀνθρώπους; Κί' αὐτό γιατί ὅταν οἱ ἄνθρωποι μάθουν κάποιο μυστικό τῆς καί κάνουν κακή χρήση αὐτοῦ, καταστροφή καί ὀλεθρος ἀκολουθεῖ καί γιά τόν ἴδιον καί γιά ἄλλους πολλούς. Πολλά σχετικά παραδείγματα μποροῦν νά λεχθοῦν. Ὡς ἀναφέρουμε ὅμως μόνο ἓνα. Τό μυστικό τῆς διάσπασης τοῦ χημικοῦ ἀτόμου πού προκαλεῖ τήν ἐκλυση τεράστιων ποσοτήτων ἐνέργειας, τήν ὁποία οἱ ἄνθρωποι μποροῦσαν νά τήν τιθασεύ-

σουν καί νά τήν χρησιμοποιοῦσαν γιά ἀγαθοῦς σκοπούς σέ ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητας. Καί ὅταν μαθεύτηκε τό μυστικό αὐτό τῆς φύσης τί ἔκανε ὁ ἄνθρωπος; Κατεσκεύασε μιά ἀτομική βόμβα μέ τήν ὁποία ἐπροξένησε χιλιάδες χιλιάδων θύματα καί ἀνυπολόγιστες ὑλικές καταστροφές στή Χιροσίμα καί τό Ναγκασάκι.

Γιά τό Ἔργο τῶν Μυστηρίων ἔχουν γραφεῖ πολλά καί λέγονται ἀκόμη περισσότερα.

Νομίζω ὅμως ὅτι εἶναι σκόπιμο ν' ἀναφερθοῦμε σ' αὐτά πού ἔγραψε ὁ Ἱεροκλῆς, ὁ νεοπλατωνικός φιλόσοφος, πού ἔζησε στίς ἀρχές τοῦ 5ου μ.Χ. αἰῶνα. Ὁ Ἱεροκλῆς εἶναι πῶς γνωστός, γιατί εἶναι ὁ πρῶτος πού ἔφερε ἀπό τήν Ἀλεξάνδρεια τήν νεοπλατωνική διδασκαλία στάς Ἀθήνας. Στήν ἐρμηνεία τῶν Χρυσῶν Ἐπῶν τοῦ Πυθαγόρα γράφει:

«Ὁ τελειότατος καρπός τῆς Φιλοσοφίας καί τό μέγιστον Ἔργον τῆς Ἱερατικῆς καί Τελεστικῆς Τέχνης εἶναι τοῦτο: ἀφ' ἐνός μὲν νά ἐξοικιώσῃ τόν ἄνθρωπον καί νά τόν ἀναγάγῃ πρὸς τά ὄντως καλά καί ἀφ' ἐτέρου νά τόν ἐλευθερώσῃ ἀπό τόν πόνο τῆς ἐπιγείου ζωῆς, νά τόν ἀνυψώσῃ πρὸς τās αἰθερίους αὐγὰς καί νά τόν ἐγκαθιδρύσῃ εἰς τās νήσους τῶν μακάρων, οἱ ὁποιοί ἐβάδισαν καί αὐτοί τόν ἴδιον δρόμον.

Εἰς αὐτοὺς ἀπόκειται τό γέρας τῆς ἀποθεώσεως».

Καί ὁ Πλάτων στὸν Φαῖδωνα γράφει σχετικά μέ τό Ἔργο τῶν Μυστηρίων, ὅτι «ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θά φθάσει στὸν Ἄδη χωρίς νά εἶναι μεμυημένος καί τετελεσμένος θά μείνει στὸν βόρβορο, ἐνῶ ὁ καθαρμένος καί τετελεσμένος, ὅταν φθάσει ἐκεῖ, θά κατοικεῖ μέ τούς Θεούς».

Μέ τά λόγια αὐτά ὁ Πλάτων θέλει νά πεῖ ὅτι ὅσοι δέν ἔχουν μυηθεῖ μειονεκτοῦν, γιατί πρῶτον ἢ μετὰ θάνατον κατάστασή τους δέν εἶναι καλή καί δεύτερον, γιατί σ' αὐτοὺς ἔχει ἐφαρμογή ὁ νόμος τοῦ θανάτου καί τῆς ἀναβίωσης, τοῦ κύκλου αὐτοῦ πού εἶναι ἡ μοῖρα τῶν θνητῶν.

Τά Μυστήρια ἦσαν σεβαστά κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὄχι μόνον στοὺς μύστες, ἀλλά καί σέ ὅλους τούς πολίτες, καί οἱ Πολιτεῖες τά ἐπροστάτευαν μέ αὐστηροὺς νόμους.

Στάς Ἀθήνας ἡ ἀσέβεια πρὸς τά Μυστήρια ἐτιμωρεῖτο μέ θάνατο καί ἀπό τὴ Βουλὴ καί ἀπό τὸν Ἀρειο Πάγο. Καί εἶναι γνωστά δύο σχετικά περιστατικά. Τό ἓνα εἶναι ἡ δίκη τῶν «Ἑρμοκοπηδῶν» κατὰ τὴν ὁποία ὅσοι εἶχαν συλληφθεῖ μετὰ τά γεγονότα πού ἀνεστάτωσαν τὴν πόλη τῆς Παλλάδος, κατεδικάστηκαν σέ θάνατο. Τότε ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ πολυτάραχος αὐτός Ἀθηναῖος στρατη-

γός, ἐκατηγορήθη ὅτι μαζί μέ φίλους του κατέστρεψε στήν Ἀγορά, στήλες τῶν Ἑρμῶν. Ἦσαν δέ οἱ στήλες αὐτές ψηλές ὅσο ἓνα ἀνάστημα ἢ καί ψηλότερες καί εἶχαν στήν κορυφή τους ἄλλοτε μία καί ἄλλοτε δύο κεφαλές, τοῦ Ἑρμῆ νέου καί γέρου, οἱ ὁποῖες εἶχαν στραμμένα τά πρόσωπά τους ἀντίθετα, καί ἀπὸ αὐτό οἱ στήλες ὀνομάστηκαν Ἑρμαί. Στό μέσο τοῦ ὕψους τῆς στήλης ὑπῆρχαν φαλλοί.

Παράλληλα μέ τὴν καταστροφή τῶν Ἑρμῶν ὁ Ἀλκιβιάδης ἐκατηγορήθη μαζί μέ τούς φίλους του γιὰ ἀσέβεια, γιατί συγχρόνως ἔκαναν καί παρωδίες τῶν Ἑλευσινίων Μυστηρίων.

Καί ὁ μὲν Ἀλκιβιάδης σώθηκε ἀπὸ τὴν τιμωρία γιατί ἐδραπέτευσε ἐγκαίρως, ἐνῶ οἱ συγκατηγορούμενοί του ἐδικάσθηκαν καί ἐθανατώθηκαν.

Τό δεύτερο περιστατικό ἀφοροῦσε τὸν Αἰσχύλο, τὸν ὑπιπέτη αὐτὸν τραγικὸ ποιητὴ, ὁ ὁποῖος ἐκατηγορήθη ὅτι σέ μιὰ τραγωδία του —τούς Πέρσας— ἀνέφερε μερικά πράγματα τὰ ὁποῖα ἐθεωρήθηκαν ὅτι ἦσαν μετάδοση τῶν μυστικῶν τῶν Μυστηρίων. Τὸν Αἰσχύλο, γιὰ τὴν αἰτία αὐτήν, τὸν παρέπεμψαν σέ δίκη, ἀλλὰ ἀπέφυγε τὴν καταδίκη, γιατί στό δικαστήριο παρουσιάστηκε ὁ Ἱεροφάντης τῶν Μυστηρίων τῆς Ἑλευσίνος ὁ ὁποῖος ἐβεβαίω-

σε, ὅτι ὁ ποιητής δέν ἦταν μύστης καί συνεπῶς ὅ,τι ἔγραψε, ἀποτελοῦσε δική του γνώμη.

Θά πρέπει ἐδῶ νά προστεθεῖ στό θέμα τῆς μυστικότητας, ὅτι καί ὁ Πausanias, ὁ τόσο ἀκριβολόγος ὅσο καί πολύλογος περιηγητής τοῦ 2ου μ.Χ. αἰῶνος, ἀπέφυγε νά γράφει ὅ,τιδήποτε γιά τά Μυστήρια τῆς Ἐλευσίνας, μέ τή δικαιολογία «τά ἐντός τοῦ τείχους τοῦ Ἱεροῦ, τό δνειρον ἀπηγόρευσε εἰς ἐμέ νά περιγράψω, ὅπως εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μέρος στήν τέλεση τῶν Μυστηρίων».

Πολλοί διερωτῶνται, γιατί ὑπάρχουν φιλοσοφικά καί ἄλλα συστήματα τά ὁποῖα καί σήμερα κρατοῦν μυστικότητα γιά τίς ἐργασίες τους. Διερωτῶνται δηλαδή γιατί τά συστήματα αὐτά δέν ἔχουν ἀνοικτές τίς πύλες τῶν Ἐργαστηρίων τους σέ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι διατυπώνουν τό ἐρώτημα αὐτό ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ μυστικότης αὕτη δέν ἀνταποκρίνεται πιά στήν σύγχρονη ἀντίληψη.

Ἡ ἀπάντηση στόν ἰσχυρισμό αὐτόν εἶναι ὅτι ἡ μεγαλύτερη ἀρετή, προκειμένου νά συνεργασθεῖ κανεῖς μέ ἄλλους γιά τήν ἐπίδιωξη ἑνός ὑψηλοῦ πνευματικοῦ σκοποῦ, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νά ὑπονομευθεῖ ἀπό ἀμαθεῖς καί κακοβούλους ἀνθρώπους, ἂν μάθουν κάτι σχετικό μέ τόν σκοπόν αὐτόν, εἶναι ἡ σιγή. Γι' αὐτό, ἀπό πληροφο-

ρίες πού ἔχουμε, στά ἀρχαῖα Μυστήρια ἐπιβαλλόταν στοὺς μύστες ἡ σιγή, σάν τό πρῶτο καί ἀπαράβατο καθήκον τους. Καί ὁ μέγας Πυθαγόρας ἐπέβαλλε στοὺς μαθητές του πενταετῇ σιγή ἐπάνω σέ θέματα πού ἐδίδασκοντο στό Ὀμοκοεῖον του.

Καί ὁ Χριστιανισμός κατά τά πρῶτα χρόνια, κρατοῦσε τήν ὑπαρξή του μυστική. Ὅταν δέ κατά τίς συγκεντρώσεις τῶν πιστῶν ἐπρόκειτο νά τελεσθεῖ τό Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ἐκαλοῦντο οἱ κατηχούμενοι νά ἀπέλθουν.

Σάν συμπέρασμα αὐτῶν πού ἀνεφέρθησαν ἀπό τόν Ἱεροκλῆ καί τόν Πλάτωνα, πρέπει νά λεχθεῖ καί πάλι, ὅτι τό Ἔργο τῶν Μυστηρίων δέν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρά ἡ διά ἀλληγοριῶν διδασκαλία τῶν ἀληθειῶν τῆς Φύσης καί ἡ πρακτική ἐφαρμογή τῆς ἀρετῆς καί τῶν ἀγνωστῶν ἠθικῶν ἀρχῶν, καί τέλος ἡ πνευματική βοήθεια ἡ ὁποία ἐδίδετο ἀπό τό Ἱερατεῖο σέ ἐκείνους πού εἶχε γίνει ἡ τιμή νά ἐκλεγοῦν μύσται. Κατά τόν Πλάτωνα «ναρθηκοφόροι μέν πολλοί, βάκχοι δέ τε παῦροι».

Θά πρέπει ἀκόμη νά προστεθεῖ σ' αὐτά καί ἡ ἀναζήτησις καί ἡ πραγματοποίησις τοῦ σκοποῦ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

Ἡ ἐξέτασις ὅμως καί ἡ ἐπίδιωξις τῆς πραγματοποίησις τῶν σκοπῶν αὐτῶν συναντᾷ κάθε λογῆς προσκόματα ἀπό

τήν Κοινωνία, όπου ως επί τό πλείστον επικρατοῦν πάθη καί προλήψεις καί προκαλοῦνται παρανοήσεις.

Μυστήρια ἐλειτούργησαν σέ πολλές χώρες τῆς γῆς καί σέ πολλές ἐποχές. Στήν Ἑλλάδα ὁμως φαίνεται ὅτι ἔφθασαν σέ πολύ μεγάλο πνευματικό ὕψος ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπό τόν πολιτισμό, ὁ ὁποῖος ἐπήγασε μέσα ἀκριβῶς ἀπό τά Μυστή-

ρια, κληρονομώντας στήν ἀνθρωπότητα ἀνεκτίμητους θησαυρούς σέ ὅλα τά πεδία τοῦ ἀνθρωπίνου ἐπιστητοῦ.

Ἡ ἐπίσκεψή μας τοῦ χώρου τοῦ τελεστηρίου τῆς Ἐλευσίνος ἄς θεωρηθεῖ ὡς μιά ἀπότση φόρου τιμῆς στήν ἀρχαία Ἑλληνική παράδοση, ἡ ὁποία εἶναι πάντοτε ζωντανή καί καρποφόρα.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Στό δρόμο του γυρισμού

Ξεφυλίζεις το ημερολόγιο
κοιτάζεις με λαχάρα
τα ἀκόπα φύλλα,
Ὅτι ἀπόμεινε για σε
ἀπό τη γῆϊνη ἐμπειρία.
Ἄραγε, πόσα ἀπ' αὐτά
θάναι πραγματικά δικά σου;
Πόσα χαμένα κι αδιάφορα
για σένα, θα περάσουν;
Ὅμως, κανένας δε μπορεί
ἀπό ἐσέ να πάρει
ὅσα ο ἴδιος ἔχεις βιωμένα.
Ὅσα τη ζωή σου σημάδεψαν
βαθεία, ως μέσα στη ψυχή σου.
Γιατί, αὐτά, εἶναι ὁρόσημα
στον γυρισμό το δρόμο.

Από τή συλλογή «Ψίθυροι στή πνοή τοῦ Ἀνέμου».

Ἀπὸ τῆ διαθήκη τοῦ ΓΙΑΒΑΧΑΡΛΑΛ ΝΕΡΟΥ

ΣΑΝ ΠΕΘΑΝΩ

Ἔχω δεχτὴ τόση ἀγάπη καὶ ἀφοσίωση ἀπὸ τὸν Ἰνδικό λαό, πού ὅ,τι κι ἂν κάμω δέν μπορεῖ νά ξεπληρώσῃ οὔτε μικρό κομμάτι ἀπ' αὐτήν. Καί ἀληθινά δέν ξεπληρώνεται μέ τίποτα ἕνα τόσο πολῦτιμο ἀγαθὸ σάν τὴν ἀφοσίωση.

Θέλω νά δηλώσω μ' ὅλη τὴ σοβαρότητα πὼς δέ θέλω νά γίνουν θρησκευτικές τελετές γιὰ μένα μετὰ τὸ θάνατό μου. Δέν πιστεύω σέ τέτοιες τελετές καί νά τίς ὑποστῶ, ἔστω καί γιὰ τὸν τύπο, θᾶταν ὑποκρισία καί ἀπόπειρα νά ξεγελάσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας καί τοὺς ἄλλους.

Σάν πεθάνω θάθελα νά καὶ τὸ σῶμα μου. Ἄν πεθάνω σέ ξένη χώρα, τὸ σῶμα μου νά καὶ ἐκεῖ καί ἡ τέφρα μου νά σταλῇ στό Ἀλλαχαμπάτ (ὅπου γεννήθηκε). Μιά μικρὴ χούφτα ἀπ' τὴ στάκτη αὐτὴ νά ριχτῇ στὸν Γάγγη (τὸ Ἱερό ποτάμι τῶν Ἰνδῶν). Κανένα μέρος της νά μὴν κρατηθῇ ἢ νά φυλαχθῇ.

Ἡ ἐπιθυμία μου μιά χούφτα ἀπ' τὴ στάκτη μου νά ριχτῇ στὸν Γάγγη δέν ἔχει θρησκευτικὴ σημασία. Δέν δίνω θρησκευτικὸ χαρακτῆρα στό πρᾶγμα. Ἔχω συνδεθῇ μέ τὸν Γάγγη ἀπ' τὰ παιδικὰ μου χρόνια καί ὅταν μεγάλωσα, μεγάλωσε καί ὁ σύνδεσμός μου μ' αὐτόν.

Ὁ ποταμὸς αὐτός ὑπῆρξε ἕνα σύμβολο τῆς πανάρχαιας καλλιέργειας καί τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἰνδίας, πού πάντα ἀλλάζει, πάντα ρέει καί μῶλα ταῦτα πάντα μένει ὁ ἴδιος ὁ Γάγγης. Μοῦ θυμίζει τίς χιονοσκεπαστες κορυφές καί τίς βαθιές κοιλάδες τῶν Ἰμαλαΐων πού ἀγάπησα τόσο πολὺ καί τίς κάτω πλούσιες καί ἀπέραντες πεδιάδες ὅπου ἔζησα καί δούλεψα.

Γελαστός καί χορευτὴς στό πρωῒνὸ ἡλιόφωτο, σκοτεινός καί μελαγχολικός καί γεμάτος μυστήριό καθώς πέφτουν οἱ σκιές τοῦ βραδιοῦ, ἕνα στενὸ, σιγανὸ καί γεμάτο χάρη ρυακί τὸ χειμῶνα, ἕνα πρᾶμα θεόρατο πού μουγγρίζει τὸν καιρὸ τῶν μουσόνων, εὐρύστηθο σχεδόν σάν τὴν θάλασσα καί μέ κάτι ἀπὸ τῆς θάλασσας τὴ δύναμη γιὰ καταστροφή, ὁ Γάγγης ὑπῆρξε γιὰ μένα τὸ σύμβολο κι ἡ ἀνάμνηση τοῦ παρελθόντος τῆς Ἰνδίας, πού κυλάει στό παρόν καί πού χύνεται στό μεγάλο ὠκεανὸ τοῦ μέλλοντος.

Καί παρ' ὅλο πού ἔχω πετάξῃ πολλά ἀπ' τὴν παλὴν παράδοση κι' ἀπ' τίς παλῆς συνήθειες καί ἀνυπομονῶ νά ἐλευθερωθῇ ἡ Ἰνδία ἀπ' ὅλα τὰ δεσμά πού δένουν, πού στενοχωροῦν καί διαιροῦν τὸ λαό της καί πού καταπιέζουν μεγάλο ἀριθμὸ ἀπ' τοὺς ἀνθρώ-

πους της καί ἔμποδίζουν τήν ἐλεύθερη ἀνάπτυξη τοῦ σώματος καί τοῦ νοῦ, παρ' ὅλο πού τά ἐπιδιώκω ὅλ' αὐτά, δέν θέλω μολαταῦτα νά ξεκόψω ὁλότελα ἀπ' τό παρελθόν.

Εἶμαι περήφανος γιά τήν μεγάλη κληρονομιά πού ἦταν καί εἶναι δική μας καί ἔχω συνείδηση πώς καί γώ σάν ὅλους μας εἶμαι ἕνας κρίκος σ' αὐτήν τήν ἀδιάσπαστη ἀλυσίδα πού πάει πίσω ὡς τήν αὐγή τῆς Ἱστορίας μέσα στοῦ ἀμνημόνευτο παρελθόν τῆς Ἰνδίας.

Δέν θά σπάσω τήν ἀλυσίδα αὕτη γιατί τήν σέβομαι καί ζητῶ νά μέ ἐμπνεύση. Καί σάν μαρτυρία αὐτῆς τῆς ἐπιθυμίας μου καί σάν τελευταῖο φόρο τιμῆς στήν πολιτιστική κληρονομιά τῆς Ἰνδίας, ζητῶ μιά φούχτα ἀπ' τίς στάκτες μου νά ριχτῇ μέσα στόν Γάγγη στό Ἀλλαχαμπάτ.

Τό μεγαλύτερο μέρος ἀπ' τήν τέφρα μου ὅμως νά ξοδευτῇ ἀλλοιῶς. Νά τήν πάρουν ψηλά στόν ἀέρα μέσα σ' ἀεροπλάνο καί νά τή σκορπίσουν ἀπ' τά ὕψη στούς ἀγρούς ὅπου οἱ ἀγρότες τῆς Ἰνδίας μοχθοῦν, ἔτσι πού νά γίνουν ἕνα μέ τή σκόνη καί τό χῶμα τῆς Ἰνδίας καί νά γίνη ἕνα ἀξεδιάκριτο κομμάτι της.

Μετάφραση Π. Α. Μακρῆς

ANNA Δ. ΜΑΧΑΙΡΟΠΟΥΛΟΥ

Τό ρόδο κι' ἐγώ

Ἦταν μπουμπούκι χθές

στ' ἀνθογιάλι

ἕνα μοναχό ρόδο.

Αὐτό κι ἐγώ

Ἦταν μπουμπούκι χθές

σήμερα ἕνα θαυμαστό ρόδο.

Ἀνθίσει ἐδῶ σιμά μου

ἀναπνέει ἐδῶ κοντά μου.

Μιά ἀναπνοή στή μοναξιά μου.

Ποιά μοναξιά;

Τό ρόδο ἀναπνέει, ζεῖ κοντά μου.

Ἀπό τή Συλλογή «Συντεταγμένες»

ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ίστορικές σελίδες

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος

Ἡ ἱστορία τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσα, ὄχι μόνον διότι σημαίνει μιὰ τεράστια καμπὴ στὴν ὅλη ἱστορία τοῦ κοσμοῦ, στὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία καὶ στὸν Χριστιανισμό, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ πλῆθος τῶν δραματικῶν στοιχείων πού περιέχει. Θὰ διαπραγματευθοῦμε συνοπτικὰ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, προσέχοντας νὰ μὴ παραλείψωμε τὰ δραματικά σημεῖα πού ἀφθονοῦν.

Θὰ ἀναφέρωμε γεγονότα ἱστορικά, ἀδιαφιλονικήτου ἀκριβείας, ἀφοῦ τὰ περιγράφει ἓνας τοσόν εὐσυνειδήτος ἱστορικός, ὅπως εἶναι ὁ Κ. Παπαρρηγοπούλος. Δὲν πρέπει, λοιπόν, κανεὶς νὰ παρεξηγήσῃ ὅσα θὰ ἐκθέσωμε καὶ νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἀσεβοῦμε πρὸς τὸ κατεστημένον τῆς Ἐκκλησίας. «Φίλος μὲν Πλάτων, φιλέτερα δὲ Ἀλήθεια».

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἦταν γιὸς τοῦ στρατηγοῦ Κωνσταντίου Χλωροῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Αὐτοκράτωρ Διοκλητιανὸς ἀναγόρευσε Καίσαρα, ὅταν ἵδρυσε τὴν Τετραρχία στὸ Ρωμαϊκὸ κράτος. Τὸν ἀνάγκασε τότε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴ σύζυγό του Ἑλένη, τὴ μητέρα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, διότι ἦταν ταπεινῆς καταγωγῆς, καὶ νὰ νυμφευθῇ μιὰ πατρικία. Τὸν νεαρὸ Κωνσταντῖνο τὸν πῆρε στὴν αὐλὴ του στὴ Νικομήδεια, γιὰ νὰ τὸν ἔχῃ ὁμηρο.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἦταν ὡραῖος νέος, μὲ ἀθλητικὸ παράστημα, ὁ ὁποῖος ἔλαβε μέρος σὲ πολλὰς ἐκστρατεῖες, ὅπου γρήγορα διακρίθηκε. Ἄν καὶ μεγάλωσε στὰ Ρωμαϊκὰ στρατόπεδα, ἐν τούτοις δὲν ἦταν ἀγράμματος. Τὸ ἀποδεικνύουν οἱ ἐπιστολές του, πού τίς συνέτασε μόνος του, καθὼς καὶ οἱ ὁμιλίες του στὴν Α΄ Οἰκουμένηκῃ Σύνοδο.

Τὸ 305 ὁ Διοκλητιανὸς παραιτήθηκε ἀπὸ τὴν ἐξουσία καὶ ἔπεισε καὶ τὸν συναύγουστό του νὰ παραιτηθῇ. Τότε ἀνεκηρύχθησαν Αὐγουστοὶ οἱ μέχρι τότε Καίσαρες, ὁ Γαλέριος στὴν Ἀνατολὴ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Χλωρὸς στὴ Δύση. Ὅλοι περίμεναν ὅτι ὁ Γαλέριος θὰ ἀναγόρευε Καίσαρα τὸν νεαρὸ Κωνσταντῖνο, ὁ ὁποῖος ἦταν τόσον ἀγαπητὸς στὸ στρατό. Ἀλλ' ὁ Γαλέριος, παραμερίζοντας τὸν

Κωνσταντῖνο ποῦ στεκόταν δίπλα του, ἀνακήρυξε Καίσαρες τὸν Σεβήρο καὶ τὸν Μαξιμῖνο ποῦ ἦταν καὶ οἱ δυὸ ἀσήμενοι. Ὁ Κωνσταντῖνος δυσारेστήθηκε καὶ μὲ πρόφασιν τὴν ἀσθένεια τοῦ πατέρα του ἔφυγε ἀπὸ τὴ Νικομήδεια, γιὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὶς ἐπιβολὰς τοῦ Γαλέριου.

Τὸν ἐπόμενον χρόνον ἐπέθανε ὁ Κωνσταντῖος Χλωρὸς καὶ τότε ὁ στρατὸς ἀνεκήρυξε Αὐγουστο τὸν Κωνσταντῖνο, τὸν ὁποῖον περιέβαλε μὲ τὴν πορφύρα καὶ περιέφερε στὸ στρατόπεδον μὲ ζωηρὰς ἐπευφημίας, ἐπάνω σὲ μιὰ ἀσπίδα, κατὰ τὴ συνήθεια τῆς ἐποχῆς.

Ἄλλ' ὁ Γαλέριος δὲν ἀνεγνώρισε τὸν Κωνσταντῖνο σὰν Αὐγουστο, τὸν ἀνακήρυξε ὅμως Καίσαρα, δίδοντάς του τὴ διοίκηση τῆς Γαλατίας, Βρετανίας καὶ Ἰβηρίας. Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἔφερε ἀντίρρηση καὶ κυβέρνησε τὶς ἐπαρχίες του κατὰ τρόπο παραδειγματικόν. Ἀπέκρουσε τὶς ἐπιθέσεις Φράγκων καὶ Σαρματῶν, τῶν ὁποίων τοὺς βασιλεῖς αἰχμαλώτισε καὶ ἔρριξε στὰ θηρία τοῦ ἀμφιθεάτρου. Ἐπροστάτευσε τὰ γράμματα καὶ τὴν γεωργίαν. Ἐμετρίασε τοὺς φόρους. Ἀνακούφισε τὸ λαὸ ἀπὸ τὶς καταπίσεις τῶν ἰσχυρῶν.

Ἄλλ' ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος ἐκέρδιζε τὴν ἀγάπην τῶν ὑπηκόων του, ἡ Ἰταλία ἐγόγγιζε γιὰ τὴν καταθλιπτικὴν διοίκηση τοῦ Γαλέριου καὶ ἐξέσπασαν ἀλλεπάλληλες στάσεις καὶ μεταβολές, ποὺ κατέληξαν στὴν ὑπαρξὴ 4 Αὐγούστων. Μαξιμῖνος καὶ Λικίνιος στὴν Ἀνατολή, Κωνσταντῖνος καὶ Μαξέντιος στὴ Δύση.

Ὁ Μαξέντιος ἐτοιμάζεται νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου, ἀλλ' αὐτὸς τὸν προλαμβάνει. Ἀφήνει τὸν μισὸν στρατὸν τοῦ αὐτοῦ Ρῆνο, καὶ μὲ τὸν ἄλλον μισὸν περνᾷ τὶς Ἄλπεις, εἰσβάλλει στὴν Ἰταλία, κυριεύει τὸ Τουρίνο, τὸ Μιλάνο, τὴ Βερῶνα, τὴ Βενετία. Προχωρεῖ πρὸς τὴ Ρώμην διὰ τῆς Φλαμινίας ὁδοῦ. Ὁ πληθυσμὸς τὸν ὑποδέχεται παντοῦ μὲ ἐνθουσιασμό. Περνοῦσε τόσον ἄθλια, ὥστε κάθε μεταβολὴ τῇ δεχόταν εὐχάριστα, ἐλπίζοντας νὰ μετριάσῃ τὰ δεινὰ του.

Ὁ Μαξέντιος εἶχε διπλάσιον στρατόν, ἀλλὰ δὲν ἔξερε ἀπὸ μάχης, ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος ἦταν ἐμπειροπόλεμος. Συναντήθηκαν σὲς ὄχθες τοῦ Τίβερι.

Οἱ οἰωνοὶ στὸ στρατόπεδον τοῦ Κωνσταντίνου ἦταν ἀπαίσιοι. Οἱ στρατηγοὶ διστακτικοί. Οἱ λεγεῶνες τὸ εἶχαν γιὰ γρουσουζιά νὰ βαδίσουν ἐναντίον τῆς Ρώμης, παρ' ὅλο τὸ προηγούμενον τοῦ Ἰουλίου Καίσαρα. Τότε ὁ Κωνσταντῖνος εἶδε τὸ περίφημον ὄραμα τοῦ Σταυροῦ, μὲ τὴν ἐπιγραφὴ «Ἐν τούτῳ νίκα» <In hoc vincas>. Θὰ ἐπανεέλθωμε σ' αὐτά.

Ὁ Κωνσταντίνος ἐχάραξε τὸ σύμπλεγμα τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων τῆς λέξεως Χριστὸς στὶς ἀσπίδες τῶν στρατιωτῶν του. Ἐπὶ τέθη κατὰ τοῦ Μαξέντιου, ὁ ὁποῖος κατετροπώθη καὶ φεύγοντας ἐπνίγηκε στὸν Τίβερι. Ἡ μεγάλη αὐτὴ νίκη τοῦ Κωνσταντίνου ἐγένετο στὶς 28 Ὀκτωβρίου 312. Τὴν ἐπόμενη ἡμέρα ὁ Κωνσταντίνος εἰσῆλθε θριαμβευτικὰ στὴ Ρώμη, σὰν ἀπελευθερωτὴς ἀπὸ τὴν τυραννία τοῦ Μαξεντίου.

Στὴ Ρώμη πολιτεύτηκε μὲ πολλὴ σύνεση καὶ μετριοπάθεια. Κατάργησε τὸ σῶμα τῶν πραιτωριανῶν, τὸ ὁποῖον ἀνέβαζε καὶ κατέβαζε τοὺς αὐτοκράτορες καὶ εἶχε γίνει πληγὴ γιὰ τὸ λαό. Ἐφρόντισε γιὰ τὴν τάξη καὶ τὴν δικαιοσύνη. Ὁ ἴδιος ἀνακηρύχθηκε Maximus Augustus, δηλ. ἀνώτατος Αὐγούστος. Ἡ πλήρης ὀνομασία του ἦταν: Imperator Caesar Flavius Valerius Constantinus Augustus.

Μετὰ 3 μῆνες συναντήθηκε στὸ Μεδιόλανο, τὸ σημερινὸ Μιλάνο, μὲ τὸν Λικίνιο, στὸν ὁποῖον ἔδωσε σύζυγο τὴν ἀδελφή του Κωνσταντία, καὶ ἐξέδωσαν ἀπὸ κοινοῦ τὸ περίφημο διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀνεκηρύσσεται ἀνεξιθρησκεία σὲ ὁλόκληρο τὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος. Καὶ σ' αὐτὸ θὰ ἐπανέλθωμε.

Ἐπακολούθησε εἰρήνη 9 χρόνων, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Κωνσταντίνος φρόντισε γιὰ τὴ μεταρρύθμιση τῆς νομοθεσίας ἐπάνω σὲ φιλανθρωπικώτερες βάσεις. Ἀλλὰ τὸ 323 ἐπῆλθε ρῆξις μὲ τὸν Λικίνιο. Θέατρο τοῦ πολέμου ἡ Ἑλλάδα. Ὁ Κωνσταντίνος ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ πεζικοῦ καὶ ὁ γιὸς του Κρίσπος ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ ναυτικοῦ ἐνίκησαν τὸν στρατὸ καὶ στόλο τοῦ Λικίνιου καὶ τὸν ἐπολιόρκησαν στὸ Βυζάντιο. Ὁ Λικίνιος φεύγει στὴ Νικομήδεια τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου ἡ σύζυγός του καὶ ἀδελφή τοῦ Κων/νου μεσολαβεῖ καὶ τοῦ χαρίζεται ἡ ζωὴ, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ζήσει σὰν ἰδιώτης στὴ Θεσσαλονίκη. Ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, μὲ διαταγὴν τοῦ Κων/νου, ἀπαχθονίζεται. Παρασπονδία γιὰ τὴν ὁποία ὁ Ἅγιος Ἰερώνυμος σφοδρῶς κατακρίνει τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνο.

Ἐτὶς τὸ 324 ὁ Κωνσταντίνος καθίσταται μονοκράτωρ. Ἀναεῶνει τὶς ἀρχὲς τοῦ διατάγματος τοῦ Μεδιολάνου περὶ ἀνεξιθρησκείας. Καταργεῖ τὰ βασανιστήρια. Ἀπαγορεύει τὶς φυλακίσεις δούλων γιὰ χρέη. Καταργεῖ τὰ πρόστιμα τῶν ἀγάμων. Προστατεύει τὰ ἄπορα παιδιὰ. Καθιερώνει τὴν Κυριακὴ ἀργία. Ὑποστηρίζει τὸν Χριστιανισμό. Προσπαθεῖ νὰ μὴν ἀφήσῃ τὴ διχόνοια νὰ εἰσχωρήσῃ στὴν Ἐκκλησίαν. Γι' αὐτὸ συγκαλεῖ τὴν Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, γιὰ τὴν ὁποία ἐπίσης θὰ ἐπανέλθωμε.

Μετὰ τὴν Οἰκουμενικὴ Σύνοδο γυρίζει στὴ Ρώμη, ὅπου ἐορτάζει τὴν 20ετηρίδα τῆς ἀρχῆς του. Ἀλλὰ στὴ Ρώμη, παρ' ὅλη τὴν

ἀνεξιθρησκεία ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρεῖται ἐπίσημη θρησκεία ἡ ἀρχαία, διότι μ' αὐτὴν ἦσαν συνυφασμένες ὅλες οἱ ἐπίσημες τελετές. Ἐνῆνε ἡ καθιερωμένη παρέλαση τῶν ἱππέων, οἱ ὁποῖοι ἐθυσίασαν στὸν Δία. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐχλεύασε τὴν τελετή. Ὁ ὄχλος τὸν ἀπεδοκίμασε. Ὁ ὄχλος ἀγαποῦσε τὸν Κρίσπο, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε ψυχρανθῇ μετὰ τὴν νίκη τοῦ Κρίσπου, κατὰ τοῦ στόλου τοῦ Λικινίου. Εἶτε, λοιπόν, ἀπὸ πολιτικὴ ἀντιζηλία καὶ φόβο μήπως ὁ γιὸς του ἐπαναστατήσῃ ἐναντίον του, εἶτε —ὅπως λέγεται— διότι ἡ σύζυγός του Φαύστα προσέφερε τὸν ἔρωτά της στὸν προγονό της Κρίσπο ὁ ὁποῖος τὸν ἀπέκρουσε καὶ ἡ Φαύστα κατηγόρησε στὸν Κων/νο τὸν Κρίσπο ὅτι προσεπάθησε νὰ τὴν κατακτήσῃ, ὁ Κρίσπος συλλαμβάνεται κατὰ διαταγὴν τοῦ πατρός του, φυλακίζεται ἔξω ἀπὸ τὴ Ρώμη καὶ ἐκεῖ θανατώνεται. Σὲ ἴδια ἀκριβῶς περίπτωσιν ὁ Θησεύς περιορίστηκε νὰ ἐξορίσῃ τὸν ἐνάρετο Ἰππόλυτο, ποῦ ἔπεσε θῦμα τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν διαβολῶν τῆς μητρίδος του Φαίδρας. Συγχρόνως ἐσφάγη κατὰ διαταγὴν τοῦ Κων/νου καὶ ὁ 12ετής ἀνηψιὸς του καὶ υἱὸς τοῦ Λικινίου, ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τὴν ἀγκάλῃ τῆς μητέρας του, ποῦ δείχνει ὅτι ὁ Κων/νος ἀπαλλασσόταν συστηματικὰ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐπίφοβους διαδόχους του.

Τότε ἦλθε στὴ Ρώμη ἡ γηραιὰ μητέρα τοῦ Κωνσταντίνου Ἑλένη, ἡ ὁποία ὑπεραγαποῦσε τὸν ἐγγονό της Κρίσπο, καὶ ἐπετίμησε τὸν Κωνσταντῖνο γιὰ τὸν φόνο τοῦ γιου του. Ὁ θρῆνος της, ἡ ἀπελπισία της καὶ οἱ παρατηρήσεις της ἐπηρεάσαν τὸν Κωνσταντῖνο, ὁ ὁποῖος διατάσσει τὸν θάνατο τῆς συζύγου του Φαύστας, τὴν ὁποίαν ἐπνίξαν οἱ δοῦλοι της στὸ ζεματιστὸ νερὸ τοῦ λουτροῦ της. Ἐν τούτοις ὁ Ζώσιμος ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ διαταγὴ γιὰ τὸ πνίξιμο τῆς Φαύστας ἐδόθηκε ἀπὸ τὴν πεθερά της Ἑλένη. Ἡ ἀλληλουχία αὐτῆ τῶν οἰκογενειακῶν ἐγκλημάτων ἔκαμε τὸ λαὸ τῆς Ρώμης νὰ ὀνομάσῃ τὸν Κωνσταντῖνο ἀντάξιο διάδοχο τοῦ Νέρωνος. Οἱ χριστιανοὶ ὅμως χρονικογράφοι προσεπάθησαν νὰ ἀποσιωπήσουν τὰ ἐγκλήματα. Ὁ Θεοφάνης γιὰ ὅλα αὐτὰ γράφει μόνον: «Τούτῳ τῷ ἔτει Κρίσπος, ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως, ἐκοιμήθη, καὶ τὸ Βυζάντιον ἤρξατο κτίζεσθαι».

Γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος μετενόησε γιὰ τὶς βίαιες πράξεις του καὶ ἐγκατέλειψε τὴ Ρώμη, ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι τὸν ἀντιπολιτευόταν γιὰ τὴ θρησκευτικὴ του μεταστροφή. Ἡ Ἑλένη ἐταξίδεψε στὴν Παλαιστίνη, νὰ ἐπισκεφθῇ τοὺς τόπους ὅπου ἐξῆσε καὶ ἐδίδαξε ὁ Χριστός. Ἀνεῦρε —κατὰ πραγματικότητα ἡ θρύλον— τὸν Τίμιο Σταυρὸ καὶ ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστά-

σεως. Τὸν ἐπόμενο χρόνο ἐκοιμήθη, σὲ ἡλικία 80 χρονῶν καὶ ἀνακηρύχθηκε Ἀγία.

Ὁ Κωνσταντῖνος, ἀπεχθανόμενος τὴ Ρώμη, ἀπεφάσισε τὴ μεταφορὰ τῆς πρωτευούσης πρὸς Ἀνατολάς. Ἐδιάλεξε τὸ Βυζάντιον, ποὺ βρισκόταν σὲ θαυμαστὴ τοποθεσία καὶ τὸ ὀνόμασε Κωνσταντινούπολη. Ἐπεξέτεινε τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, ἔκτισε λαμπρὰ οἰκοδομήματα, ἀγορές, πλατεῖες, ὑδραγωγεῖα, βιβλιοθῆκες, Ἰππόδρομο καὶ τεράστια ἀνάκτορα, τὸ «Ἱερὸν Παλάτιον». Ἐπίσης ἔκτισεν ἐκκλησίες, τὴν Ἀγίαν Εἰρήνη καὶ τοὺς Ἀγίους Ἀποστόλους, καὶ ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἐννοεῖται ὅτι Εἰρήνη καὶ Σοφία δὲν ἦσαν ἅγιες γυναῖκες, στὶς ὁποῖες ἀφιερώθηκαν οἱ ἐκκλησίες, ἀλλὰ ἡ πολυπόθητη Εἰρήνη τοῦ Κράτους καὶ ἡ Ἀγία Σοφία τοῦ Θεοῦ.

Συγχρόνως ὅμως μὲ τὸ κτίσιμο τῶν ἐκκλησιῶν ἔφερε στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ πολλὰ μνημεῖα καὶ καλλιτεχνήματα, ἀναφερόμενα στὴν ἀρχαία λατρεία, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκόσμησε τὶς πλατεῖες καὶ τὶς ἀγορές. Μεταξὺ ἄλλων καὶ τρίποδες τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν. Καὶ στὶς 11 Μαΐου 330 ἐόρτασε τὰ ἐγκαίνεια τῆς πόλεως, τὴν ὁποία ἀφιέρωσε στὴν Παναγία Θεοτόκο.

Ὁ Κωνσταντῖνος τὴν ἐποχὴ ἐκείνη βρισκόταν στὸ ἀπόγειο τῆς δόξης του. Ἐκτοτε ἄρχισε κάποια παρακμὴ, ἡ ὁποία ἐσημειώθηκε —ὅπως ἄλλοτε στὸν Ἀλέξανδρο καὶ μεταγενέστερα στὸν Ναπολέοντα— μὲ δεσποτικὲς τάσεις καὶ αὐλικὲς συνήθειες τῆς Ἀνατολῆς. Περιεβλήθη πολυτελεῖ ἱμάτια καὶ ἐφόρεσε χρυσὸ στέμα μὲ πολυτίμους λίθους, ἔλαβε τὴν προσωνυμία Dominus, τὴν ὁποία ἀνέγραψε στὰ νομίσματα. Καθιέρωσε πομπώδη αὐλικὴ ἐθιμοτυπία. Ἰδρυσε διάφορους τίτλους καὶ ὀφίκια, τὰ ὁποῖα ἀπένειμε σὲ συγγενεῖς καὶ φίλους. Ἐγέμισε τὸ Ἱερὸν Παλάτιον μὲ εὐνούχους, κατὰ τὴ συνήθεια τῶν ἀνατολικῶν λαῶν. Γιὰ ὅλα αὐτὰ αὗξησε τοὺς φόρους.

Καὶ ἐνῶ ὡς τότε ἀγωνιζόταν γιὰ νὰ ἐνώσῃ ὁλόκληρο τὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος, τῶρα τὸ ξαναχώρισε, μοιράζοντάς το στοὺς 3 γιούς του καὶ σὲ 2 ἀνεψιούς του, ἀποβλέποντας ἴσως στὸ νὰ μὴ ἐπακολουθήσουν ἐριδες μετὰ τὸν θάνατό του, τὶς ὁποῖες ὅμως δὲν κατόρθωσε νὰ προλάβῃ.

Τὸ 336 ἐόρτασε τὴν 30ετηρίδα τῆς ἀρχῆς του καὶ ἐτοίμασε τὸν τάφο του. Τὸ ἐπόμενο ἔτος μετὰ τὸ Πάσχα, ἐνῶ ἐπῆγαινε στὰ λουτρά, εἰς Βιθυνίαν ἀρρώστησε. Τότε ἔλαβε τὸ χριστιανικὸ βάπτισμα, μετὰ τὸ ὁποῖο δὲν ἠθέλησε νὰ ξαναφορέσῃ τὴν αὐτοκρατορικὴ πορφύρα, διατηρήσας τὸ λευκὸ ἱμάτιο τῶν κατηχουμένων. Τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς 21 Μαΐου 337 ἐκοιμήθη. Τὸ σῶμα του μετεφέρθη στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ μέχρις ὅτου φθάσουν οἱ

γιοί του, ἐπὶ τετράμηνο, οἱ αὐλικοί, ἀκολουθώντας τὴν ἐθιμοτυπία, ἤρχοντο στὸ φέρετρό του, γιὰ νὰ παίρνουν τὶς διαταγές του. Ἐτάφη στὴν Ἐκκλησία τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ἀνακηρυχθεὶς Ἰσαπόστολος καὶ ὀνομασθεὶς Μέγας.

Αὕτὴ εἶναι συνοπτικὰ ἡ πολιτικὴ ἱστορία τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἄς δοῦμε τώρα τὴν ἐπίδρασή του στὴν ἀναγνώριση καὶ διαμόρφωση τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ πολὺ νωρὶς ἦσαν οἱ ἀποδιοπομπαῖοι τράγοι τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Νέρων, καίγοντας τὴ Ρώμη τὸ 64 μ.Χ. καὶ ἀντιμετωπίζοντας τὴν ὀργή τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ, ἔρριξε τὴν κατηγορία τοῦ ἐμπρησμοῦ, ποὺ τοῦ ἀνῆκε, στοὺς χριστιανούς, κατηγορώντας τους ἀκόμη γιὰ ἀσέβεια, ἀθεΐα, δηλητηριασμό τῶν πηγῶν, κ.λπ. Ἔτσι, ὁ πρῶτος διωγμὸς τῶν χριστιανῶν ἔγινε ἐπὶ Νέρωνος, ὅταν ἐμαρτύρησαν στὴ Ρώμη οἱ κορυφαῖοι Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος. Ἐρριχναν τοὺς χριστιανούς στὸ ἀμφιθέατρο νὰ τοὺς σπαράζουν τὰ ἄγρια θηρία, γιὰ νὰ διασκεδάζουν οἱ Ρωμαῖοι πατρίκιοι καὶ ὁ ὄχλος, ποὺ ζητοῦσε ἄρτον καὶ θεάματα. Τοὺς ἄλειφαν μὲ πίσσα καὶ τοὺς ἔκαιγαν τὴ νύχτα σὰν λαμπάδες στοὺς κήπους τοῦ Νέρωνος. Ἀλλ' ὁ πρῶτος διωγμὸς περιορίστηκε στὴ Ρώμη. Γενικὸς διωγμὸς σὲ ὁλόκληρο τὸ κράτος ἔγινεν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ, ὅστις ἐνῶ κολακευόταν νὰ ἔχη τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπὶ πᾶσι Ἀρχόντος τῶν Ἀθηνῶν, ἐξόρισε ἀπὸ τὴν Ἰταλία τοὺς Ἑλληνες φιλοσόφους.

Ὁ Τραϊανὸς, ποὺ ἦταν ἐπίσης ἐπώνυμος Ἀρχὼν τῶν Ἀθηνῶν, ἐνομιμοποίησε τὶς διώξεις τῶν χριστιανῶν, ἐκδώσας διάταγμα κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ χριστιανοὶ ἔπρεπε νὰ καταδικάζονται σὲ θάνατο, γιὰ μόνον τὸν λόγο ὅτι ἦσαν χριστιανοί, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους. Ἐσυγχωροῦντο μόνον ἂν ἀπηνουῶντο τὸν Χριστιανισμό καὶ προσέφεραν θυσία στοὺς θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου. Ἐν τούτοις δὲν ἐφαρμόστηκε αὐτὸ τὸ διάταγμα. Ἀνεκτικοὶ δείχτηκαν ὁ Ἀδριανός, ὁ Ἀντωνῖνος καὶ ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος. Ἦσαν «φιλόσοφοι» αὐτοκράτορες καὶ εἶχαν πραγματοποιήσει ἐκατόχρονη εἰρήνη σὲ ὁλόκληρο τὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος. Λέγεται ὅτι ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος ἐνήργησε διωγμὸ κατὰ τῶν χριστιανῶν, ἀλλ' ὁ Τερτυλλιανὸς ὑποστηρίζει ὅτι οὐδέποτε κατεδιώχθησαν χριστιανοὶ ἐπὶ Αὐρηλίου. Ἔτσι πρέπει νὰ εἶναι, διότι ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος ἦταν ὁ κατ' ἐξοχὴν φιλόσοφος αὐτοκράτωρ, ὁπαδὸς τῆς νεωτέρας Στοᾶς, καὶ ἔγραψε ἐλληνικὰ τὶς ἀρχές τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας, ἐπαναλαμβάνοντας τὸ Πλατωνικόν: «Τότε μόνον θὰ εὐτυχίσουν οἱ λαοί, ὅταν οἱ βασιλεῖς φιλοσοφοῦν ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύουν».

Εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ ἰδοῦμε τί ἐσκέπτοντο τότε οἱ Ρωμαῖοι γιὰ

τούς Ἕλληνες. Ὁ φίλος καὶ ὑπουργὸς τοῦ Τραϊανοῦ, Πλίνιος ὁ νεώτερος, ἔδινε στὸν Ἀνθύπατο γιὰ τὴν Ἑλλάδα Μάξιμο τὶς ἐξῆς ὁδηγίες: «Εὐτυχισμένε Μάξιμε, ὁ αὐτοκράτωρ σέ στέλνει στὴν Ἑλλάδα, τὴν πατρίδα τῆς κομψότητος καὶ τῶν γραμμάτων. Σοῦ ἀναθέτει πόλεις, ἐλευθέρας, ἄνδρας ἐλευθέρους. Οἱ ἀρετές τους, ἡ ζωὴ τους, ἡ θρησκεία τους, εἶχαν γιὰ κύριο σκοπὸ τὴν ὑπεράσπιση τῆς Ἑλευθερίας, ποὺ εἶναι τὸ ὠραιότερο φυσικὸ δικαίωμα. Κατανόησε τὸ μεγαλεῖο τῆς ἐντολῆς ποὺ σοῦ ἀνετέθη. Τίμησε τοὺς Θεοὺς, τίμησε τὸ ἀρχαῖο κλέος τῶν ποιητῶν καὶ πολεμιστῶν, σεβάσου τὸ πολιὸν γῆρας τῶν πόλεων. Μὴ λησμονήσεις ποτὲ ὅτι ἐμεῖς οἱ Ρωμαῖοι παρελάβαμε ἀπὸ τὰς Ἀθήνας τὸ δημόσιον δίκαιόν μας. Ἔχε ὑπ' ὄψιν σου ὅτι εἶσαι ἀρχὼν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης, καὶ ὅτι εἶναι σκληρὸ καὶ βάρβαρο νὰ ἐξυβρίσης τὴ σκιὰ τῆς χαμένης ἐλευθερίας τους. Νὰ θυμᾶσαι μᾶλλον τιοιὲς ἦσαν ἄλλοτε ἐκεῖνες οἱ πόλεις καὶ ὄχι ποιὲς εἶναι σήμερα».

Ἔτσι ἔβλεπαν οἱ μορφωμένοι Ρωμαῖοι τοὺς Ἕλληνες. Ἐνῶ τοὺς ἰουστιανούς τοὺς εἶχαν κηρύξει ἐχθροὺς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοὺς θεωροῦσαν μισάνθρωπους, ἀνήθικους, ἀσεβεῖς καὶ ἄθεους.

Οἱ διωγμοὶ ἐπανελήφθησαν σφοδροὶ μετὰ τὴν περίοδο τῶν φιλοσόφων αὐτοκρατόρων, ἐπὶ αὐτοκρατορίας Κομμόδου, Σεβήρου καὶ Καρακάλλα. Τὸ 250, ἐπὶ Δεκίου, ὁ διωγμὸς προσέλαβε μεγάλη σκληρότητα. Ἐμαστίγωναν τοὺς χριστιανούς μέχρι αἵματος, τοὺς ἔβγαζαν τὰ νύχια τῶν χερῶν καὶ τῶν ποδιῶν τους, ξέσκιζαν τὶς σάρκες μὲ σιδερένια ἀγκίστρια.

Ἀλλ' ὁ φοβερώτερος ἀπὸ τοὺς διωγμοὺς ἐγένινεν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ, κατὰ τὴν Τετραρχία, μὲ ὑποκίνηση τοῦ Γαλέριου. Οἱ χριστιανοὶ μὲ ἀκαταδάμαστο θάρρος ὑπέμεναν τὰ μαρτύρια, ἀκλόνητοι στὴν πίστη τους καὶ δοξολογώντας τὸν Χριστό. Ἐσημειώθησαν τότε ὁμαδικές αὐτοκτονίες χριστιανῶν παρθένων γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴν ἀτίμωση ἐκ μέρους τῶν διωκτῶν τους. Τότε ἐθανατώθησαν οἱ μεγαλομάρτυρες Ἅγιος Γεώργιος καὶ Ἅγιος Δημήτριος, ποὺ ἦσαν ἀξιοματικοὶ τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ.

Καὶ νὰ σκέπτεται κανεὶς ὅτι στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ποτὲ δὲν ἐγίνε κάτι τὶ ποὺ νὰ μοιάζει μὲ τοὺς Ρωμαϊκοὺς διωγμοὺς, διότι στὴν Ἑλλάδα ἦταν ἱερὴ ἡ ἐλευθερία τῆς σκέψεως. Καὶ ἂν ὁ Σωκράτης ἔπιε τὸ κώνειον, αὐτὸ ἀφ' ἐνὸς μὲν καταδικάστηκε πολὺ γρήγορα στὴν κοινὴ συνείδηση, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐγίνε σὲ μιὰ ἐποχὴ καταπτώσεως καὶ παρακμῆς, μετὰ τὴν ἥττα τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες καὶ τὴν αὐταρχικὴ κυβέρνησις τῶν τριάκοντα τυράννων.

Ὁ Κωνσταντῖνος στήν αὐλή τοῦ Γαλέριου παρακολουθοῦσε μὲ ἀποτροπιασμὸ τὶς διώξεις τῶν χριστιανῶν. Ὁ πατέρας του Κωνσταντῖος στὴ Γαλατία, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος ἀργότερα, δὲν ἐφήρμοσαν ποτὲ τὰ περὶ διωγμῶν διατάγματα τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ Γαλερίου. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶτε διότι ἦταν ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν χριστιανὴ μητέρα του Ἑλένη, εἶτε διότι κατὰ βάθος ἦταν φιλειρηνικός, εἶτε ἀπὸ ἀντίδραση στὸν ἐχθρό του Γαλέριο, εἶτε διότι εἶχε πολιτικὸ αἰσθητήριο καὶ ἀντιλαμβάνοταν τὴ μεταβολὴ πού εἶχε γίνῃ στὸν κόσμον μὲ τὴν ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὄχι μόνον δὲν ἐπῆρε τὴν παραδεδεγμένη στάση τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ κηρύχτηκε προστάτης τῶν χριστιανῶν, μετὰ τὸ περίφημο ὄραμα τοῦ σημείου τοῦ Σταυροῦ, γιὰ τὸ ὁποῖο τώρα ἐρχόμεθα νὰ μιλήσωμε.

Ὁ Ἐπίσκοπος Καισαρίας Εὐσέβιος γράφει ὅτι ἄκουσε τὸν ἴδιον τὸν Κωνσταντῖνον νὰ τοῦ διηγεῖται ὅτι ἐνῶ σκεπτόταν τὶς δυσκολίες τοῦ ἀγῶνος καὶ προσευχόταν γιὰ τὴ νίκη, εἶδε ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἥλιο Σταυρὸ φωτεινόν, μὲ τὴν ἐπιγραφή «Ἐν τούτῳ νίκα» <In hoc vincas> Αὐτὸ ἐγένετο «ἀμφὶ μεσημβρινὸς ἡλίου ὥρας, ἥδη τῆς ἡμέρας ἀποκλινούσης». Ὁ Ζώσιμος καὶ ὁ Εὐφραΐμιος γράφουν «μεσοῦσης ἡμέρας». Ὁ Θεοφάνης καὶ ὁ Κεδρηνὸς «ῶρα ἕκτη», δηλαδὴ μεσημέρι.

Ὁ Εὐσέβιος ἐξακολουθεῖ ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἐξεπλάγη γιὰ τὸ ὄραμα, ἀλλὰ τὴν ἴδια νύχτα εἶδε στὸν ὕπνον του τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶπε νὰ μεταχειρισθῇ τὸ σύμβολο τοῦ Σταυροῦ γιὰ νὰ νικήσῃ. Τὸ πρῶτ' διηγήθηκε τὸ ὄνειρον στοὺς φίλους του καὶ κατασκεύασε τὸ λάβαρο, μὲ τὸ σύμπλεγμα τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων τοῦ Χριστοῦ μὲ Ἑλληνικοὺς χαρακτῆρες.

Ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος εἰσῆλθε στὴ Ρώμη, προσπάθησε νὰ κρατήσῃ ἰσορροπία μεταξὺ Χριστιανισμοῦ καὶ ἀρχαίας θρησκείας. Ὁ ἴδιος δὲν πῆρε πιά μέρος σὲ ἱεροτελεστεῖες τῆς ἀρχαίας λατρείας καὶ κατὰ τὸ θρίαμβό του δὲν ἐθυσίασε στοὺς θεοὺς, οὔτε ἀνέβηκε στὸ Καπιτώλιο. Διατήρησε ὅμως τὸ ἀξίωμα τοῦ Maximus Pontifex καὶ στὰ νομίσματα ἐξακολούθησε νὰ μεταχειρίζεται τὰ ἐμβλήματα τῆς ἀρχαίας θρησκείας, στὰ ὁποῖα ἀπὸ τὸ 314 ἀνέμιξε καὶ τὸν Σταυρό.

Ἡ Σύγκλητος σεβάστηκε τὶς ἀρχές του καὶ στὴ θριαμβευτικῇ ἀψίδα, πού ἔκτισε πρὸς τιμὴν του, ἔγραψε: «Κατ' ἐμπνευσιν *θεότητος* <χωρὶς νὰ καθορίζεται ποιᾶς θεότητος> καὶ μὲ τὴ μεγαλοφυΐα του, κατατρόπωσε τὸν τύραννον». Ὁ Κωνσταντῖνος ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του, στὸν ὁποῖο κρατοῦσε λόγχη, μὲ σταυρὸ στὸ

ἐπάνω μέρος, καὶ μετὰ τὴν ἐπιγραφή «Μετὰ τὸ σωτήριον αὐτὸ σύμβολον ἐλευθέρωσα τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς τυραννίας».

Τρεῖς μῆνες μετὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ ἐν τῇ Ρώμῃ, συναντήθηκαν μετὰ τὸν Λικίνιον καὶ ἐξέδωσαν ἀπὸ κοινοῦ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 313 τὸ διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου, ποῦ ἀποτελεῖ σταθμὸν γιὰ τὸν σεβασμὸν τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως. Τὸ διάταγμα ἔλεγε: «Χορηγοῦμεν τοῖς χριστιανοῖς καὶ σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἀσκῶν τὴν θρησκείαν ποῦ προτιμοῦν. Εἶναι λογικώτατον νὰ μὴν ἀρνηθοῦμεν σὲ κανέναν, εἴτε εἶναι χριστιανὸς, εἴτε ἀνήκει σὲ ἄλλον θρησκείαν, τὸ δικαίωμα ν' ἀκολουθῇ τῇ θρησκείᾳ τῆς ἀρεσκείας του. Εἶναι ἄξιον τοῦ αἵματος στὸν ὁποῖον ζοῦμε καὶ ἀρμόζει ἐν τῇ γαλήνῃ ποῦ ἔχει ἡ αὐτοκρατορία, νὰ εἶναι πλήρης ἡ ἐλευθερία γιὰ ὅλους τοὺς ὑπηκόους μας νὰ λατρεύουν τὸν θεὸν τῆς ἐκλογῆς τους καὶ καμμιὰ θρησκεία νὰ μὴ στερεῖται τῶν ὀφειλομένων σ' αὐτὴν τιμῶν». Πεντακόσια χρόνια πρὶν ὁ Ἀσσόκος, Βουδδιστῆς αὐτοκράτωρ τῶν Ἰνδιῶν, ἔγραφε ἐν τῷ διατάγματι του: «Ὅλες οἱ θρησκείαι εἶναι ἄξιαι σεβασμοῦ. Ὅταν κανεὶς τις σέβεται, ἀνυψῶνται τὴν δικὴν του θρησκείαν καὶ συγχρόνως ἐξυπηρετεῖ τις θρησκείας τῶν ἄλλων».

Ἐν τούτοις, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ διατάγματος τοῦ Μεδιολάνου ἡ ἀνεξιθρησκεία ὀπισθοδρόμησε κατὰ πολὺ. Οὔτε καὶ σήμερον δὲν ἔχομε τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας ποῦ διεκήρυξε τὸ διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου.

Ἀπὸ τὸ ὑψηλὸν ἐπίπεδον τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνεξιθρησκείας, ἡ ὀπισθοδρόμησις ἐν τῇ βαρβαρότητι τῆς μισαλλοδοξίας, δὲν ἀργήσῃ νὰ ἔλθῃ. Ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος ἔμεινε μονοκράτωρ, σὴν ἀρχὴν ἀνάνεψε τὸ διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου: «Μηδεὶς τὸν ἕτερον παρενοχλεῖτω. Ἐκαστος ὅπερ ἡ ψυχὴ βούλεται, τοῦτο καὶ πράττειτω». Ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἡ ἀνεξιθρησκεία καταργήθηκε. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀρχισεν νὰ καταδιώκῃ τοὺς ἀρχαίους Ναοὺς καὶ ν' ἀπαγορεύῃ τὴν λειτουργίαν τῶν Μαντείων. Συγχρόνως ἐπὶ ἐπαρχίαις οἱ χριστιανοὶ ἀρχισαν τις ἀντεκδικήσεις γιὰ τοὺς διωγμούς ποῦ ὑπέστησαν. Μετὰ αἰῶνες τὸ Ἱεροδικεῖον τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, θὰ τοὺς ξεπερνοῦσε σὲ φανατισμὸν καὶ σὲ ὑποκρισίαν. Ἐν τούτοις ὁ Κωνσταντῖνος διατηρεῖ πάντοτε τὸν τίτλον τοῦ Maximus Pontifex καὶ συγχρόνως θέλει νὰ ἔχῃ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν του τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Σ' αὐτὴν του τὴν τάσιν ὀφείλεται ἡ διένεξις του ἀργότερον μετὰ τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον.

Ἐν τῷ μεταξύ ἐπῆλθε τὸ πρῶτον ρήγμα ἐν τῇ γαλήνῃ τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου. Γι' αὐτὴν ὁ Κ. Παρρηγοπούλος γράφει ὅτι προῆλθε ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς νεο

πλατωνικῆς φιλοσοφίας ἐπάνω στὸν Χριστιανισμό. Ὁ Ἄρειος, μορφωμένος κληρικός, πρεσβύτερος Ἀλεξανδρείας, ἐδίδασκε ὅτι τὸ Β΄ πρόσωπον τῆς Ἀγίας Τριάδος δὲν ὑπῆρχε «ἀπ' αἰῶνος», ἀλλ' ἐπλάσθη ἐκ τοῦ Πατρὸς. Διότι ὁ γεννήσας προϋπάρχει τοῦ γεννηθέντος. Αὐτὴ ὅμως ἡ ἀντίληψη ἐκλόνιζε τὴ Θεότητα τοῦ Χριστοῦ. Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἦταν ὁ συγκαταβατικός Ἀλέξανδρος. Ἀλλ' εἶχε διάκονο τὸ νεαρότατο Ἀθανάσιο, ποὺ δὲν ἦταν διατεθειμένος νὰ κάνῃ ὑποχωρήσεις. Ὁ Ἀλέξανδρος, πιεζόμενος ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιο, ἀφόρισε τὸν Ἄρειο καὶ τοὺς ὁπαδοὺς του. Ὁ Ἄρειος ὅμως εἶχε μεγάλη ἐπιρροή καὶ τὸν ἀκολουθοῦσαν πολλοί.

Ὁ Κωνσταντῖνος, ἐκεῖ ποὺ ἐνόμιζε ὅτι ἐξασφάλισε τὴ θρησκευτικὴ γαλήνη, βλέπει ν' ἀρχίξῃ διάσταση μέσα στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας. Στὴν ἀρχὴ προσεπάθησε νὰ διορθώσῃ τὰ πράγματα, λέγοντας ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι ζητήματα ποὺ φρόνιμο εἶναι νὰ μὴ συζητοῦνται δημόσια. Ἐπείσθη ὅμως ὅτι ἦταν ἀδύνατον νὰ καλυφθῇ τὸ χάσμα μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Ἀρειανῶν, καὶ τότε συνεκάλεσε στὴ Νίκαια τὴν Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, τὸ 325.

Κατὰ τὴν ἐναρξὴ τῆς Συνόδου ὁ Κωνσταντῖνος ἐμίλησε Λατινικὰ καὶ ὁ λόγος του μεταφραζόταν Ἑλληνικά, ποὺ ἦταν ἡ ἐπίσημη γλῶσσα τῆς Συνόδου. Ἐπειτα ὅμως ἔλαβε κι αὐτὸς Ἑλληνιστὶ μέρος στὶς συζητήσεις. Ἡ Σύνοδος καταδίκασε τὴν αἵρεση τοῦ Ἀρείου, τὸν ὁποῖον ἀναθεμάτισε, ἐθέσπισε τὸ ὁμοούσιον Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καὶ διαμόρφωσε τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐξέδωσε διάταγμα, στὸ ὁποῖον ὀνόμαζε τὸν Ἄρειο μαθητὴ τοῦ ἐθνικοῦ Νεοπλατωνικοῦ Πορφυρίου, τὸν ἐξόριζε καὶ διέτασσε νὰ καοῦν τὰ συγγράμματά του καὶ νὰ θανατωθῇ ὅποιος κρύβει συγγράμματα τοῦ Ἀρείου. Βρισκόμεθα πιά πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου.

Ὑστέρᾳ ἀπὸ 5 χρόνια, θέλοντας νὰ συμφιλιώσῃ Ὁρθοδόξους καὶ Ἀρειανούς, ἀνακάλεσε τὸν Ἄρειο ἀπὸ τὴν ἐξορία καὶ τοῦ ζήτησε νὰ υπογράψῃ ὁμολογία πίστεως. Ὁ Ἄρειος ὑπέγραψε, παραλείψας ὅμως ν' ἀναφέρῃ τὸ «ὁμοούσιον». Τὸν ἐνδιέφερε μόνον ἡ ἐκκλησιαστικὴ γαλήνη. Ὁ Ἄρειος ἠθέλησε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Ἀλεξάνδρεια, ἀλλ' ὁ Ἀθανάσιος, ποὺ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶχε ἀνέβει στὸν ἐπισκοπικὸ θρόνο Ἀλεξανδρείας, ἀρνήθηκε νὰ τὸν δεχθῇ, κ' ἐξακολούθησε ν' ἀρνεῖται παρ' ὅλες τὶς σχετικὲς ἐπιστολὲς τοῦ Κωνσταντίνου.

Τότε προσετέθησαν ἐκκλησιαστικὲς ραδιουργίες. Ὁ Ἀρειανὸς Ἐπίσκοπος Νικομηδείας Εὐσέβιος ἐξαπέλυσε διάφορες διαδόσεις

κατὰ τοῦ Ἀθανασίου καὶ ἔπεισε τὸν Κωνσταντῖνο νὰ συγκαλέσῃ Σύνοδο γιὰ νὰ ἐξετάσῃ τὶς διαδόσεις. Ὁ Ἀθανάσιος ἦρθε στὴν Τύρο, ὅπου συνήλθε ἡ Σύνοδος, μὲ καμμιά πενηνταριά φίλους τοῦ ἐπισκόπου, ἀπὸ τοὺς διωχθέντας ἐπὶ Διοκλητιανοῦ. Ἀλλ' ὁ Εὐσέβιος εἶχε ἐξασφαλίσῃ τὴν πλειοψηφία. Ὁρίστηκε, λοιπόν, ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ ἀπὸ φίλους τοῦ Εὐσέβιου καὶ ἀπεστάλῃ εἰς Αἴγυπτον γιὰ νὰ ἐξετάσῃ τὶς κατηγορίες. Ὁ Ἀθανάσιος ἔφυγε ἀπὸ τὴν Τύρο καὶ πῆγε στὴν Κωνσταντινούπολη νὰ ἰδῇ τὸν Κωνσταντῖνο. Ἐπειδὴ ὁ Κωνσταντῖνος δὲν δεχόταν τὶς ἀπόψεις του, ὁ Ἀθανάσιος τοῦ εἶπε μὲ πολὺ θάρρος: «Δικάσει Κύριος ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ!».

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Σύνοδος τῆς Τύρου κατεδίκασεν ἐρήμην τὸν Ἀθανάσιο κ' ἐδέχτηκε τὸν Ἀρειο στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας. Τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἐξόρισε τὸν Ἀθανάσιο στὴ Γαλατία, ὅπου ὁμῶς ἔγινε δεκτὸς μὲ μεγάλες τιμὲς ἀπὸ τὸν υἱὸ τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ Ἀρειος ἐγύρισε θριαμβευτικὰ στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀλλ' ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως δὲν δεχόταν νὰ τὸν κοινωνήσῃ. Ἔτσι ὁ Κωνσταντῖνος περιῆλθε σὲ ἀμηχανία, διότι δὲν μποροῦσε νὰ εἰρηνεύσῃ τὴν Ἐκκλησία. Ἐπίεσε τὸν πατριάρχη νὰ τὸν κοινωνήσῃ, ἀλλ' ἐνῶ ὁ Ἀρειος ἐφαίνετο ὀριστικῶς θριαμβεύων, ἐπῆλθεν αἰφνιδίως ὁ ἀθλιος θάνατός του, πού θεωρήθηκε ἀπὸ τὴν κοινὴ γνώμη σὰν καταδίκη του ἀπὸ τὸν Θεό.

Ὅλα αὐτὰ ἐγέννησαν τὴν ἀθυμία στὴ ψυχὴ τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος ἐνῶ διακαῶς ποθοῦσε τὴν ἐνότητα καὶ τὴ γαλήνη τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἀντιμετώπιζε τὸν διχασμό.

Τὸν ἐπόμενο χρόνο ἀρρώστησε καὶ πέθανε, ἀφοῦ προηγουμένως βαπτίστηκε χριστιανὸς ἀπὸ τὸν Εὐσέβιο Νικομηδείας. Κ' ἐνῶ ἡ Ρωμαϊκὴ Σύγκλητος, ἀκολουθοῦσα τὴν παράδοση, τὸν ἀνεκέρυσσε Θεό, ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία τὸν ἀνεκέρυσσε Ἰσαπόστολο.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔζησε ἀνάμεσα σὲ δύο διαφορετικούς κόσμους. Γεννήθηκε στὸν ἀρχαῖο ἐθνικὸ κόσμο καὶ πέθανε στὸν Χριστιανικόν. Γεννήθηκε στὴν τραχύτητα τῶν Ρωμαϊκῶν στρατοπέδων καὶ πέθανε στὴ Βυζαντινὴ πολυτέλεια καὶ πομπή. Γεννήθηκε ὅταν οἱ χριστιανοὶ ἐθεωροῦντο ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ πέθανε χριστιανὸς αὐτοκράτωρ, μὲ τὸν Χριστιανισμό ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους. Γεννήθηκε στὸ ἡλιοβασίλεμμα τῆς Ρώμης καὶ πέθανε στὴ χαραυγὴ τῆς θεοφρούρητης Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, τῆς ὁποίας ὑπῆρξε πρῶτος αὐτοκράτωρ καὶ βασιλεὺς.

Προτοῦ τελειώσωμε, πρέπει νὰ προσθέσωμε ἀκόμη ὀλίγα σχετικὰ μὲ δύο σημεῖα τὰ ὁποῖα σκανδαλίζουν πολλοὺς.

Τὸ ἔνα εἶναι τὸ ὄραμα τοῦ Κωνσταντίνου. Τὸ ἄλλο τὰ ἐγκλήματα τοῦ.

Τὶ ἦταν τὸ ὄραμα;

Ἰσως ἦταν μόνον μιὰ τολμηρὴ πολιτικὴ πράξη. Μὲ τὴν ἱστορία τοῦ σημείου τοῦ Σταυροῦ στὸν οὐρανὸ καὶ τὸ χάραγμα τῶν χριστιανικῶν ἐμβλημάτων στὶς ἀσπίδες τῶν στρατιωτῶν του, πετύχαινε ἀφ' ἑνὸς νὰ ἐνθουσιάσῃ τοὺς χριστιανοὺς τοῦ στρατοπέδου του, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἀφοπλίσῃ τοὺς χριστιανοὺς τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου, οἱ ὅποιοι βλέποντας στὶς ἀσπίδες τῶν ἐχθρῶν τους τὰ σημεῖα τῆς θρησκείας τους δὲν θὰ κτυποῦσαν τοὺς ἀδελφούς τους.

Μπορεῖ ὅμως νὰ ἦταν ἀπλῶς ἡ λάμψη τοῦ Θεοῦ Φωτὸς στὴν ψυχὴ τοῦ Κωνσταντίνου, τὴν ὁποία οἱ εὐφάνταστοι χριστιανοὶ χρονικογράφοι περιέγραψαν σὰν ἐμφάνιση ὑλικοῦ σημείου στὸν οὐρανό.

Δὲν ἀποκλείεται ὅμως καὶ πραγματικὰ νὰ «εἶδε» ὁ Κωνσταντῖνος στὸν οὐρανὸ τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ μὲ τὴν ἐπιγραφή «Ἐν τούτῳ νίκα», ὅπως προηγουμένως ὁ Παῦλος εἶδε τὴν λάμψη καὶ ἀκουσε τὴ φωνὴ τοῦ Χριστοῦ στὸν δρόμο τῆς Δαμασκοῦ νὰ τοῦ λέῃ: «Σαοὺλ, Σαοὺλ, τί μὲ διώκεις;», ὅπως πρὸ 150 ἐτῶν ὁ Ἕλλην φιλόσοφος Θεόφιλος Καΐρης εἶδε στὸν οὐρανὸ τὴν ἐπιγραφή «Θεὸν σέβου» καὶ ἵδρυσε τὴ «Θεοσέβεια».

Τὸ ἄλλο σημεῖο εἶναι τὰ ἐγκλήματα καὶ ἡ σκληρότης τοῦ Κωνσταντίνου <Στὰ θηρία οἱ αἰχμάλωτοι βασιλεῖς Γότθων καὶ Σαρματῶν, ἀπαγχονισμὸς τοῦ πεθεροῦ του Μαξιμιανοῦ, ἀπαγχονισμὸς τοῦ γαμβροῦ του Λικινίου, φόνος τοῦ 12 ἐτοῦς ἀνεψιοῦ του, φόνος τοῦ γιοῦ του Κρίσπου, πνίξιμο στὸ ζεματιστὸ νερὸ τῆς συζύγου του Φαύστας>. Θὰ τὰ δικαιολογήσωμε μὲ δύο λέξεις: Τέτοια ἦσαν τὰ ἥθη τῆς ἐποχῆς. Οἱ Ρωμαῖοι θεωροῦσαν καθήκον τους νὰ εἶναι σκληροί. Ὁ Ἰδρυτὴς τῆς Ρώμης ἀνατράφηκε μὲ γάλα λύκαινας. Ὁ Βροῦτος κατεδίκασε τὸν ἴδιο τὸν γιό του σὲ θάνατο, διότι παρέβη τὸν νόμο, μιμούμενος σ' αὐτὸν τὸν Ἰδρυτὴ τῆς Ρώμης Ρωμύλο, ποὺ σκότωσε γιὰ τὸν ἴδιο λόγον τὸν ἀδελφὸ του Ρῶμο. Ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτερα τὴν ἐποχὴ τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σύντομο διάστημα τῶν Ἀντωνίνων καὶ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, εἶχε χαθῇ κάθε ἴχνος ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων δὲν λογαριαζόταν γιὰ τίποτα. Οἱ μονομάχοι πολεμοῦσαν μετὰ ξύ τους μέχρι θανάτου, γιὰ νὰ διασκεδάσουν τοὺς Ρωμαίους στὸ ἀμφιθέατρο, ποὺ δὲν ἱκανοποιοῦντο ἂν δὲν ἔβλεπαν νὰ τρέχῃ ἀφθονο τὸ αἷμα. Καὶ πρὶν ἀρχίσουν τοὺς ἀγῶνες, στοὺς ὁποίους οἱ

μισοί θὰ σκότωναν τούς ἄλλους μισούς, χαιρετοῦσαν τὸν αὐτοκράτορα κραυγάζοντας «Salve Caesar, Imperator. Morituri te salutant!» <Χαῖρε, Καῖσαρ Αὐτοκράτωρ. Οἱ μελλοθάνατοι σέ χαιρετοῦν!>.

Μὲ τέτοια νοοτροπία καὶ ἄγρια ἔνστικτα, εἶχε νὰ παλαίση ὁ Χριστιανισμός, εὐθύς ἀπὸ τὰ πρῶτα του βήματα. Ἐνίκησε καὶ ἐπεβλήθη, διότι δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερη δύναμη ἀπὸ τὴν πίστη καὶ τὴν «μὴ ἀσκησιὶ βίας». Πρέπει, λοιπόν, νὰ μποῦμε μέσα στὰ ἄγρια Ρωμαϊκὰ ἡθὴ καὶ στὴν νοοτροπία τῆς ἐποχῆς, γιὰ νὰ ἐξηγήσωμε τὴ σκληρότητα καὶ τὰ ἐγκλήματα τοῦ Κωνσταντίνου.

Συνήθως ὅλες αὐτὲς τὶς ἀθλιότητες τὶς ἀποσιωποῦν. Ἄν ἔκανα κ' ἐγὼ τὸ ἴδιο, θὰ ἀδικοῦσα τοὺς ἀναγνώστες μου καὶ θὰ παραίβαινα τὴν προσφιλή μου ἀρχή. «Φίλος μὲν Πλάτων, φιλτέρα δὲ Ἀλήθεια».

ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ ΕΟΡΤΩΝ

ἀπὸ 15/10/84

3 χρυσόδετοι τόμοι Ἐπιλογῶν (ἓνα λαμπρὸ δῶρο),
κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῶν 4 τόμων (Α', Β', Γ', Δ')

Δρχ. 1.000

6 χαρτόδετοι τόμοι κατ' ἐπιλογὴν ἐκ τῶν ἐτῶν 1965,
1971, 1973, 1974, 1976, 1978, 1981, 1982

» 1.000

Ἐκαστον τεῦχος ἐτῶν 1956-1982 (ἐφ' ὅσον ὑπάρχει)

» 50

ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ταξίδι στη Γαλάζια πολιτεία

Ποτέ και σέ καμιά περίπτωση δέν θά ήταν δυνατόν νά φαντασθεῖ κανείς, ὅτι μπορούσε ἄνθρωπος νά ζήσει, ὅσα ἔζησα τό καλοκαιριάτικο κείνο δειλινό, πού μέσα σέ τόσο λίγη ὥρα, γνώρισα μιά νέα, μιά πραγματική ἀποκάλυψη.

Τώρα πού ἡρέμησα τό καλοσκέφτομαι καί διαπιστώνω σέ πόσο μικρό χρονικό διάστημα, μπορεῖ ἡ ψυχή, τό πνεῦμα καί ὁ συναισθηματικός κόσμος τοῦ ἀνθρώπου, νά βιώσουν κάτι, γιά τό ὁποῖο δέν φθάνει ὁλόκληρη ἡ ζωή του.

Καί σήμερα, μετά ἀπό τόσον καιρό, σήμερα πού στό λευκό αὐτό χαρτί ἀποφάσισα νά χαράξω λίγες οὐσιαστικά γραμμές, προσπαθώντας νά περιγράψω ὅσο μπορῶ πῶς περιορισμένα αὐτό τό κάτι — ἀφίνοντας σέ σᾶς τήν ἱκανότητα νά χρωματίσετε τίς εἰκόνες καί νά δώσετε μόνοι σας τίς πρέπουσες ἐρμηνεῖες σ' ὅ,τι ἀνερμήνευτο βρῆτε στήν περιγραφή τούτη — δέν εἶμαι ἀκόμη σέ θέση νά πιστοποιήσω ἄν ἦταν ὄνειρο ἢ πραγματικότητα. Ἦταν ἢ φαντασία μου πού τό δημιούργησε ὅλ' αὐτά, ἢ τά ἔζησα ἀληθινά, καθώς κουρασμένος ὅπως ἦμουν, κάθισα στή βάση ἑνός γερμένου κορμοῦ μιάς ἐλιάς, στό ψῆλωμα, κοντά στό ἐκκλησάκι τῆς Ἀγιασοφίδας νά ξαποστάσω καί νά χαρεῖ τό βλέμμα μου, θωρώντας πρὸς τή δύση τίς κοκκινόχρυσες ἀνταύγειες πού ἄφινε πίσω του καθώς βουτοῦσε, ψηλό ἀπ' τίς κορυφογραμμές, ὁ γαιοκράτης Ἡλῖος, γιά νό πάει νά φωτίσει κι' ἄλλοῦ.

Ἡ μάγισσα φύση ἀνάγκαζε τὰ μάτια μου νά στρέφουν παντοῦ χωρίς νά ἐλέγχουν τίς ἀποστάσεις. Κοντά καί μακριά, χαμηλά καί ψηλά. Στῇ θάλασ-

σα πού δρόσιζε μέ τό χάδια της τ' ἀκρογιάλια, τρεμουλιάζοντας καί ἡ ἴδια ἀπ' τήν ἡδονή πού σκόρπιζε γύρω της, καί στά οὐράνια, ἀπ' ὅπου ἡ αὔρα στεφανωμένη ἀπό μύρια διαμάντινα ἀστεράκια πού ἄρχιζαν δειλά νά ξεπροβάλλουν, ἐρχόταν νά μαζέψει τό μύρο πού σκόρπαγαν γύρω τους προκλητικό τ' ἀγριολλούλουδα, ζητώντας ἀχόρταγα τόν ἔρωτα, ἀπ' τίς ἐφήμερες πολύχρωμες ζωοῦλες, τίς πεταλοῦδες, πού κι' αὐτές γύρευαν τό βραδυνό τους καταφύγιο γιά νά ξεκουράσουν τὰ φτερά τους. Κί' οἱ καλοκαιρινοὶ τραγουδιστάδες, τὰ τζιτζίκια, ἀνέμελοι γιά τό τί θά γινόταν αὔριο, κρύβανε βιαστικό τίς παρτιτούρες τους, μή τίς βρεῖ ἡ δροσιά τῆς νύχτας πού σέ λίγο θ' ἀρχόταν ν' ἀπαλύνει τή φλόγα, πού ἄφισε στό διάβα της ἡ κάψα τῆς μέρας.

Καί νά ξαφνικά πού ξεπρόβαλε στόν ὀρίζοντα, μακριά, φρεσκολουσμένη ἡ Σελλήνη.

Ρόδισαν δυό μικρό ἀχνά συνεφέκια ἀπ' τή ντροπή τους, γυμνή σὸν τήν εἶδαν νό βγαίνει ἀπ' τῇ θάλασσα, ἀκολουθώντας τή ρότα τοῦ Ἡλίου. Μαγεύτικα νά τήν κυτῶ, κι αὐτὴ σά νά τό ἔνοιωσε, μαστίγωσε τ' ἄτια της πού χύθηκαν μπρὸς φέρονοντας τ' ἀσημένιο της ἄρμα πρὸς τὰ μέ.

Λίγες στιγμές μονάχα πέρασαν, κι' ἄφωνος εἶδα τὰ τρία μαῦρα ἄλογα στημένα στά πίσω τους πόδια, τραβηγμένα ἀπ' τὰ γκέμια πού κρατοῦσε ἡ ἀρχόντισσα τῆς νύχτας, νά σταματοῦν κοντό μου. Τρία ζευγάρια φλόγες τὰ μάτια τους μέ κάρφωσαν ἀνήμερο νά δῶ τό μεγαλεῖο τῆς Θεᾶς, πού τυλιγμένη στ' ἀσημένια, διάφανα πέπλα της, ὀρθή, μεγαλόπρεπη, ἔδωσε τή διατα-

γῆ: Δέν μίλησε, δέν τήν ἄκουσα. Τήν ἔνοιωσα! Ἀπροσδιόριστη δύναμη μέ στύλωσε ὀρθιο. Δέν βόδισα, κί' ὅμως πλησίασα. Κί' ὡς εἶδα τόν ἑαυτά μου πλάϊ της πάνω στ' ἄρμα, ἄρχισα νά χαίρομαι τ' ὁμορφο, πρωτόγνωρο κί' ἀκούραστο ταξίδι στά ἄπειρο.

Πάσο κράτησε αὐτά τά ταξίδι; Στιγμές ἤ αἰῶνες; Διασχίσαμε τοὺς αἰθέρες μέσ' ἀπό δαντελένια σύννεφα καί τά διάβα μας τά φώτιζαν ἀμέτρητ' ἀστέρια. Ἔνοιωθα μέσα μου τήν ἀπελευθέρωση ἀπό τά βάρος πού εἶχα πάνω στή γῆ. Αἰσθανόμουν τή χαρά καί τήν ἱκανότη-
τα ν' ἀνοίξω τά χέρια μου σάν φτερά, καί νά πετάξω. Μιά ἀγνωστη ἀνάγκη ὅμως, μιά ἐπιταγή, μέ κρατοῦσε πάνω στ' ὀλόλαμπρο οὐρανόδρομο ἄρμα. Κί' ἐκείνη, σοβαρή ὁμαζόνα, κρατώντας μέ τά 'να της χέρι τά ἡνία, εἶχε τά δεξιά πάνω στά στήθη της, κί' ἐμοιαζε νά προσεύχεται, κί' ἐμοιαζε νά ὑπακοῦει μέ σεβασμό σέ κάποια μεγάλη, ἀράτη θεία δύναμη. Μά πού πηγαίνουμε;; Ἀναλογίσθηκα: Τά ἐρώτημά μου τά μάντεψε, γιατί σήκωσε τά δεξιά της χέρι καί μέ τά δείκτη tenτωμένο, ἔδειξε πέρα, μακριά στάν ὀρίζοντα ἕνα γαλάζιο φῶς, τόσο ἀπαλά, τόσο γλυκά, τόσο ὠραῖο. Στά διάβα μας τώρα συναντούσαμε ἄνδρες ντυμένους μέ χιτῶνες ὀλόλευ-
κους, ἄλλους μέ πανοπλίες, ἄλλους μέ ρόδιους μανδύες, ἄλλους ρασοφορε-
μένους. Ὅλους στεφανομένους μέ δάφνινα στεφάνια, κί' ὅλοι ἐξέπεμπαν ἕνα μυστηριώδες φῶς. Ἔνοιωσα τάν ἑαυτά μου ξένο ὀνάμεσά τους, νά ὀδεύει πρὸς τή γαλαζία πολιτεία. Ἔφθασα ... Τί οὐράνια ὁμορφιά Θεέ μου!! Σταμάτησα νά δῶ τά ξέφωτο
τρογύρω μου καί τότε πρόσεξα ὅτι πα-
τοῦσα σταθερά πάνω σέ μιά τετράγω-
νη πλάκα. Ὅχι, ἦταν μιά κυβική πέτρα. Πρόσεξα ὅτι δέν στηριζόταν πουθενά, ἦταν μετέωρη στ' ὀπέραντο κενά. Ἐρι-
ξα τά βλέμμα σ' αὐτή τήν ὀπεραντοσύ-
νη, κί' εἶδα μέσ' ὀπ' τά χάος νά ξεπρο-

βάλουν ἔδρες, νά πλησιάζουν καί νά σχηματίζουν γύρω μου ἕνα ἡμικύκλιο. Μέ ἐνδιαφέρον ἔτεινα τήν προσοχή μου. Ναί!! Σ' ὀλες τίς ἔδρες τώρα ὕπῆρχαν ἄνθρωποι, ἐκτός τῆς μεσαίας πού ἦταν ἐλευθέρη. Ποιοί ἦσαν ὅμως οἱ ἄνθρωποι αὐτοί;; Προσπάθησα νά ξεχωρίσω τίς φυσιογνωμίες. Μά...ἤ-
μουν ΕΓΩ!! Σ' ὀλες τίς ἔδρες καθό-
μουν ἐγώ. Τί παράξενο! Μπροστά μου παρουσιαζόταν τά φόντο καί τά πλη-
ρωμα μιᾶς αἰθουσας δικαστηρίου χω-
ρίς δικαστή κί' ὀλων τά πράσωπα ἦσαν ἴδια μέ τά δικά μου. Ὅλοι ἤμουν ἐγώ ὁ ἴδιος. Ἐγώ εἰσαγγελέας, ἐγώ γραμ-
ματέας, πᾶρεδροι ἐγώ, ἐνορκιοι ἐγώ, καί πάνω ὀπό εἰκοσι-τριάντα συνήγο-
ροι, πάλι ἐγώ. Σάν σύνολο μοῦ φάνηκε πολὺ ὀστεῖο. Χαμογέλασα, γουσταζίκη συνεδρίαση θά γινόταν!! Μά ποῖαν θά δίκάζαν;

Ὅλων τά μάτια στράφηκαν σέ μένα. Ἔ' ὀχι...Δέν ἦταν δυνατάν. Εἶχε γοῦστο ὀλοιο αὐτοί οἱ ΕΓΩ νά δίκάζαν ἐμέ-
να...Καί γιατί; Μέ ποῖα κατηγορία; Ἡ κατᾶσταση ἄρχιζε νά μέ τρομάζει. Δέν ἤξερα ἂν ἔπρεπε νά τή χαρακτηρίσω ὀστεία, γελοία, ἤ τραγική. Ἡ νεκρική ἡσυχία πού εἶχε κυκλώσει τά πάντα, ἔ-
σπασε ξαφνικά ὀπό ἕνα γνώριμο ξερό χτύπο ξύλινου σφυριοῦ πάνω σέ ἔδρα. Ὅλοιο σηκώθηκαν σοβαροί κί' ὀμίλητοι. Ὁ Γραμματέας ἀνοίξε ἕνα τερόστιο βι-
βλίο πού εἶχ' ἐμπρός του. Μίλησε καί ἡ φωνή του μοῦ φάνηκε ἀγνωστη ἀφύσικα σκληρή, λές κί' ἦταν πλασμέ-
νη ὀπό φωτιά καί σίδερο, λές καί τήν γέννησαν κεραυνοί: Ἀκούστηκε: Σέ δόξα ὀλων τῶν φυσικῶν νόμων καί στά ὀνομα τῆς ὀνθρώπινης λογικῆς ὀρχίζονται ὀι ἐργασίες τοῦ σεπτοῦ τοῦ-
του ἐργαστηρίου, πού σκοπάν ἔχει νά προσδιορίσει τήν ὕπαρξη καί τά μέγε-
θος τῶν ὀνομημάτων τοῦ κατηγορου-
μένου. Αὐτός κατηγορεῖται γιά σωρεία σκέψεων ποταπῶν καί κακοβούλων καί γιά πράξεις ὀρμώμενες ὀπό ἰδιοτέ-
λεια, ὀρχομανία, ἐγωισμό καί γενικό ὀντίθετες σέ κάθε ὀνθρώπινη ὀρετή.

“Αφισε τό βιβλίο άνοικτό πάνω στήν Ξ-δρα καί περίμενε. “Όλων τά μάτια στράφηκαν σέ μένα. “Ακούστηκε δεύ-τερη φορά ὁ ξερός χτύπος τοῦ σφυριοῦ ἀπό τήν κενή μεσαία Ξδρα καί ἡ φωνή τοῦ Εἰσαγγελέα τό ἴδιο δυνατή καί σκληρή: Κατηγοροῦμενε, ἀκουσες γιατί κατηγορεῖσαι, ἀποδέχεσαι τίς κατηγορίες; ΝΑΙ ἢ ΟΧΙ; Μ’ ἔλουμε κρῦος ἰδρώτας! Νά παραδεχθῶ τίς κατηγορίες; Γιατί νά τίς παραδεχθῶ; Ποιός βαδίζει μέ τό σταυρό στό χέρι; Τόσα χρόνια σκληρῆς βιοπάλης στήν κοινω-νία, ποιός μοῦ φέρθηκε διαφορετικά γιά νά τόν υμνηθῶ; “Α ὄχι, ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους, ἄγγελιο δέν ἐπιβίω-νουν. Οἱ εὐγενικές ψυχές, οἱ δίκαιοι, οἱ ἀνιδιοτελεῖς, ὑποφέρουν σέ ὅλη τους τή ζωή, περιφρονοῦνται, καί ...λίγοι, ἐλάχιστοι, ἀναγνωρίζονται μετά θάνα-τον καί τοὺς φέρνουν οἱ ἔξυπνοι σάν παραδείγμα γιά νά πειθοῦν οἱ ἀναθοῖ καί νά γίνουν δοῦλοι ἐκμεταλεύσιμοι ἀπ’ αὐτούς τοὺς ἔξυπνους. “Αν δέν ἀδι-κήσεις, ἂν δέν ἐκμεταλευθεῖς, ἂν δέν ψευθεῖς, ἂν δέν καταχρασθεῖς, ἂν δέν ὑπερασπισθεῖς τά συμφέροντά σου μέ κάθε τρόπο, ΧΑΘΗΚΕΣ! Μέσα στ’ ἀγρίμια πού σέ περιβάλλουν, μόνο σάν ἀγρίμι ἐπιβιώνεις!! Θά μοῦ πéis ὁ-μως, Κάποτε ὑποσχέθηκε προσπάθεια ἐνάντια σ’ ὅλ’ αὐτά τά κακά καί ἐκτι-μήθηκες γι’ αὐτό ἀπό πολλούς!! Ναι...ἀλλά...

“Η κυβική πέτρα πού πάνω της βρι-σκόμουν, ἄρχισε νά τρέμει. Δέν ἔδωσα σημασία. Ξανασκέφθηκα: Σέ τελευταία ἀνάλυση, ποιοί εἶν’ αὐτοί, καί μέ ποιό δικαίωμα θέλουν νά μέ δικάσουν; Δί-κασαν πρῶτα τόν ἑαυτό τους. Πρόσε-ξα τοὺς συνηγόρους μου γιατί ξεχώρι-σε ἕνας ἀπ’ αὐτούς κι’ ἄρχισε νά ἐκθέ-τει τίς ἀπόψεις του ζητώντας νά μέ ὑπεραποισθεῖ ἀπέναντι στίς τόσες κα-τηγορίες. Σηκώθηκε δεῦτερος, μετά τρίτος, τέταρτος, πέμπτος, κι’ ἄλλοι, κι’ ὅλοι μαζί χειρονομῶσαν κι’ ἔλεγαν, ἔ-λεγαν, ἔλεγαν. “Η πέτρα πού πάνω της

στεκόμουν συνέχιζε τό τρεμούλιασμα της ὅλο καί περισσότερο.

“Η ἀγανάκτησή μου ἀπέναντι σ’ αὐ-τούς πού μέ δίκαιαν δέν ὀφειλόταν στό ἂν μέ δίκαιαν δίκαια ἢ ἀδίκαια, ἀλλά στό ὅτι δέν εἶχα κανένα λογικό ἔρει-σμα νά ἀντιτάξω. “Ενέτεινα τήν προσο-χή μου νά ἀκούσω τί ἔλεγαν οἱ συνη-γοροί μου. Τ’ αὐτιά μου ἔπιασαν ἕνα σωρό ἀτοπες, κουτές κι’ ἀστήρικτες δι-καιολογίες καί προφάσεις. Τά συναι-σθήματά μου ἄρχισαν νά διχάζονται. Μαζί μέ τήν ὀργή πού μέ κατεῖχε, ἄρ-χισα καί νά ἀηδιάζω μ’ αὐτά πού ἔλε-γαν οἱ συνηγοροί μου. “Ηλίθιοι — προ-σπαθοῦσαν μέ ἀστήρικτα ντοκουμέν-τα καί κουτές δικαιολογίες νά πείσουν καί τοὺς ἑαυτοὺς των, — μά τί λέγω; “Αποῦ οἱ συνηγοροί ἦσαν ΞΓΩ καί οἱ δικαστές ΕΓΩ, ἄρα ΕΓΩ προσπαθοῦσα νά πείσω τόν ἑαυτό μου ΤΙ!...

Οἱ κατηγορίες ἀπαγγέλληκαν ἀπό μένα γιά μένα καί τώρα πολύ καλά ὅτι γιά ὅσα αὐτοκατηγορήθηκα ὑπάρχει ἀλήθεια καί δίκιο. “Αρχισαν νά ζαλιζο-μαι, τό μυαλό μου ἄρχισε νά θολώνει, δέν μπορούσα νά σκεφθῶ τίποτε πιά.

Κύταξα ἄλλη μιά φορά τοὺς συνη-γόρους μου πού κάποια στιγμή νωρῆτε-ρα τοὺς ἔβλεπα σάν σανίδα σωτηρίας, τώρα διεπιστώνω ὅτι ἡ σανίδα αὕτη ἦ-ταν σάπια κι’ ἀδίκαια θά προσπαθοῦσα νά κρατηθῶ ἀπ’ αὕτη. Τοὺς ξανακύτα-ξα πού συνέχιζαν νά λένε, νά λένε καί νά χειρονομῶν. Οἱ θεατρίνοι, γελοῖοι καραγκιόληδες! Στά πρόσωπό τους ἔε-ρω ὅτι ἐβριζα τόν ἑαυτό μου. Μιά ἰσχυρότερη δόνηση τῆς πέτρας κατὰ-λαβα πῶς μοῦ θύμιζε ὅτι ἐπί τέλους ἔπρεπε νά ἀπαντήσω: ΝΑΙ, ἢ ΟΧΙ; “Ακόμη πάλευαν μέσα μου οἱ δυό δυ-νάμεις. Πόσο δύσκολη ἦταν αὕτη ἡ ἀπάντησή!!! “Ο ἰδρώτας τῆς ἀγωνίας ἄρχισε νά μέ λούζει. Τά μάτια μου τσούζανε, ἔνοιωθα στεγνά τά χεῖλη μου, τάγλυφα καί γεύτηκα τήν ἀρμύρα τοῦ ἰδρώτα μου, τ’ αὐτιά μου βοῦίζουν, τά γόνατά μου ἔνοιωθα νά λύνονται.

Τί άγώνία ήταν αύτή Θεέ μου, κι' ή δόνηση στήν πέτρα πού πάνω της προσπαθοῦσα άκόμη νά σταθώ, δυνάμωνα έπικίνδυνα. Έγείρα μπρός καί ξάπλωσα πάνω της τέλεια έξαντλημένος. Άκουσα ένα τρίξιμο πού έκανε καθώς σκιζόταν κοντά στ' άριστερό μου χέρι. Άσυναίσθητα έχωσα τά δάκτυλά μου στή σχισμή γιά νά συγκρατηθώ καλλιέτερα, κι' αίσθάνθηκα κάτι ύγρό νά τά μουσκεύει. Τράβηξα το χέρι μου καί τό κύταξα, ήταν αίμα. Αίμα; Από τήν πέτρα αίμα; Θεέ καί Κύριε! Ναι, ήταν αίμα καί νερό μαζί. Ξαναπίστσηκα από τή σχισμή καί κόλλησα τό σώμα μου πάνω της γιατί ή δόνηση είχε φθάσει στο άπροχώρητο κι άρχισε νά γέρνει έπικίνδυνα, πότε από τή μιά πλευρά καί πότε άπ' τήν άλλη, σάν νά 'θελε νά μέ ρίξει από πάνω της. Κύταξα κάτω καθώς έγερνε μπροστά. Χαμηλώτερα άπ' τή βάση της διαγραφόταν μιά ζυγαριά μέ διπλά τάσια άλλά άφάνταστα μεγάλη. Τό 'να της τάσι βαθύ καί πλατύ καί τί δέν χώραγε, τ' άλλο πολύ μικρότερο ίσορροποῦσε πλάϊ του. Ένοιωσα τήν πέτρα νά σπαρταράει σάν ζωντανό πού ψυχοραγεΐ.

Τό βλέμμα μου έπιασε τούς συνηγόρους μου πού όλοι είχαν κυκλώσει τή μεσαία έδρα, έτσι πού πιά δέν τήν έβλεπα καθόλου, κι' όλοι μαζί φώναζαν καί χειρονομούσαν. Κι' όμως ήξεραν πολύ καλά —άφου εΐμουν έγώ— ότι τό κατηγορητήριο ήταν άληθινό καί δίκαιο. Λές καί κετάλαβαν τή σκέψη μου, γύρισαν καί μέ κύταξαν περιμένοντας νά πώ ΟΧΙ. Άν όμως τολμούσα νά τό πώ, μέ ποιά έπιχειρήματα θά τό στηρίζα; Ποιόν άνθρωπινο νόμο νά επικαλεσθώ; Γιατί νά μή παραδεχθώ κάτι που εΐναι σωστό; Καί επιτέλους άς σταθώ δίκαιος έστω καί γιά μιά φορά μόνο. Άλλο ΑΛΛΑ δέν χωρούσε. Συγκέντρωσα τίς δυνάμεις μου νά φωνάξω. Τό ξεραμένο λαρύγγι μου δέν υπάκουσε. Γύρισα τά μάτια μου στους δικαστές κι' έγνεψα ΝΑΙ. Έκνενα δεύ-

τερη προσπάθεια νά φωνάξω κι' έμεινα μέ τό στόμα άνοιχτό, ένώ μιά άναρθρη κραυγή βγήκε άπ' τά στήθια μου. Ήσυχία άπλώθηκε παντού: ΝΑΙ!!! κατόρθωσα νά ψιθυρίσω επί τέλους... Ένα βάρος έφυγε από μέσα μου. Άνακουφίστηκα!

Οι συνήγοροι κατέβασαν τό κεφάλι καί παραμέρισαν. Η κυβική πέτρα έπαψε νά τρέμει. Τό αίμα της σταμάτησε νά τρέχει. Η σχισμή της έκλεισε. Μιά άπαλή αύρα στέγγωνε τον ιδρώτα μου, θέλησα νά ξανασταθώ στά πόδια μου. Άπαλά νέφη μέ σήκωσαν σχηματίζοντας γύρω μου ένα προστατευτικό δέσιμο. Στηρίχθηκα άκουμπόντας πάνω σ' αύτά. Εΐχα κουραστεί τόσο πολύ στήν πάλη μου μέ τήν άρνηση.

Άκούστηκε γιά τρίτη φορά ό ξερός χτύπος του σφυριού από τήν κενή μεσαία έδρα, καί μιά φωνή άπρόσμενα άπαλή νά λέει:

Κατηγορούμενες, ή άποδοχή έκ μέρους σου του κατηγορητηρίου, μάς παρηγορεΐ άλλά καί μάς δικαιώνει, διότι πιστεύαμε ότι ό Θεός σπινθήρας πού ένυπάρχει σέ κάθε άνθρωπο, θά σέ συκρατοῦσε καί δέν θά σέ άφινε νά ριχθείς στο έρεβος τής άνυπαρξίας. Τήν τιμωρία γιά τό άνομήματά σου δέν θά στήν έπιβάλουμε έμείς. Εΐναι πλέον καιρός νά άντιμετωπίσεις τήν συνείδησή σου.

Σιγή άκολούθησε τά τελευταία λόγια, ένώ τά βλέμματα όλων στράφηκαν στήν κενή έδρα του προέδρου άπ' όπου άρχισε νά διαφαίνεται ή ύποψία μιάς φλόγας, κάτι σάν φώς πού όλο δυνάμωνε. Μιά άπρόσωπη μορφή μέσα στο άχανές γαλάζιο φόντο, έπερνε τή θέση του δικαστή. Μιά μορφή πού δέν μπορούσες νά πεις άν είχε ανθρώπινο σχήμα καί πού τοποθετημένο μπροστά στον ήλιο, δέν σου επέτρεπε νά τό άντικρύσεις, ή άν ήταν ένα ίσοσκελές τρίγωνο τόσο φωτεινό κι' άστραφτερό, σάν τό φώς πού άντανაკλά ένας καθρέπτης, παίρννοντάς το

από τόν ήλιο καί ὑποχρεώνοντάς σε νά κλείσεις τά μάτια, ἡ ἄν ἦταν ἕνας κωνοειδῆς θάμνος πού ἀνάβλιζε φλόγες ἀπό λυωμένο ἀτσάλι. Σέ ἑκατοστά τοῦ δευτερολέπτου ὀλοκληρώθηκε αὐτή ἡ ἀφάνταστη σέ μεγαλεῖο καί λάμψη μορφή. Σήκωσα το δεξί μου χέρι μέ ἀνεστραμένη τήν παλάμη πρὸς τά ἔξω, καί βοηθώντας τό ἀπ' τόν ἀγκόνα μέ τ' ἄριστερό, κάλυψα τό πρόσωπό μου προσπαθώντας μέσα ἀπ' τίς σχισμές πού ἄφιναν τά τεντωμένα μου δάχτυλα, νά δῶ καί νά ξεχωρίσω κάτι ἀπ' τήν ἀσύλληπτη σέ δύναμη καί ὁμορφιά ὀπτασία. Σ' αὐτή τή στάση καί μέσα ἀπ' τίς σχισμές τῶν δακτύλων τοῦ δεξιοῦ μου χεριοῦ εἶδα τά μέλη τοῦ δικαστηρίου νά κρατοῦν λαμπάδες καί νά τίς ἀνάβουν ἀπ' τίς φλόγες πού ἀνάβλιζαν ἀπ' τή μεσαία ἔδρα. Ξεχώρισα τοὺς συνηγόρους μου πού βιαστικά φόραγαν στό κεφάλι τους κάτι σάν κράνη σκαφάνδρων γιά νά προστατευθοῦν ἀπ' τό φῶς καί τίς φλόγες. Στό μεταξύ τά μάτια μου συνήθιζαν στή θέα τοῦ πρότερου ἐτυφλωτικοῦ φωτός πού τώρα ἔπαιρνε ἕνα γλυκό κόκκινο-ράδινο φωτισμό πού σοῦ ἐπέτρεπε μέ προστατευτικό τρόπο νά τό ἀντικρύσεις. Κατέβασα σιγά σιγά τά χέρια μου γιά νά πιστοποιήσω τή νέα δομή, πού μέ ἄφησε ἀναυδο ἀπό κατὰπληξη. Στίς ἔδρες τῶν ἐνόρκων δέν ὑπῆρχε κανεῖς.

Στίς ἔδρες τῶν παρέδρων, τοῦ εἰσαγγελέα καί τοῦ γραμματέα ὑπῆρχαν ἰσάριθμες ἀναμμένες λαμπάδες. Τίς μέτρηση, ἦταν ἑπτά, καί στή θέση τοῦ προέδρου μιὰ βάτος καϊνόταν ἀπ' τίς φλόγες πού πήγαζαν ἀπ' τό στέλεχος καί τά κλαδιά της. Ἀνθρώποι δέν ὑπῆρχαν πουθενά ἐκτός ἀπ' τοὺς συνηγόρους μου πού φοροῦσαν τίς περικεφαλαῖες τῶν σκαφάνδρων καί μέ τά μπράτσα τους σκέπαζαν τά μάτια τους ἀπ' τό φῶς. Τιποτένιοι καί κακομοίριδες, μέσα στή μεγαλοπρέπεια τοῦ περιβάλλοντος, ἀποτελοῦσαν λεκέ πού λέρωνε τή διαύγεια καί καθαρότητα

τῆς πιό ἀκριβοθώρητης, λευκῆς σάν κρύσταλο δημιουργίας. Κι' αὐτοί, εἶχαν τεθεῖ ἐκεῖ ἀπό μένα γιά νά ὑποστηρίξουν καί νά δικαιολογήσουν ὅσα δέν εἶναι δυνατόν νά δεχθοῦν δικαιολογία καί ἀμαύρωναν μέχρι σήμερα τή ζωή μου. Ὅσα βάραιναν καί θά βαραίνουν αἰώνια τήν ψυχὴ μου. Ὅσα μπορούσα ν' ἀποφύγω καί τὰ δεχόμενα σάν ἐπιβεβλημένα. Τί κέρδισα ἀπ' τὰ συρφετόδων αὐτῶν τῶν ἀνομημάτων; Ὡ! ἂν μπορούσα ν' ἀντικαταστήσω τήν ἀδικία με τή δικαιοσύνη, τήν ὀργή μέ τήν ἡρεμία καί ἀνοχή, τήν κτηνωδία μέ τήν ἀνθρωπιά, τήν ἀρχομανία καί ὑπεροψία μέ τήν ταπεινότητα, τήν ἀδιαφορία μέ τό ἐνδιαφέρον, τό μίσος μέ τήν ἀγάπη. Ὡ! ἂν μπορούσα νά ξαναδόσω τή χαρά σέ ὅσους ἔκανα νά πονέσουν.

Ἕνας τρομακτικὸς θόρυβος μ' ἔκανε νά στρέψω τήν προσοχή μου πρὸς τό μέρος τῶν συνηγῶρων μου. Τί περίεργα πράγματα μπορεῖ νά ζήσει κανεῖς!!!

Τοὺς εἶδα νά κουβαριάζονται καί σάν πέτρες νά κυλοῦν πρὸς τὰ μέ, κι' ἕνας ἔνας νά πέφτουν μέσα στό μεγάλο καί βαθύ τάσι τῆς ζυγαριᾶς πού βρισκόταν λίγο πιό κάτω καί μπρὸς ἀπ' τήν κυβικὴ πέτρα πού πάνω της βρισκόμουν.

Κι' ἡ ζυγαριά ἔγειρε βαριά.

Μά...ἀπὸ ποῦ ἐρχόταν αὐτὴ ἡ γλυκιά σάν τραγοῦδι, μά τόσο αὐστηρὴ φωνή; Ἐμοιαζε μέ τή φωνὴ τῆς μητέρας μου! Ἀλλὰ ἡ μητέρα μου ποτέ δέν μοῦ μίλησε τόσο αὐστηρά! Πάντα μέ συμβόλευε λογικά καί μέ ὑποδειγματικὴ ἀνοχή μοῦ ὑποδείκνυε νά διορθῶνω τίς σκέψεις καί τίς πράξεις μου. Κι' ἐγώ; Ἐγὼ γελοῦσά θεωρώντας ὅσα μοῦ ἔλεγε, κουταμάρες, ἀπρηχαιομένες ἰδέες, ξεπερασμένες θεωρεῖες, λόγια ἀνάξια προσοχῆς. «Πονῶ μαζί σου παιδί μου τώρα πού ἦρθε ἡ ὥρα νά πληρώσεις ὅ,τι πῆρες, νά θερίσεις ὅ,τι ἔσπειρες. Εἶναι πολλὰ καί βαριά αὐτά πού πέσαν στό ζυγὸ τῆς ψυχικῆς σου γαλήνης, κι' αἰώνια θά βαραίνουν

τά στήθια σου καί θά σοῦ στεροῦν τή χαρά ν' ἀνασαίνεις ἐλεύθερα».

Ἡ φωνή σώπασε, ἀλλά ἓνας πόνος ἀβάσταχτος, πόνος πού καμιά πληγή δέν τόν φέρνει, τύλιξε τήν καρδιά μου. Στριφογύρισα μήπως τήν δῶ, γονατιστός νά τῆς φιλήσω τά χέρια, τά χέρια πού δέν φίλησα ποτέ μου. Δέν τήν εἶδα. Ἦξερα πώς ἦταν κοντά μου, τό ἐνωιωθα, δέν φαινόταν ὅμως πουθενά. Ἕνας λυγμός ἐγινε κόμπος στό λαιμό μου. Ὅχι!!! Δέν θά κλάψω, δέν μοῦ τό ἐπιτρέπει ὁ ἀνδρικός μου ἐγωισμός. Δέχομαι βέβαια ὅτι καί ἡ ἀπλή λογική ἐπιβάλλει, γιά ὅτι παίρνεις νά πληρῶνεις καί γιά ὅ,τι κάνεις νά πληρώνεσαι. Κί' ἀφοῦ τό δέχομαι, δίκαια πρέπει νά ὑποστῶ τοὺς νόμους καί τοὺς ἀνθρώπινους καί τοὺς Θείους.

Δέν μέ πνίγει ἡ σκέψη τῆς τιμωρίας, μέ πνίγει ὅμως ἡ σκέψη ὅτι δέν μπορῶ νά ἐπαναφέρω τό καλό ὅπου ἐχω κάνει κακό. Ἦσως ὅμως μπορῶ νά χαρίσω ξανά τήν ἀγάπη μου ὅπου ἔκαναν νά πονέσω. Ἕνας ἀναστεναγμός βγῆκε ἀπ' τὸ στήθος μου σπάζοντας τὸν κόμπο πού μ' ἐπνιγε καί δυό δάκρυα ξέφυγαν ἀπ' τὰ μάτια μου. Δέν μπόρεσα νά τὰ συγκρατήσω. Πέσαν πάνω στήν πέτρα πού στεκόμουν καί —πράγμα παράξενο— σάν διαμαντόπετρες ἀναπήδησαν καί κύλησαν στό ἀντίθετο τάσι τῆς ζυγαριᾶς. Σάν προπομποί μῆδς καταιγίδας τὰ δυό δάκρυα πού ξέφυγαν, τράβηξαν στό κατόπιν τους τό ξέπασμα τοῦ ψυχικοῦ μου πόνου καί τῆς ἀληθινῆς μεταμέλειας, πού δέν μπορούσα πιά μέ τόν ἀποδυναμωμένο μου ἐγωισμό νά συγκρατήσω. Πρόσεξα κείνη τή στιγμή καί τόν τελευταῖο μου συνήγορο, σάν πέτρα νά κυλᾷ καί νά πέφτει μέσα στό βαθύ τάσι τῆς ζυγαριᾶς.

Ἄφισα τόν ἑαυτό μου ἐλεύθερο στή συγκίνηση πού μέ κατεῖχε καί χωρίς ἀναφιλητά ἔνοιωσα τὰ δάκρυα τοῦ πόνου καί τῆς συγνώμης νά κυλοῦν στά μάγουλά μου κί' ὅσο κί' ἂν τὰ σκόπιζα μέ τήν ἀνάποδη τοῦ χεριοῦ

μου, αὐτά νά ξεφεύγουν καί σάν διαμαντόπετρες νά κυλοῦν πάνω στήν πέτρα πού τώρα τήν ἐβλεπα λεία καί γαλιστερή κοί μετά νά πέφτουν στό μικρό τάσι τῆς ζυγαριᾶς.

Τίποτα δέν τάρaxe τό βουβό μου κλάμμα ὥσπου συνῆλθα. Ἡ βάτος ἐξακολουθοῦσε ἀκαυτη νά καίγεται καί οἱ ἐπτά λαμπάδες ἀναμμένες μέ τίς φλόγες ἀσάλευτες στό ἀεράκι πού φυσοῦσε δροσερό, λές καί ντυμένες τῇ σοβαρότητά τῆς στιγμῆς, περίμεναν ν' ἀκούσουν τήν ἀπόφαση, τήν ἀπόφαση πού ἀσφαλῶς δέν θά ἦταν λευκή σάν τὸν ἥλιο πού φωτίζει πρὶν λίγες ὥρες τό στερεῶμα, πού σίγουρο ὅμως θά ἦταν καυτή, βγαλμένη μέσ' ἀπ' τίς ἀκαπνες ροδογάλαζες φλόγες τῆς βάτου, πού εἶχαν τῇ δύναμη νά λυώσουν καί νά ἐξαφανίσουν τὰ σκληρότερα μέταλλα.

Ἡ στιγμή ἐφθασε!!! Ἀκούστηκε τριπλὸς αὐτῇ τῇ φορά ὁ ξερός χτύπος τοῦ σφυριοῦ πάνω ἀπ' τῇ μεσαίᾳ ἔδρα κοί μιά φωνή πού ἐρχόταν μέσα ἀπ' τίς ἀναλαμπές τῆς καίόμενης βάτου νά λέει: ΑΔΕΛΦΕ ΜΟΥ: Μέσα ἀπ' τὰ φυσικά καί ἐπίκτητα ἐλαττώματά σου, βρῆκες τῇ δύναμει τῆς ἀναγνώρισης τῶν λαθῶν σου. Βρῆκες τό δρόμο γιά νά ἐξουδετερώσεις τοὺς βρόγχους τῶν ἀνομημάτων σου, βρῆκες τὸν τρόπο νά ἐπαναφέρεις στήν ἐπιφάνειά ἐμέ, τήν καίόμενη βάτο τῆς συνείδησής σου, ἐκδιώκοντας τήν ὁποιαδήποτε ἐπικάλυψη καί δικαιολογία. Εἶθε ὁ ζυγὸς τῶν κακῶν σου σκέψεων καί πράξεων νά μὴ δεχθεῖ ἄλλο βάρος στό μέλλον. Εἶθε ὁ χρόνος νά κονιορτοποιήσῃ ὅτι τὸν βαραίνει αὐτῇ τῇ στιγμή. Εἶθε τὰ διαμάντια τῶν δοκρῶν σου νά σέ βοηθοῦν πάντοτε γιά σκέψεις καί πράξεις πολῦτιμες σάν κί' αὐτά. Εἶθε οἱ ἐπτά λαμπάδες τῶν ἀρετῶν ἀναμένες νά σέ φωτίζουν πάντοτε στὸν ὑπόλοιπο βίῳ σου καί στὶς προσπάθειές σου στήν ἔρευνα τῆς ΑΛΗΘΕΙΑΣ. Εἶθε καί ὅταν τίς στάχτες τῶν

υπολειμμάτων του ζυγοῦ, τὸν ὁποῖο καταδικάζεις νά ἔχεις μέχρι τότε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου, καὶ ἑλαφρὸς πλέον νά περάσεις στὸ χῶρο τῆς ἀνταυγίας τοῦ Αἰώνιου Φωτός.

Εἶδα τὶς φλόγες τῶν λαμπάδων νά μέ πλησιάζουν κι' ἔνοιωσα τὴ ζέστη τῶν φλογῶν τους στὸ πρόσωπό μου.

Μιά ζεστή ἀνάσα μέ ἐπανεφέρε στα ἐπίγεια.

Μέσα στὴν πλούσια φωτισμένη ἀπ' τὴν πανσέληνο βραδυά, γνώρισα τὴ σκυλίτσα μου, πού μέ τὰ παιχνίδια ἤθελε νά ἐκδηλώσει τὴ χαρά της πού μέ βρῆκε. Τὴ φώναξα κοντά μου καὶ τὴ χαίδεψα. Κακόμοιρο σκυλάκι πόση

ἀγάπη, πόση ἀφοσίωση κρύβεις στὰ μάτια σου! Σίγουρα ἂν γινόταν μπορετό νά μιλήσεις, ἡ πρώτη λέξη πού θά λεγες θά ἦταν Σ' ΑΓΑΠΩ!

Ἡ δροσιά τῆς νύχτας μ' ἔκανε ν' ἀνατριχιάσω καθὼς σηκωνόμουν δίπλα ἀπ' τὴ ρίζα τῆς γερμένης ἐλιάς. Ὁ παραπονιαρικός τόνος τῆς φωνουλάς τοῦ Γκιῶνη συμπλήρωνε τὸ τραγοῦδι τῶν ἀστρων πού τ' ἀκομπανιάριζε ὁ φλοῖσβος τῶν κυμάτων λίγο πιά κάτω καὶ τ' ὀλόγυρο φεγγάρι, χαρούμενος ταξιδευτὴς τοῦ ἀπείρου, σκεπασμένο μέ τὸ χρυσοκέντητο μανδύα τῆς νύχτας, μοῦ χαμογελοῦσε. Κυταχθήκαμε κατάφρασα. Γνωρίζομαστε ἀπὰ πρὶν.

ΧΡΗΣΤΟΣ Ε. ΚΑΤΣΙΓΙΑΝΝΗΣ

Σ' ἓνα μικρό φίλο

Ὅταν μπορεῖς νά σπάζεις
μέ μιά πέτρα ἓνα ὄστρακο
—κι ἂς εἶναι ἀπὸ ζωὴ ἀδειανό—
γρήγορα θά ῥθει ὁ καιρὸς
πού θά μπορεῖς νά σπάσεις εὐκόλα
τὸ καύκαλο μιᾶς ζωντανῆς χελώνας.

Ὅταν μπορεῖς νά ἀκινήτεις
μιά πεταλούδα μ' ὁμορφα φτερά
στὴ ράχη μπηγόντάς της μιά καρφίτσα
τὸ ἴδιο εὐκόλα, αὔριο, θά μπορεῖς
νά στραγγαλίσεις τὸ λαιμό
κάποιου γλυκόλαλου ἀηδονιοῦ
πού τραγουδάει, τὸ ἄμοιρο, γιὰ σένα.

Μή, σέ παρακαλῶ, παιδάκι μου.

Ἔτσι ἀρχίζει πάντα τὸ κακό.

Εἶσαι στὴν πρώτη ἀρχὴ ἀκόμα.

Μή τὴν ἀρχίζεις ἔτσι τὴ ζωὴ σου.

Γίνε ἡ ψίχα τοῦ ἄδειου ὄστρακου.

Γίνε ἡ καρδιά τῆς ἔντρομης χελώνας.

Νιώσε τῆς πεταλούδας τὰ φτερά.

Νιώσε τοῦ ἀηδονιοῦ τὴν πίκρα.

Μή γίνεις ἄνθρωπος κι ἐσύ.

Εἶναι τόσοι πολλοὶ ἀπὸ δαύτους!

**ΑΦΙΕΡΩΜΑ
ΣΤΗΝ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΗΜΕΡΑ
ΤΩΝ ΖΩΩΝ**

“ΙΛΙΣΟΣ”

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΝΩΣΙΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΖΩΩΝ

ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΖΩΟΥ

Άρθρο 1

“Όλα τὰ ζῶα γεννιοῦνται μὲ ἴσα δικαιώματα στὴ ζωὴ καὶ στὴ δυνατότητα ὑπαρξῆς.

Άρθρο 2

- α) Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ σέβεται τὴ ζωὴ κάθε ζώου.
- β) Ὁ ἄνθρωπος ἀνήκει στὸ ζωϊκὸ βασίλειο καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξοντώνει ἢ νὰ ἐκμεταλλεύεται τὰ ἄλλα εἶδη τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου. Ἀντίθετα ὀφείλει νὰ χρησιμοποιοῖ τὶς γνώσεις του γιὰ τὸ καλὸ τῶν ζώων.
- γ) Κάθε ζῶο δικαιούται φροντίδας, προσοχῆς καὶ προστασίας ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο.

Άρθρο 3

- α) Κανένα ζῶο δὲν πρέπει νὰ ὑποβάλλεται σὲ κακομεταχείριση ἢ ἀπάνθρωπη συμπεριφορά.
- β) Ἄν ἡ θανάτωση ἑνὸς ζώου θεωρηθεῖ ὑποχρεωτικὴ πρέπει νὰ γίνεται στιγμιαία, ἀνώδυνα καὶ χωρὶς καμιά πρόκληση ἀγωνίας τοῦ ζώου.

Άρθρο 4

- α) Κάθε ζῶο δικαιούται νὰ ζή-

σει στὸ φυσικὸ του χῶρο — γῆ, θάλασσα, ἀέρα — καὶ νὰ ἀναπαράγεται σύμφωνα μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους.

- β) Ἡ στέρηση ἐλευθερίας τοῦ ζώου ἀκόμη καὶ ἂν γίνεται γιὰ μορφωτικοὺς σκοποὺς εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὴ διακήρυξη δικαιωμάτων αὐτοῦ.

Άρθρο 5

- α) Κάθε ζῶο πού ἀπὸ παράδοση θεωρεῖται κατοικίδιο δικαιούται νὰ ζήσει μὲ τὸν ρυθμὸ καὶ μὲ τὶς συνθήκες ζωῆς καὶ ἐλευθερίας πού ἀντιστοιχοῦν στὸ εἶδος του.
- β) Ἡ διαφοροποίηση αὐτῶν τῶν συνθηκῶν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ἔχει σκοποὺς κεραισκοπικοὺς καὶ εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὴν διακήρυξη.

Άρθρο 6

- α) Κάθε ζῶο πού ἀποτελεῖ σύντροφο τοῦ ἀνθρώπου ἔχει δικαίωμα διάρκειας ζωῆς ἀνάλογης μὲ τὴν φυσικὴ του μακροβιότητα.
- β) Ἡ ἐγκατάλειψη ἑνὸς ζώου θεωρεῖται πράξη ἀπάνθρωπη καὶ ἐξευτελιστικὴ.

Άρθρο 7

- α) Ἀναφορικὰ μὲ τὰ ζῶα πού

προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στον άνθρωπο, ή διάρκεια καί ή ένταση δουλειᾶς πρέπει νά εἶναι σέ λογικά πλαίσια, ή διατροφή τους Ικανοποιητική καί ή ανάπαυση τους ὑποχρεωτική.

Ἄρθρο 8

α) Ὅποιοσδήποτε πειραματισμός (πείραμα) ἐπάνω στή ζῳά, Ιατρικός, ἐπιστημονικός κ.λπ. ἀντιτίθεται πρὸς τὰ δικαιώματα τῶν ζώων, ἐφ' ὅσον προκαλεῖ πόνο σωματικό ἢ ψυχικό.

β) Πρέπει νά ἐπιδιώκεται ἡ ἀντικατάσταση τοῦ πειραματισμοῦ πάνω στή ζῳά ἀπὸ ἄλλες ὑπάρχουσες τεχνικές.

Ἄρθρο 9

Τὰ ζῳά πού ἐκτρέφονται γιὰ τὴν διατροφή τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νά στεγάζονται, νά τρέφονται, νά μετακινοῦνται καί νά θανατώνονται χωρὶς πρόκληση πόνου καί ἀγωνίας.

Ἄρθρο 10

α) Ἀπαγορεύεται ἡ ἐκμετάλλευση τῶν ζώων, γιὰ τὴν διασκέδαση τοῦ ἀνθρώπου.

β) Ἡ ἐκθεση ζώου καί τὰ θεάματα πού χρησιμοποιοῦν ζῳά ἀποτελοῦν καταστρατήγηση τῆς ἀξιοπρέπειας καί τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὴ ζῳή τοῦ ζώου.

Ἄρθρο 11

Κάθε πράξη πού χωρὶς λόγο προκαλεῖ τὸν θάνατο ζώου εἶναι «βιοκτονία» εἶναι ἐγκλημα ἀπέναντι στή ζῳή.

Ἄρθρο 12

α) Κάθε πράξη πού προκαλεῖ τὸν θάνατο μεγάλου ἀριθμοῦ ἄγριων ζώων ἀποτελεῖ «γενοκτονία», ἐγκλημα ἀπέναντι στοῦ εἶδους.

β) Ἡ μόλυνση καί ὁποιαδήποτε καταστροφή τοῦ φυσικοῦ μας περιβάλλοντος ὁδηγοῦν στή γενοκτονία.

Ἄρθρο 13

α) Σεβασμός ἐπιβάλλεται ἀκόμη καί στοῦ νεκροῦ ζώου.

β) Κάθε σκηνή βίας στὴν τηλεόραση καί στοῦ σινεμά, μὲ θύματα ζῳά πρέπει νά ἀπαγορευθεῖ καί μόνον οἱ σκηνές πού ἔχουν σκοπὸ νά ἐνημερώσουν γιὰ τὰ δικαιώματα τῶν ζώων ὀφείλουν νά προβάλλονται.

Ἄρθρο 14

α) Οἱ ὀργανισμοὶ προστασίας καί προάσπισης τῶν ζώων πρέπει νά ἀντιπροσωπεύονται ἀπὸ κάθε κυβέρνηση.

β) Τὰ δικαιώματα τοῦ ζώου πρέπει νά κατοχυρωθοῦν ἀπὸ τοὺς νόμους, ὅπως ἀκριβῶς καί τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου.

ΓΙΩΡΓΗΣ ΤΖΩΡΤΖΑΚΗΣ

Ἡ ὑποτέλεια τῆς φύσης στὸν ἀνθρωποκεντρισμό

Ἡ σκέψη μας, νομίζω, ὕστερ-
ρεῖ στό ζήτημα τῆς ἔρευνας
τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου
μέ τὰ ἄλλα εἶδη.

Μιά ἀπό τίς σημαντικές αἰ-
τίες αὐτῆς τῆς ἔλλειψης φαίνε-
ται πὼς εἶναι ἡ ἐπίδραση τῶν
θρησκευτῶν, πού μέ τὸν ἀνθρω-
ποκεντρικό τους δογματισμό,
ἀπαξιῶνουν νὰ ἀσχοληθοῦνε
ἠθικά μέ τὰ ζῶα, παίρνοντας
σάν ἀξίωμα πὼς ὁ ἀνθρώπος
εἶναι «θεῖα» ταγμένος σάν ὁ
ἀνεξέλεγκτος ἀρχοντας τῆς φύ-
σης.

Ἡ πὶὲ σημαντική, ἴσως, ἐξαί-
ρεση, εἶναι ὁ Ἰνδουϊσμός πού
μέ τίς μετεμψυχωτικές του
θεωρίες, διδάσκει τὸ σεβασμὸ
σ' ὅλες τίς μορφές τῆς ζωῆς.
Ἀκόμη κι ἂν δεχτοῦμε πὼς τὸ
κίνητρο γιὰ τὴ θέση αὐτὴ τῶν
Ἰνδουϊστῶν στὰ ἄλλα εἶδη, δὲν
εἶναι πολὺ ἀνιδιοτελής, ἀφοῦ
ἐνυπάρχει σ' αὐτὴ, ἡ ἔστω
ἀπλοϊκὰ ἐγωϊστικὴ σκέψη, πὼς
κάνοντας κακὸ σ' ἓνα ζῶο βλά-
πτεται ὁ ἀνθρώπος πού ἔχει
πάρει τὴ μορφή τοῦ ζώου αὐ-
τοῦ, δὲ μπορούμε νὰ ἀρνηθοῦ-
με πὼς μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, θε-
σπίζεται, ἔστω ἔμμεσα καὶ ἐμ-
πειρικά, ἓνας κανόνας σεβα-
σμοῦ γιὰ τὴ ζωή. Ἀλλὰ καὶ
ἀξιόλογοι χριστιανοὶ σάν π.χ.

τὸν Ἅγιο Φραγκίσκο τῆς Ἀσσί-
ζης καὶ τὸν Ἀλβέρτο Σβάιτσερ,
μέ τὴ συμπόνοια καὶ τὴν κατα-
νόηση γιὰ τὰ ζῶα, ἀνοίγουν
ρωγμές στὸν τοῖχο τῆς ἀπά-
θειας πού ἔχει στήσει ἡ ἀδια-
φορία μέ θεμέλιο τὴν ἐγωϊστι-
κὴ ἰδιοτέλεια. Ἡ ἀλαζονικὴ αὐ-
τὴ τοποθέτηση, βολεῦει βέβαια
τὸν ἀνθρωπο ἀφοῦ τοῦ καλ-
λιεργεῖ τὴν προσφιλή ἰδέα πὼς
εἶναι ὁ ἀπόλυτος κυρίαρχος.

Ἕνας ἄλλος χριστιανὸς πού
προσπαθεῖ νὰ δεῖ κί' αὐτὸς «μέ-
σα ἀπὸ τὸν τοῖχο», εἶναι ὁ με-
τανοιωμένος ἄθεος, ὁ Τζιοβάννι
Παπίνι, πού γράφει στὸ «Χρι-
στό» του πὼς ὁ Ναζωραῖος, μέ
τὴ γέννησή του στὴ φάτνη, δὲν
ὕπογραμμίζει μόνο τὴν ταπεινο-
φροσύνη του ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγά-
πη του γιὰ τὰ καταφρονεμένα
πλάσματα.

Ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ νόηση,
μέ τὴ μοναδικὰ πολύμορφη
ἀνάπτυξή της, δίνει κί' αὐτὴ
—περισσότερο στὴ πράξη παρά
στὴ θεωρία— τὸ μέτρο τοῦ σε-
βασμοῦ της γιὰ τὰ ἄλλα πλά-
σματα: Ἡ Ἀθήνα συνταξιοδό-
τησε τὰ μουλάρια πού βοήθη-
σαν στὸ χτίσιμο τῆς Ἀκρόπο-
λης κι ὁ πατέρας τοῦ Περικλῆ,
ὁ Ξάνθιππος, ἔχτισε τύμβο, δί-
πλα στοὺς Σαλαμινομάχους, στὸ

σκύλο του, πού ακολουθήσε, κολυμπώντας, τὸ πλοῖο τοῦ ἀφεντικοῦ του, ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ στὴ Σαλαμίνα, ὅταν ὁ δελφικός χρησμός ἔστειλε τοὺς Ἀθηναίους στὰ «ξύλινα τείχη».

Ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο —ὅπως καὶ τὸσων ἄλλων— γίνεται, δυστυχῶς, κατὰ κανόνα, μὲ βάση τὸ δίκαιο τοῦ ἰσχυρότερου, πού ὅσο κι ἂν καμονόμαστε πῶς τὸ περιφρονοῦμε, ἦταν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι, τὸ θεμέλιο πού πάνω του χτίστηκε ὁ βολικός μῦθος τῆς ἠθικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἀνθρώπινου εἶδους.

Ὑποστηρίζει βέβαια ἡ θρησκεία —μὲ ἀρκετὴ ἀπ' τὴ συνηθισμένη της ἀοριστία— πῶς εἴμαστε «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ» καὶ τὴν προσωποποίηση αὐτῇ τὴν ἐκτείνουμε πέρα ἀπὸ τὴν συμβολικὴ τῆς ἔννοια, μέχρι τὸ σημεῖο νὰ ὑποστηρίζουμε ταύτιση μὲ τὴ θεία οὐσία κί' αὐτὸ ὄχι μὲ τὴν ἔννοια πῶς συμμετέχουμε σ' αὐτὴ —πού εἶναι ἀπλῶς ἡ πρόφασις— ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀμετρη ψευτοαλαζονεία μας καὶ τὸν ὠφελισμὸ μας. Στήριζουμε ἔτσι «ἠθικά» τὴ δύναστεία μας ὄχι μόνον πάνω στὰ ἄλλα εἶδη ἀλλὰ καὶ σ' ὁλόκληρη τὴ Φύσιν. Ἡ πρωτόγονη ἀποψη τῆς δυναμικῆς ἐπιβολῆς, πού ἦταν τουλάχιστον εἰλικρινής, ντύθηκε ὑποκριτικὰ μὲ τὸν μανδύα μιᾶς «θείας» θεωρίας γιὰ νὰ δικαιο-

λογήσει τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴ συνέχισή της.

Ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ψεύτικη αὐτὴ ἀφετηρία, ἀπαλλάσει ὁ ἄνθρωπος τὸν ἑαυτὸ του γιὰ τὴν ἀνάληψη συμπεριφορά του στὰ ζῶα, πού ἂν δὲν εἶναι ὁ κανόνας, δὲν εἶναι βέβαια καὶ ἡ ἐξαιρεσι. Ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουν φραγμοὶ ἀπὸ τὴν «ἐπίσημη ἠθική», τὸ μόνον πού μένει εἶναι μία ἀτελέστατη προστατευτικὴ νομοθεσία καὶ ὁ οἶκτος πού ἡ λειτουργία του ἀφήνεται στὴν κρίση τοῦ ἀτόμου, πού, ὄχι σπάνια, χλευάζεται γιὰ τὶς ἀνθρωπιστικὰς τῶν τάσεις, πού ἀφοῦ δὲν στηρίζονται στὴ συμβατικὴ ἠθική, ἀποδίδονται συνήθως σὲ ἰδιορρυθμία.

Ἡ ἱστορικὴ παρατήρηση ἔχει ἐπιβεβαιώσῃ πῶς ὁ ἄνθρωπος, κατὰ κανόνα τουλάχιστον, δείχνει ἑλλειψιν κατανόησης, ὄχι σπάνια δέ, καὶ ὀνειδιστικὴ διάθεση γιὰ κάθε τι διαφορετικὸ ἀπὸ ὅ,τι ἔχει συνηθίσει: Οἱ Ἰνδιάνοι εἰρωνεύονται τοὺς λευκοὺς γιὰ τὸ χρῶμα τῆς ἐπιδερμίδας τους κι οἱ Ἑγγλέζοι τοὺς Σκωτσέζους γιὰ τὴν προφορά τους. Ἡ σαρκαστικὴ αὐτὴ διάθεση προχωρεῖ συχνὰ μέχρι τὴν περιφρόνησιν ἢ καὶ τὴ βία ἀκόμη, ὅπως, π.χ., στὴ περίπτωσιν τῶν φυλετικῶν συγκρούσεων.

Πέρα ἀπὸ τὶς φοβίες πού δημιουργεῖ ἡ ἀνομοιότητα, τὰ κύρια αἷτια τῆς ἀδιαφορίας ἢ καὶ

τῆς βαναυσότητος, πρέπει ἴσως νὰ ἀναζητηθοῦνε στὴν ἔλλειψη καλλιέργειας ἢ τουλάχιστον κατὰλληλης ἐνημέρωσης. Ἔτσι, ὅπως γράφει κι ὁ Μπέρτραντ Ράσσελ, σὲ μιὰ συλλογὴ ἀπὸ σκέψεις μὲ τὸ σκωπτικὸ τίτλο «Ὑμνος στὴν Τεμπελιά», ἐξηγεῖται ἡ σκληρότητα στὰ ζῶα ὀρισμένων ἀγροτικῶν πληθυσμῶν, ποὺ ὁ συγχρωτισμὸς τους μ' αὐτά, ἀντὶ νὰ τοὺς ἀναπτύσσει αἰσθήματα συμπόνοιας, ποὺ θὰ ἦταν τὸ φυσικότερο, ἀντίθετα, συντείνει στὸ νὰ μεταχειρίζονται τὰ ζῶα σὰν ἀντικείμενα.

Μιὰ συχνὴ δικαιολογία γιὰ τὴ σκληρότητά μας στὰ ζῶα εἶναι ἡ σοφιστεία πὼς δὲ μποροῦμε νὰ ἐνδιαφερόμαστε γι' αὐτά ὅταν ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ ὑποφέρουν. Ἀλλὰ ἂν ὑπάρχουν δυὸ κακά, τὸ ἓνα χειρότερο ἴσως ἀπ' τὸ ἄλλο, αὐτό, δὲ σημαίνει αὐτόματα πὼς θὰ ἀσχοληθοῦμε μόνο μὲ τὸ «δεινότερο», ἀφήνοντας τὸ ἄλλο ἐντελῶς ἀθεράπευτο.

Ἐνα ἄλλο ἐπιχείρημα, πιὸ σοβαροφανές αὐτό, εἶναι πὼς τὰ ζῶα εἶναι, πολλὰς φορές, ἄγρια ὅπως καὶ ἡ Φύση κι ἔτσι δὲν ξενίζονται μὲ τὴ κακομεταχείρισή τους, ἀφοῦ κι αὐτὰ κάνουν τὸ ἴδιο, ὅταν τοὺς δοθεῖ ἡ εὐκαιρία. Ἀλλὰ κι ὁ ἄνθρωπος, δὲν ἔχει κι αὐτός, ἀταβιστικά καὶ ἐπικτήτα, τὴ σκληρότητα μέσα του, συνδυασμένη συχνὰ μὲ σαδιστικὴ ἐφευρετικότητα,

ἄγνωστη στὰ ζῶα; Ὅμως, δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικαλεῖται τὴ ζωώδη πλευρὰ τῆς φύσης του γιὰ νὰ δικαιολογήσει τὴ σκληρότητά του αὐτῇ, γιατί, ὅπως λέει, ἡ νόηση πρέπει νὰ κυριαρχεῖ πάνω στὶς ταπεινὲς του παρορμήσεις. Ἐκεῖνο ποὺ εἶναι βέβαιο πὼς δὲν μπορεῖ νὰ κάνει, εἶναι, ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ νὰ ἰσχυρίζεται πὼς ἐξ αἰτίας τῆς νόησής του εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὰ ἄλλα εἶδη, καὶ ταυτόχρονα νὰ καλύπτεται πίσω ἀπὸ τὰ «ἐνστικτά» του, γιὰ νὰ δικαιολογεῖ τὴν ἀναλγησίαν του. Στὸ κάτω-κάτω, ἡ σκληρότητα τῶν ζώων, δικαιολογεῖται, ὄχι μόνο ἀπὸ τὴν ἔλλειψη συμβατικῶν ἠθικῶν φραγμῶν ἀλλὰ ἔχει ἁμεση σχέση μὲ τὴν ἐπιβίωσή τους, ἀφοῦ τὶς περισσότερες φορές, ἐκδηλώνεται σὰ μέσο αὐτοσυντήρησης ἢ ἀμυνας μόνο.

Μιὰ ἀκόμη μορφή τῆς ἀποψῆς πὼς ἡ ἀγριότητά μας στὰ ζῶα εἶναι δικαιολογημένη, ἀφοῦ κι αὐτὰ εἶναι ἄγρια, εἶναι τὸ κυνήγι. Καὶ γι' αὐτό, ἰσχύει νομίζουμε ἡ ἴδια σκέψη ποὺ κάναμε παραπάνω, δηλαδή, πὼς ὁ ἄνθρωπος, μὲ τὸν «ἀνθρωπισμὸ» του γιὰ τὸν ὁποῖο τόσο περηφανεύεται, δὲν ἔχει, ἠθικά, τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικαλεῖται τὴ σκληρότητα τῆς Φύσης γιὰ νὰ δικαιολογήσει τὴ δική του. Ἡ εἶναι ἐξευγενισμένος ἢ ὄχι. Ἄς διαλέξει ἂν θέλει — σὰν σπάνια

έξαιρεση βέβαια— να δείξει λίγη συνέπεια. Ἡ «εύγενής» φύση τοῦ ἀνθρώπου, δὲν τοῦ δίνει τὴ δικαιολογία γιὰ τὸ κυνήγι καὶ γενικὰ γιὰ τὴ σφαγὴ τῶν ζώων, οὔτε ὅταν πεινάει ἀκόμη. Τότε βέβαια μπορεῖ εὐκολώτερα νὰ ἰσχυριστεῖ πὼς ἡ ἀνάγκη τὸν κατεβάζει στὴν ἴδια βαθμίδα μὲ τὰ ζῶα. Ἀλλὰ ἂς τὸ παραδεχτεῖ κι ἂς πᾶψει νὰ παριστάνει τὸν ἰσόθεο.

Ἐκεῖνο ποὺ δὲν δικαιολογεῖται μὲ τίποτε, εἶναι τὸ κυνήγι σὰν ἄθλημα. Ὁ Τζὼν Πρίστλεϋ στοῦ θεατρικοῦ τοῦ ἔργο «Ἡρ-θαν σὲ μιὰ Πόλη», γράφει, πὼς οἱ κάτοικοι μιᾶς φανταστικῆς ἰδανικῆς πολιτείας ρώτησαν ἕναν Ἀγγλο εὐπατρίδη τί δουλειὰ ξέρει νὰ κάνει κι ὅταν αὐτὸς ἀπάντησε πὼς ξέρει κυνήγι, οἱ κάτοικοι τὸν ρώτησαν μὲ τὴ σειρὰ τους ἂν εἶναι ἄγριος.

Θὰ ἄξιζε ἴσως νὰ ἀναφέρουμε καὶ τὴν περίεργη ἀποψη ποὺ διατυπώνει ἡ Μαργαρίτα Γιουρσενὰρ στὸν «Ἀδριανό» της. Γράφει λοιπὸν ἡ Γιουρσενὰρ πὼς ὁ αὐτοκράτορας αὐτός, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς προκατόχους του, ἔδειχνε συμπόνοια στοὺς ἀνθρώπους ἐπειδὴ, ἴσως, εἶχε χύσει τόσο πολὺ αἷμα ζώων στὸ κυνήγι. Λογικὴ ποὺ θυμίζει τὸν «Πρίγκηπα καὶ Φτωχό» τοῦ Μάρκ ΤΟΥΑΙΝ ποὺ γράφει πὼς οἱ δάσκαλοι καὶ οἱ παιδαγωγοὶ τοῦ πρίγκηπα τῆς Οὐαλίας ἐπειδὴ δὲ μπορούσαν νὰ χειροδικήσουν πάνω στὸ ἱερὸ πρόσωπο

του, ὅταν ἡ ὑψηλότητά του ἀταχοῦσε, ξεσποῦσαν δέρνον-τας στὴ θέση του ἕνα πληβεῖο, γνωστὸ μὲ τὸν τίτλο: «τὸ παιδί ποὺ τρώει τὸ ξύλο».

Πέρα ἀπὸ τὴ θετικὴ μορφὴ τῆς σκληρότητας, ὑπάρχει βέβαια, ἡ σκληρότητα «διὰ παραλείψεως»:

Τὸ ζῶο, στὴ σύγχρονη κοινωνία, εἶναι, κατ' ἀρχήν, ἀνίκανο νὰ φροντίσει τὸν ἑαυτὸ του. Περιμένει ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ποὺ ἔχει φτιάξει ἕνα κόσμο μόνον γι' αὐτόν, νὰ τοῦ καλύψει τὶς βασικὲς του ἀνάγκες ποὺ εἶναι ἡ τροφὴ καὶ ἡ στέγη. Γιὰ λίγα προνομιοῦχα πλάσματα ὑπάρχουν πραγματικὰ καὶ τὰ δύο. Λέμε λίγα, γιατί δὲν πρέπει νὰ μετράμε ἐκεῖνα ποὺ ἔχει περιθάλλει ὁ ἄνθρωπος καὶ ποὺ ἴσως μᾶς φαίνονται πολλὰ—ἰδιαίτερα στὶς πιὸ πολιτισμένες χώρες. Θὰ πρέπει νὰ δοῦμε μᾶλλον, τὸ ζήτημα στὸ σύνολό του, δηλαδή, πόσα ζῶα δὲν ἔχουν τὰ βασικὰ πάνω σ' ὅλο τὸν πλανήτη. Ἀκρίβεια, βέβαια, δὲ μπορούμε νὰ πετύχουμε. Εἶναι ὅμως εὐκόλο νὰ φανταστοῦμε τοὺς ἀστρονομικοὺς ἀριθμοὺς τῆς δυστυχίας.

Ποιὰ εἶναι λοιπὸν ἡ στάση τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ βάσανα τῶν ἄλλων πλασμάτων: Σπασμωδική, ἀλλοπρόσαλλη, συγκεχυμένη, ὅπως ἄλλωστε καὶ στὰ προβλήματα τῆς περίθαλψης τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ὁποιαδήποτε μορ-

φή πρόνοιας καὶ σὰν ἀτομικὴ πρωτοβουλία καὶ σὰν πρωτοβουλία σωματείων (ἡ κρατικὴ εἶναι ἀνύπαρκτη), εἶναι σποραδική, ἀσυντόνιστη καὶ γενικὰ ἀκατάλληλη νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ πρόβλημα στὸ σύνολό του οὔτε μὲ στοιχειώδη, ἔστω, τρόπο.

Ἐκεῖνο ποὺ φαίνεται πὼς δὲ μπορούμε νὰ καταλάβουμε, εἶναι πὼς δὲ χρειάζεται νὰ θυσιάσουμε σχεδὸν τίποτα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ποὺ προορίζονται γιὰ μᾶς γιὰ νὰ περιθάλψουμε τὰ ζῶα. Οἱ ἀνάγκες τους εἶναι διαφορετικὲς ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων, ἀκόμα καὶ στὰ βασικά: Ἄλλῃ ποιότητα καὶ πολυτέλεια χρειάζεται ὁ ἄνθρωπος στὴν τροφή καὶ στὴ στέγη κι ἄλλῃ τὸ ζῶο. Οἱ βασικὲς ἀνάγκες τῶν ζώων μποροῦν νὰ καλυφτοῦν μὲ τὸ ἀπειροελάχιστο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεται γιὰ τὴν κάλυψη τῆς ἀνθρώπινης ἀνάγκης, ὅπως ἔχει διαμορφωθεῖ ἀπὸ τὴν καταναλωτικὴ κοινωνία. Στούς λαοὺς ποὺ πεινοῦν, δὲ μπορούμε νὰ τοὺς δώσουμε κτηνάλευρα, γιατί, πέρα ἀπὸ τὴν ἀκαταλληλότητά τους, τοὺς προσβάλλουμε καὶ τὴν ἀξιοπρέπειά τους. Τοῦ ζώου ἡ ἀξιοπρέπεια ἂν καὶ συχνὰ περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη, δὲν προσβάλλεται ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς τροφῆς, φτάνει νὰ εἶναι καθαρὴ καὶ θρεπτικὴ. Δὲν προσβάλλεται ἐπίσης ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς στέγης, ἀρκεῖ νὰ εἶναι

ζεστὴ καὶ ὑγιεινὴ. Δὲ χρειάζεται τὸ ζῶο οὔτε σεντόνια οὔτε κρεβάτια οὔτε μαξιλάρια οὔτε καλοσερβιρισμένη τροφή, (πράγματα ποὺ δικαιοῦται κι ὁ τελευταῖος πρόσφυγας ἀπὸ τὸ Μπαγκλαντές) κι ἔτσι δὲ χρειάζεται οὔτε τὰ ἔξοδα οὔτε τὰ μέσα οὔτε τὸ χρόνο ποὺ ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴν περίθαλψη τῶν πεινασμένων ἀνθρώπων.

Κάθε λοιπὸν σύγκριση προέρχεται «ἐκ τοῦ πονηροῦ», γιατί, ἀπλούστατα, πρόκειται γιὰ πράγματα ἄσχετα μεταξὺ τους. Τὰ παραδείγματα τῶν σκυλιῶν καὶ τῶν γάτων ποὺ τρῶνε ἐκλεκτὰ ἐδέσματα, ἐνῶ ἄνθρωποι πεινοῦν, εἶναι συνήθως γεμᾶτα κούφια προκατάληψη, γιατί συγχέουν κακόπιστα —κάποτε καὶ δῆθεν χιουμοριστικά— τὸ σνομπισμὸ καὶ τὴν ἀνοησία μὲ τὴν πραγματικὴ συμπόνοια γιὰ τὰ ἀπροστάτευτα πλάσματα.

Φυσικά, ἡ συμπαράσταση τοῦ ἀνθρώπου στὰ ζῶα δὲ βλάπτει σὲ τίποτα τὴ φιλελεγεῖν του, θὰ λέγαμε πὼς μᾶλλον τὴν καλλιεργεῖ. Ὁ πεινασμένος ἄνθρωπος δὲν πρόκειται νὰ χάσει τίποτα ἀπὸ τὸ κόκκαλο ποὺ θὰ ρίξουμε στὸ σκύλο, ἐνῶ, βέβαια, μᾶλλον θὰ χάσει ἀπ' ὅ,τι ξοδεύουν οἱ πλούσιοι συνάνθρωποί του, μὲ προκλητικὴ πολυτέλεια. Συγχρόνως, εἶναι πολὺ πιθανότερο, ἐκεῖνος ποὺ δείχνει συμπόνοια στὰ ζῶα νὰ κάνει τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, γιατί ἡ

συμπόνοια, όπως κι' η αγάπη, είναι αίσθημα ένιατο. 'Ο ERICH FROMM, στο βιβλίο του «'Η Τέχνη τῆς 'Αγάπης», λέει πώς η αγάπη είναι αδιαίρετη. 'Εκείνος πού αγαπάει με τὴν αγάπη ἐκείνη πού στή σωστή της μορφή είναι ἀρετὴ τῆς ψυχῆς κι ὄχι ἀτομικὴ ἐκδήλωση, αγαπάει τοὺς πάντες καὶ τὰ πάντα. Βέβαια ὄχι στὸν ἴδιο βαθμό, γιατί αὐτὸ θὰ ἦταν έξω ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα μέτρα, ἀλλὰ πάντως στὴν ψυχὴ του ὑπάρχει ἓνα εἶδος παγκόσμιας ἀγάπης, πού ἀφήνει ἐλάχιστο —ἀν ὄχι καὶ καθόλου— χῶρο γιὰ μῖσος. 'Ο FROMM, πρέπει νὰ σημειωθεί, τοποθετεῖ αὐτὴ τὴν ἀρχὴ σὰν ψυχιατρικὴ διαπίστωση κι ὄχι σὰν ἀπλὴ φιλοσοφικὴ θέση. Φαίνεται, πὼς ἡ σωστὴ τοποθέτηση τοῦ προβλήματος, πού θὰ ὀδηγήσει βαθμιαῖα στὴν κατανόησή του, ἴσως καὶ στὴ λύση του, εἶναι ἡ ἐξέτασή του στὴ συγκεντρωτικὴ του μορφή. Μόνο ἀν δοῦμε πὼς τὰ ζῶα κι ἐμεῖς κι ὅ,τι μᾶς τριγυρίζει, ἀποτελοῦμε ἓνα ένιατο σύνολο, ἴσως τότε θ' ἀρχίσουμε ν' ἀγγίζουμε τὸ πρόβλημα στὶς πραγματικές του διαστάσεις. 'Ο Ζάν-Ζάκ Ρουσσώ με τὴν «'Επιστροφή στὴ Φύση», δὲν εἶπε τίποτα ἄλλο παρὰ πὼς ὅσο ἀπομονωνόμαστε ἀπὸ αὐτὴ, τόσο περισσότερο χάνουμε καὶ τὸν ἑαυτὸ μας. Τὸν χάνουμε γιατί ξεχωρίζουμε τὴν ὑπαρξή μας ἀπ' τὸ σύνολο, τοποθετώντας, ἐγω-

κεντρικά, τὸ εἶδος μας, πάνω κι ἀπ' τὴν ἴδια τὴ Φύση πού τὸ δημιουργήσε. Τὸ ἔργο τοῦ Ρουσσώ ἔχει ἰδιαίτερη σημασία —θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεῖς, σχεδόν, προφητικὴ ἀξία— ὅταν σκεφτοῦμε πὼς τὸν καιρὸ πού γράφτηκε, ἡ ἀπειλὴ στὴ Φύση ἦταν σχεδόν ἀνύπαρκτη, σὲ σύγκριση μὲ τὴ σημερινὴ ἀπαθλίωσή της ἀπὸ τὸν ἀνθρώπο. Ἀλλὰ φαίνεται πὼς ἓνα ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τῆς μεγαλοφυΐας εἶναι ἡ ἐνόραση γιὰ πράγματα πού δὲν ἔχουν ἀρχίσει νὰ διαφαίνονται οὔτε σὰν ὑποψίες ἀκόμη στὸν ὀρίζοντα. Δὲν ἦταν ἴσως τυχαῖο πὼς ὁ Ρουσσώ τριγυριζόταν ἀπὸ ζῶα: ἀπὸ γάτους μέχρι πιθήκους. Νομίζουμε πὼς θὰ μπορούσε νὰ ἐρμηνευτεῖ κι αὐτὸ σὰ μιὰ ἐκδήλωση τῆς ἀγωνίας του γιὰ τὴν ἀπομόνωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴ Φύση καὶ σὰν προσπάθεια ἐπανασύνδεσής του μὲ τὴ χαμένη του ταυτότητα.

'Ο Ἄλντους Χάξλεϋ, σ' ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ βαθειά του μυθιστορηματικὰ φιλοσοφήματα, στό «Τυφλὸς στὴ Γάζα», ἔχει ἀγγίξει κι αὐτὸς, ἐνάμισυ αἰῶνα σχεδόν μετὰ τὸν Ρουσσώ, τὴ ρίζα τοῦ προβλήματος. Στὸ τέλος τοῦ βιβλίου του, ἀφοῦ περνᾷ μέσα ἀπὸ μιὰ ἐναγώνια ἀναζήτηση, προσπαθώντας νὰ δώσει ἀπάντηση στὸ βασανιστικότερο, κατὰ τὴ γνώμη μας, φιλοσοφικὸ ἐρώτημα —τὸ σκοπὸ τῆς ὑπαρξης, συμπεραίνει, στὶς λίγες τε-

λευταῖες σελίδες, πὼς ἡ ἀπάν-
τηση στὴν ἐναγώνια ἀναζήτηση
τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὸ σκοπὸ
τῆς ζωῆς βρίσκεται στὴν ἔννοια
τῆς ἐνότητας: Ἐνότητα μὲ τοὺς
ἄλλους ἀνθρώπους, μὲ τὰ ζῶα,
μὲ τὰ δέντρα, μὲ τὸ χῶμα ποὺ
κάνει τὸ χορτάρι καὶ φυτρώνει.
Διαγράφει ἕνα κύκλο ποὺ πάνω
του ἀναδιπλώνεται —γυρίζοντας
ἀνετα— ὅλη ἡ Φύση.

Τὸ ἴδιο πρόβλημα τοῦ σκο-
ποῦ τῆς ὑπαρξης, ποὺ ἀπασχο-
λεῖ τὸ Χάξλεϋ σ' ὅλο του τὸ ἔρ-
γο, ἐκδηλώνεται μὲ ξεχωριστὴ
πρωτοτυπία, σ' ἕνα ἄλλο του
βιβλίο, στὸ «Μέσα ἀπὸ πολλὰ
καλοκαίρια»: Μέσα ἀπὸ μιὰ
θεωρία αὐτάρκειας, βασισμένης
στὰ μέσα ποὺ παρέχει ἡ ἴδια ἡ
Φύση, δείχνει τὸν ἀνθρωπο νὰ
πασχίζει νὰ βρεῖ τὸ πεπρωμένο
του καὶ μὲ τὴ μάταιη προσπά-
θειά του αὐτή, ἀντὶ νὰ φτάσει ἢ
τουλάχιστο νὰ πλησιάσει, τὸ
σκοπὸ του, φτάνει στὴν ἀντιη-
ρωϊκὴ πλευρὰ τῆς ἀνθρώπινης
φύσης, ποὺ μὲ τὸ φόβο τοῦ
θανάτου καὶ τοῦ ἀγνωστοῦ
στὴν ψυχὴ, σταματᾷ τὴν προ-
σπάθεια γιὰ τὴν ἀνακάλυψη
τοῦ σκοποῦ τῆς ὑπαρξί-
ας του καὶ μὲ τρόπους ποὺ δὲν ἀπέ-
χουν πολὺ ἀπὸ τὴν ἀλλημεΐα,
ταλανίζεται γιὰ ν' ἀνακαλύψει
τὸ ἐλιξήριο τῆς αἰώνιας νεότη-
τας. Μὲ τὸ χιούμορ ποὺ διαθέ-
τει ὁ Χάξλεϋ, ὁ ἀντιήρωάς του
δὲ διατρέχει κανένα κίνδυνο νὰ
μεταβληθεῖ σὲ κωμικὸ κακέκτυ-
πο τοῦ «Ντόριαν Γκρέϋ»,

ἀπλῶς ἀνακαλύπτει πὼς μὲ μιὰ
πολὺ μεγάλη δόση ἀπὸ τὸ ἐλι-
ξήριο, θὰ γίνεи τόσο πολὺ νέος,
ποὺ τελικὰ θὰ καταλήξει νὰ με-
ταβληθεῖ σὲ πύθηκο. Ὁ κωμικο-
τραγικὸς συμβολισμὸς τοῦ
Χάξλεϋ, δείχνει, μὲ τὴν ἐπι-
στροφή στὶς ζωϊκὲς καταβολές,
τὸν κύκλο τῆς ἐνότητας, ποὺ
γιὰ τὸν συγγραφέα εἶναι, ἂν ὀχι
ἡ ἔννοια καὶ ἡ ἐξήγηση, τουλά-
χιστον ἡ σωστὴ κατεύθυνση
γιὰ τὴν ἔρευνα τοῦ σκοποῦ τῆς
ὑπαρξης. Σύγχρονοι ψυχίατροι,
σὰν τὸν Φρόμμ, τὸ Σάλλιβαν,
τὸν Μέϋ, πιστεύουν κι αὐτοὶ
πὼς ἡ ψυχικὴ ἰσοροπία τοῦ ἀν-
θρώπου ἐξασφαλίζεται, στὸ
μεγαλύτερό της μέρος τουλάχι-
στον, σ' αὐτὴ ἀκριβῶς τὴ
συνάρτησή του μὲ τὴ Φύση καὶ
πὼς ἡ ἀπομόνωσή του ἀπ' αὐ-
τή, τοῦ δημιουργεῖ τελικὰ τὰ
μεγάλὰ ψυχολογικὰ προβλήμα-
τα, ποὺ τὸν ὀδηγοῦν στὸ ἀνά-
κλιντρο τοῦ ψυχίατρο.

Ἕνας ἄλλος μεγάλος Ἀγγ-
λος, ποιητὴς αὐτός, ὁ Ρούπερτ
Μπρούκ, ἔδωσε μ' ἕνα μεταφυ-
σικὸ του ποίημα ποὺ τὸ ὀνομά-
ζει «Παράδεισο», ἐκεῖνο ποὺ
πολλὲς σοφὲς γραφὲς δὲ θὰ
μποροῦσαν, ἴσως, νὰ μεταδώ-
σουν: τὴν ἔννοια τῆς «παγκό-
σμιας ψυχῆς», μέσα ἀπὸ τὸν
ὑποκειμενισμὸ μιᾶς «κατώτε-
ρης» ὁμάδας πλασμάτων —τῶν
ψαριῶν. Στὸ ποίημά του, βλέ-
πει μέσα ἀπὸ ψαρίσια μάτια κι
ἀπὸ ψαρίσιο «ἀνύπαρκτο» μυα-
λό, πὼς τὰ κυνηγημένα πλά-

ματα τῆς θάλασσας προσδο-
κοῦν τὸν παράδεισό τους: Δὲν
μπόρεσα ν' ἀντέξω στὸν πειρα-
σμὸ νὰ ἀντιγράψω τὸ ποίημα
ἐπιχειρῶντας, ταυτόχρονα, μιὰ
πρόχειρη μετάφραση:

Κάπου ὁμως, πέρα ἀπὸ χῶρο κι
ἀπὸ χρόνο
Εἶναι πιὸ ὑγρὸ νερό, λάσπη πιὸ
λασπερή.
Ἐκεῖ, λένε, ἀκόμα κάποιος
πλέει
ποῦπλεε πρὶν γίνουν τὰ ποτά-
μια,
πελώριος, ψαρόμορφος καὶ μέ
ψαρίσιο νοῦ
μὲ λέπια ὁλοσκέπαστος, πανά-
γαθος τρανός.
Στὴ παντοδύναμη ἀποκάτω τῇ
φτερούγα του

θὰ βρῇ καὶ τὸ πιὸ μικρὸ ψαράκι
καταφύγιο.

ἽΩ ποτὲ ἀγκίστρι πιά δὲν κρύ-
βεται σὲ μῦγα

Σὲ κεῖνο τὸν Αἰώνιο Ποταμό,
κατὰ ποὺ λέν τὰ ψάρια

Μὰ πιὸ πολλὰ θὰ βρῇς ἐκεῖ πα-
ρὰ στὴ γῇ μας φύκια,
κι ὁμορφὴ οὐράνια λάσπη.

Κάμπιες παχιὲς ἐπιπλέουνε
Κι' ἔντομα παραδείσια ἓνα γύ-
ρω,

Ἀεῖζωα λεπιδόπτερα, μῦγες
ἀθάνατες

καὶ τὸ παντοτεινὸ, τὸ αἰώνιο
σκουληκι.

Καὶ στὸν παράδεισο αὐτὸ τὸν
πολυπόθητό τους

Γῇ δὲν θὰ βρίσκεις πιά κατὰ
ποὺ λέν τὰ ψάρια.

ΕΚΚΛΗΣΙ

Συνομοσπονδίας Ζωοφιλικῶν Σωματείων Ἑλλάδος

Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς 4ης Ὀκτωβρίου Παγκόσμιας ἡμέρας
τῶν ζώων

Γιὰ τὴν ἐπιχείρηση «Ζωοφιλία»
ὑπὲρ τῶν «πτωχῶν μικροτέρων μας Ἀδελφῶν»

Τηλεφωνήσατε 67.13.228 - 67.26.989

ΓΙΩΡΓΗΣ ΤΖΩΡΤΖΑΚΗΣ

Ἡ Μπλάκυ

Μὰς εἶχε ἔρθει στὴ μάντρα τῆς αὐλῆς, μὲ τὸ πίσω πόδι σπασμένο καὶ τυφλὴ ἀπ' τὸ ἓνα μάτι. Χτυπημένη σὲ δυστύχημα; Κακοποιημένη ἀπὸ ἀνθρώπους; Ἔμεινε μυστήριο μέχρι τὸ τέλος.

Στὴν ἀρχὴ πεινοῦσε τόσο πολὺ, ποὺ ὅ,τι τῆς ρίχναμε τὸ ἄρπαζε μὲ τὸ μπροστινὸ της πόδι στὸν ἄερα, σὰ νὰ εἶχε ἐκπαιδευτεῖ σὲ τσίρκο.

Ποτὲ δὲν τῆς πέρασε ὁλότελα ἡ πείνα. Καθάριζε τὰ πιάτα πρὶν προλάβεις νὰ καταλάβεις τί γινόταν, λὲς καὶ φοβόταν μὴ τῆς πάρουν τὸ φαῖ ἀπὸ μπροστά της. Σὰ νὰ μὴ πίστευε στὴν καλὴ της τύχη. Τῆς γλυκομιλοῦσαμε ὅλοι κι' ἔτσι ἄρχισε σιγά-σιγά νὰ ξεθαρεύει καὶ ἄρχισε νὰ τρίβεται στὰ πόδια μας. Ἦταν ἀσπρόμαυρη, μ' ἓνα στρογγυλὸ, γλυκὸ μουσούδι. Τὴ βγάλαμε Μπλάκυ.

Μετὰ λίγο καιρὸ ἄρχισε νὰ μπαίνει στὸ σπίτι καὶ στὶς καρδιές μας. Μόλις μὰς ἔβλεπε νὰ καθόμαστε ἐρχόταν στὰ γόνατά μας ἢ ἂν εἴμασταν στὸ κρεβάτι, στὸ στομάχι μας. Μετὰ ἀπὸ λίγο κολοῦσε τὴ μουσούδα της στὸ μάγουλό μας κι' ἀφοῦ μὰς ἔριχνε μιὰ ματιὰ μὲ τὸ μοναδικὸ της μάτι ἄρχιζε νὰ γουργουρίζει εὐτυχισμένη. Ἀφήνω πὼς μόλις ἄκουγε τὴν ἐξώπορτα, ἔτρεχε νὰ μὰς προὔπαντήσῃ σὰ νάταν σκύλος ὄχι γάτα. Τὴ διακριτικότητά της θὰ τὴ ζήλευαν πολλὲς κυρίες τοῦ «καλοῦ κόσμου». Ἄν ἔνοιωθε πὼς μὰς ἐνοχλεῖ, στὸν ὕπνο ἢ στὸν ξύπνιο, τραβιόταν λίγο πιο πέρα καὶ κούρνιαζε σὲ μιὰ γωνιὰ καὶ μετὰ μὰς κύταζε σὰ νὰ μὰς ἔλεγε «Εἶμαι καλὰ ἐδῶ».

Τὸσκαγε καμιὰ φορὰ κι ἀνέβαινε σὲ κανένα δέντρο τῆς αὐλῆς. Μὰς κύταζε μετὰ, ἀνοίγοκλείνοντας τὰ μάτια, σὰν νὰ μὰς ἔλεγε: «Ἐλᾶτε νὰ μὲ πιάσετε ἂν μπορεῖτε». Χρειάστηκε μιὰ φορὰ νὰ κάνομε τὸν Ταρζὰν γιὰ νὰ τὴν κατεβάσουμε! Ὅταν τελικὰ τὸ καταφέραμε, ἡ μικρὴ της καρδιὰ χρυποῦσε σὰ νὰ πῆγαινε νὰ σπάσει.

Ἔκανε κάτι ποὺ δὲν ἔχω δεῖ νὰ κάνει καμιὰ γάτα παρὰ μόνον στὸν ἑαυτὸ της καὶ στὰ παιδιὰ της: Ἐρχόταν καμιὰ φορὰ στὸ προσκέφαλό μας καὶ μὰς ἔγλυφε τὰ μαλλιά.

Φαινόταν νὰ νοιώθει τόση εὐγνωμοσύνη γιὰ τὸ καταφύγιο ποὺ εἶχε βρεῖ στὴ μικρὴ μας μονοκατοικία. (Ὑπάρχει ἀκόμα τὸ φαινόμενο αὐτὸ στὴν Ἀθήνα. Βέβαια ὄχι γιὰ πολὺ: Τίποτα δὲ θὰ μείνῃ «ἀναξιοποίητο»). Καθόταν μὲ τὶς ὥρες στὶς μάντρες καὶ πάνω στὸν «Καβαλάρη» στὰ κεραμίδια, κάτω ἀπὸ τὸ φεγγάρι, ποὺ στὸ πεῖσμα τῶν γύρω πολυκατοικιῶν ἐπιμένει νὰ στέλνῃ τὸ ἀσημόφωτό του στὶς μάντρες, στὰ δέντρα, στὴν ταράτσα.

Χαιρόταν τόσο τή ζωή, πού τὸ σπασμένο ποδόρι δὲ φαινόταν νὰ τὴν ἐνοχλεῖ πιά, οὔτε στοὺς πῆδους, οὔτε στὰ τρεχαλητά της. Μετὰ ἀπὸ μιὰ σύντομη κι ἀναπάντεχη ἀρρώστεια, ἔσβυσε μ' ὅλη ἐκείνη τὴν ἀξιοπρέπεια πού ἀφήνουν τὰ ἐγκόσμια τὰ ζῶα. Μᾶς εἶχε διδάξει καλωσύνη, τρυφερότητα καὶ εὐπρέπεια. Μᾶς ἄφησε σὰ νᾶχε τελειώσει τὴ δουλειά της κοντὰ μας.

Ἡ κυρία Ἄννα

Ἡ κυρία Ἄννα εἶχε ἔρθει πρόσφατα στὴ γειτονιά. Νοίκιασε ἕνα ἄνετο ἰσόγειο σ' ἕνα τρίπατο προπολεμικὸ σπίτι καὶ σὲ λίγο τὸ ἤρεμο χαμόγελό της μᾶς εἶχε ἀγγίξει ὅλους ὅσους εἶχαμε λίγον καιρὸ διαθέσιμο ἀπὸ τὸ καθημερινὸ ἄγχος νὰ προσέξουμε τὶ γίνεται γύρω μας.

Ἦταν ἀπὸ μιὰ μακρινὴ ἐπαρχία τῆς Μακεδονίας καὶ στὸ φέροσινό της διακρινόταν ἡ ἀπλότητά τῶν βόρειων. Εἶχε ἕνα σωρὸ παιδιά πού δὲν καθόντουσαν ὅμως μαζί της. Ἦταν ὅλα καλὰ κι' εὐγενικὰ πλάσματα, πού τιμοῦσαν τὴ μητέρα τους, ἄλλα μὲ τίς σπουδὲς τους κι ἄλλα μὲ τὴ δουλειὰ τους.

Ὅλη ἡ οἰκογένεια ἀγαποῦσε τὰ ζῶα κι ἡ ἀγάπη τους αὐτὴ δὲν ἦταν καθόλου πλατωνικὴ: Τάϊζαν καὶ πρόσφεραν πραγματικὴ βοήθεια σὲ ὅσα περισσότερα ζωντανὰ μποροῦσαν: Σκυλιὰ καὶ γατιὰ χαμένα, ἀδέσποτα, παρατημένα εὑρίσκαν λίγη στοργὴ κοντὰ στὴν κυρία Ἄννα καὶ στὰ παιδιά της.

Παρ' ὅλα τὰ ζωντανὰ πού κυκλοφοροῦσαν κοντὰ της, τὸ σπίτι της ἔλαμπε ἀπὸ πάστρα. Ἡ ἴδια δὲν ἦταν λιγότερο καθαρὴ, διαψεύδοντας ἐκείνους πού συνδυάζουν τὰ ζῶα μὲ τὴ βρωμιὰ, ξενώνοντας τὴ δικιά τους.

Στὸ ταβάνι τοῦ σαλονιοῦ της, εἶχε ἕνα μεγάλο πολυέλαιο, πού ὅταν τὸν ἔβλεπες ἀναμένο, περνώντας ἀπ' ἔξω τίς καλοκαιριάτικες βραδιές, ἔνοιωθες νὰ χύνεται τὸ φῶς του στὸ δρόμο, σὰ νὰ 'θελε νὰ φωτίσει τὸ σκοτάδι πού ὑπάρχει γύρω μας καὶ μέσα μας.

Ὅταν τάϊζε τὰ δύστυχα τὰ ζωντανὰ, τοὺς μιλοῦσε σιγανὰ καὶ γλυκὰ κι ἐκεῖνα σὰ νὰ ξέχναγαν τὴν πείνα τους, ἔστω καὶ γιὰ μιὰ στιγμή, σὰν νὰ καταλάβαιναν τὴν ἀξία τῆς ἀγάπης, παρατοῦσαν τὸ φαῖ τους καὶ ὑψωναν τὸ κεφάλι νὰ τὴν κυτᾶσουν. Τότε τῆς κυρίας Ἄννας τὸ πρόσωπο ἔλαμπε, λές, πὶο πολὺ, ὅσο ἔβλεπε τὰ γατάκια χορτάτα νὰ γλύφουν τὰ ποδαράκια τους καὶ νὰ καθαρίζονται μόνα τους, δείχνοντας ἔτσι πῶς ξέρουν νὰ σέβονται τὸν ἑαυτὸ τους καὶ τοὺς ἄλλους.

Τέλος τοῦ Ἀφιερώματος στὴν Ἡμέρα τῶν ζώων

Για άναγγελία τής έκδόσεως νά στέλνετε ένα αντίτυπο. Για βιβλιοκρισία, χωρίς νά δεσμεύεται τò περιοδικό, νά στέλνετε δύο αντίτυπα.

Σημειώσεις Νίκου Τέντα

Έφης Αιλιανού: «ΘΑΛΑΣΣΑ ΚΥΘΗΡΩΝ» Ποιήματα

Είχες ολάκερος μες στη ζωή καεί
και τώρα
πως από το θάνατο να σε χωρίσω;

Βρίσκεις, πράγματι, μέσα στο ρίγος των λόγων το λόγο τον κρυφό μυστικά να φέρνει το μήνυμα των καιρών: Οι μαργαριτες ανθίζουν στους κήπους της σιωπής για να λυθούν όλα τα γήινα δεσμά:

γιατί ήσOUNα βαθιά μέσα στο σκότος
κ' ήθελα να ονειρευτείς στο φως
γι' αυτό σ' αγάπησα

Έτσι γεννιέται στο βλέμμα του κάθε ανθρώπου γαλάζια η ποίηση για να ερμηνεύσει της γης τον παλμό με την ανάσα του απείρου και του έρωτα τη μαντική φωνή: ποτέ τη νύχτα μη νοθέψεις γιατί το σκοτάδι τρέφει δαίμονες και στοιχειά.

Η Εφ. Αιλ., με ευκατόρθωτο λόγο ουρανοδρομίζει την αιώνια υλοποίηση του πνεύματος και δεν σαρκώνει φαντάσματα γιατί ξέρει να μη στοιχειώνει τις λέξεις. Είναι η σκέψη της ολόφωτη γι' αυτό και φωλιάζει στην καρδιά μας και τη μοναξιά σαν θεία ζεστασιά.

Χρυσούλα Ευλαμπιάδου: «ΔΡΟΣΟΣΤΑΛΙΔΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΑΣΙ- ΝΗ ΧΛΟΗ» Ποιήματα

Μη δακρύζεις
Είναι ο θάνατος
καινούργια ζωή

Η Χρ. Ευλ., ζει τη μελωδία του πνεύματος με τη «θεοσοφική» αλήθεια. Γι' αυτό, μαζί με τους λυγρούς τόνους για τους γονείς που φως διάβηκαν το φως, υπάρχει και η αισιόδοξη προοπτική: «η αυγή φως φεύγει, αυγή της άνοιξης ξαναγυρίζει», με την οποία ο μουσικός ήχος βρίσκει ένα ελπιδοφόρο αναπετάρισμα. Υπάρχει πάντα ελπίδα. Και για την Χρ. Ευλ. για κάτι καλύτερο.

Κατερίνα Μανιταρά-Πετράκου: «ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΟΧΥΡΟ» Ποιήματα

Χαμόγελο,
είσαι η κόρη της ειρήνης
η μάνα που γεννάει την ελπίδα

Μια ποιήτρια που τρέχει να προλάβει τον καιρό είναι η Κ. Μαν.-Πετ. Δημιουργεί ξεπερνώντας το όριο της φθοράς: ο χρόνος δεν ξηλώνει ότι το πνεύμα ανυψώνει. Έτσι στο κοιμητήριο των χαμένων ελπίδων ο «ζωηφόρος» λόγος υψώνει μίαν ανθρώπινη αυγή: ο θάνατος είναι ο δρόμος για το φως. Ο Φοίβος Δέλφης προλογίζει τη συλλογή με την κρίση: ουσιαστική ποίηση. Θα ήταν αν η Κατ. Μαν.-Πετ. δεν λυπόταν απλώς γιατί μερικοί μέιναν στη γλώσσα του παρελθόντος... Ίσως, αργότερα, μας δώσει πιο ξάστερο το μήνυμα αυτής της γλώσσας. Θα ήταν προσωπική της κατάθεση στα γράμματα και η δικαίωση της γραφής της.

Κούλη Κάση: «Ο ΗΛΙΑΝΘΡΩΠΟΣ» και «ΕΠΟΥΡΑΝΙΟ» Ποιήματα.

...Να καταλάβει πως κορμί
έχει τη φύση όλη
που του τη χάρισ' ο Θεός
σαν ένα περιβόλι.

Είναι υπερβολική η αισιόδοξία του ποιητή Κ. Κάση, να θεωρεί τους στίχους του πνευματικό δίδαγμα για υπέρτατη φώτιση με

στόχο το «φτάσιμο στο κέντρο του πνεύματος». Έτσι μεταβάλλει την έμπνευση σε ... μαντζούνι!

Θα συμφωνήσει, όμως, κανείς απόλυτα μαζί του, πως η Προσευχή είναι το γιγάντιο φτερό του ύψους και ότι ο καθείς φως πρέπει να γίνει τον κόσμο να φωτίσει.

Πως; Με τη «μυστική» διδασκαλία. Κάτι που επαγγέλλεται με οίστρο ο ποιητής, ο οποίος, σε στιγμές μη κηρυγματικές, κατορθώνει να φεγγοστάξει στο στίχο αρμονία. Είναι οι βαθειά ανθρώπινες στιγμές, για τις οποίες ο στοχαστής αντιμάχεται τον «μύστη», με τον ίδιο του τον αφοπλιστικό λόγο: «χάνουμε τον τραγουδιστή που μάγευε τη φύση». Ο Κ.Κ. είναι ένας «ενορατικός» στιχουργός που όταν τιθασεύει την έπαρση δένει την ψυχή με τον παλμό του απείρου.

Ορέστη Αλεξάκη: «Η ΛΑΜΨΗ» Ποιήματα

Μεγάλα μάτια του Θεού
που ξαγρυπνάτε εντός μου
φοβάμαι να καθρεφτιστώ
στα σκοτεινά νερά σας
μη γίνω αγέρας και χαθώ
μη γίνω φως και σβήσω!

Η λέξη και η εσωτερική μαγεία της δίνουν φως και σχήμα στο λυρισμό των όρθρων για το πανηγύρι της αυγής. Και ο ήχος το εγερτήριο των λουλουδιών στους ρόδινους στρόβιλους των ανείρων. Ποίηση εφτακάθαρη που φωτολυγά τη νύχτα του χιονιού για να κατοικήσουμε στο χαμόγελό του μαζί με την παιδική μας μνήμη και τη παρθενικότητα του μέλλοντος. Να παύσουμε να είμαστε νομάδες του ουρανού και πρόσφυγες των γυμνών ωρών — κάτοικοι ενός σώματος και σ' ένα ταξίδι όπου το κάθε του μόριο — χαράμαδα μπάζει την απουσία! — αλλά την ισορροπία σαν αποκτήσουμε του πουλιού, που ζυγιάζεται σε μιαν ηλιαχτίδα, να μεταβληθούμε σε αλιείς των άστρων. Τότε στα μάτια του κάθε νεκρού θα μοσχοβολήσουν οι κήποι του άλλου κόσμου... Πνοή και δύναμη δημιουργική ο κάθε στίχος του Ορ. Αλ. Ομορφιά και γοητεία η κάθε εικόνα. Φωτοκολώνα η κάθε του σκέψη:

Βλέπεις αυτή την άσβεστη φωτιά στο βάθος;
ο άρτος μου είναι
η κλίνη μου
το ερωτικό μου σώμα.

Σαφήνεια και καθαρότητα. Το τελετουργικό άδυτο στο φως της αλήθειας. Η ποίηση του οραματιστή – το τραγούδι της ελπίδας μας.

Κώστα Στεφανόπουλου: «ΠΕΡΑ ΑΠ' ΤΟΝ ΕΡΩΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ» Διηγήματα

«Η προσωπικότητα κρίνει και δέχεται μια πνευματική αξία να αποτελέσει περιεχόμενο της ζωής, να δώσει ουσιαστικό νόημα στη ζωή, να γίνει φρόνημα και στη συνέχεια βίωμα».

Μεστωμένο καταστάλαγμα ανάλυσης του βάθους και λόγος λαμπροπερίχυτος στην αποφθεγματικότητά του. Δεν πρόκειται, φυσικά, για εξειδικευμένη δοκιμαϊκή γραφή ή επιστημονική προσέγγιση ψυχολογικού προβλήματος. Καίτοι και τα δυο συνυπάρχουν στην εκτύλιξη του μύθου και τη σκιαγράφιση των χαρακτήρων. Αλλά για σύγχρονα διηγήματα στη σύλληψη και τη δομή. Όπου ο φιλοσοφικός στοχασμός συμβαδίζει με την αγιόλαμψη ελπιδοφόρας μεταφυσικής. Και τη διαφάνεια μαστορικής πλοκής στο ουσιαστικό παιχνίδι των λέξεων: «Η ζωή συνεχίζεται, καθώς εμείς προχωρούμε, πάντα προχωρούμε. Κι' όσο πηγαίνουμε τόσο γυρνάμε. Η γη μας είναι στρογγυλή» ή «ο άνθρωπος είναι το πλάσμα της φύσης που πάντα θέτει προβλήματα που υπερβαίνουν τις δυνάμεις του. Γι' αυτό και εξελίσσεται». Ο Κ. Στεφ. μεταβάλλει την απλή ανθρώπινη στιγμή σε αιτία και κατόρθωμα ψυχικού μεγαλείου. Ξέρει καλά τους κανόνες της προβληματικής και της τεχνικής. Ακόμη και όταν ο μύθος αδυνατεί να προσπεράσει το όριο της πειθώ, υπάρχει η στιβαρή γραφή να σε παραπλανήσει...για να σε διαβεβαιώσει πως «ο άνθρωπος είναι πάντοτε παραπάνω απ' ότι γνωρίζουμε γι' αυτόν».

Είναι ένας άρτιος εξοπλισμένος τεχνίτης του λόγου ο Κ. Στεφανόπουλος. Η φαντασία του γόνιμη, τουλάχιστο στη παρούσα εργασία. Γι' αυτό ευελπιστούμε σε μιαν ανέλιξη «πέρα απ' τον έρωτα και την ελευθερία». Στο ύψος του αληθινού δημιουργού.

Εἰς μνήμην

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΡΑΚΙΔΗΣ

Θρηνήσωμεν!! Θρηνήσωμεν!! Θρηνήσωμεν!!

Ὁ ἐκλεκτός ἀδελφός Κωνσταντῖνος Δρακίδης μετέστη εἰς τὴν αἰώνίαν Ἀνατολήν καί ἀναπαύεται ἐν σκηναῖς δικαίων.

Ἡ ἀπώλειά του εἶναι σκληρά καί λίαν αἰσθητή. Ἡ εὐθύτης του ἦτο ἀκλόνητος καί ἀπαράμιλλος. Ἡ ἐργατικότητα του ἀνεξάντλητος. Ἡ ἐπιβολή του μεγίστη. Ὁ ἀλτρουϊσμός του, ἡ φιλοσοφία του, ἡ φιλανθρωπία του πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις, ἡ ἀγάπη του καί ἡ φιλαλληλία του, τὰς ὁποῖαι ἐδίδασκε διὰ τοῦ παραδείγματος, ἡ ἄπειρος στοργή, μέ τὴν ὁποίαν περιέβαλε οἰκείους καί φίλους καί πάντα συνάνθρωπον, συνθέτουν τό κάλλος τῆς ψυχῆς του καί τό μεγαλεῖον τῆς ὑπάρξεώς του.

Ἡ βαθεῖα φιλοσοφική του σκέψις, ἡ λατρεία του πρὸς κάθε εὐγενές καί ὠραῖον καί ἡ πίστις του πρὸς τόν ἄνθρωπον καί τόν δημιουργόν του ἀποτελοῦν τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματός του. Προικισμένος μέ πολλὰς ἀρετάς, μέ σταθερόν καί πρᾶον χαρακτήρα, ἐργάστηκε διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς Ἀληθείας, βαδίζων πάντοτε ἐπὶ τῆς Ἀτραποῦ τῆς Ἀρετῆς καί τοῦ καθήκοντος.

Ἄς εἶναι ἐλαφρά ἡ Ροδίτικη γῆ πού τόν σκεπάζει. Ἄς εἶναι αἰωνία ἡ μνήμη του!

Σ.Β.

ΒΑΣΟΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ

Πολύκλαυστος ἔφυγε ἀναπάντεχα ὁ ἀγαπητός μας γιατρός. Ὁλοκληρωμένος ἄνθρωπος, πού μιά ζωὴ ὀλάκερη ἀγάπησε καί ὑπηρέτησε τόν ἄνθρωπο σέ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Πιστός στὸν ὄρκο τοῦ Ἱπποκράτη ἄσκησε τὴν ἰατρικὴ ὀχι σάν ἐπάγγελμα, ἀλλὰ σάν λειτούργημα, ἀκούραστα προσφέρων τίς ὑπηρεσίες του, μέ τό χαμόγελο στὰ χεῖλη.

Ἀλλὰ καί στὸν Ἀθλητισμὸ προσέφερε τίς πολύτιμες ὑπηρεσίες του, καθὼς καί στὸν προσκοπισμὸ καί σέ πολλές ἄλλες κοινωνικὲς ἐκδηλώσεις.

Σάν πρόεδρος τῶν πνευματικῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἰδρύματος «Ρήγας Φεραῖος» καθοδήγησε, μέ τὴν πείρα του καί τὴ σοφία του, στὸν δρόμο τῆς Ἀρετῆς καί τοῦ καθήκοντος.

Ἡ ἀγνή ψυχὴ του ἀναπαύεται τώρα στὸν χῶρο τῆς γαλήνης.

Σ.Π.

Μεταξύ μας

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΑΣ

Τά Γραφεία του «Ίλριο», Χαρ. Τρι-
κούπη 26, α΄ δροφος Κωδ. 106 79, εΐ-
ναι άνοικτά καθημερινώς πλην Σαββά-
του 9,30 - 12,30
Τηλ. Γραφείων 3620.702

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ

Παρακαλούμεν, άποστέλλετε με τα-
χυδρομικήν ή τραπεζικήν έπιταγήν είς
τήν διεύθυνσιν: «Κωστήν Μελίσσαρό-
πουλον, Χαρ. Τρικούπη 26, α΄ δροφος
Κωδ. 106 79, Αθήνας». Άποστολαί
μέ τραπεζικάς έντολάς μās δυσκο-
λεύουν.

ΑΛΛΑΓΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΝ

Τεύχη άποσταλέντα στούς κατωτέ-
ρω συνδρομητάς μας, έπεστράφησαν
άπό τό Ταχυδρομείον μέ την σημείω-
σιν: «μετώκησε» ή «άγνωστος». Παρα-
καλοϋνται όσοι τούς γνωρίζουν νά
τούς είδοποιήσουν ή νά μās δώσουν
τάς διευθύνσεις των:

ΑΘΗΝΩΝ

Γ. Αθανασίου, Ιατρός
Γαβρ. Εϋαγγέλου, Φιλοθέη
Χαρ. Κατσαρδής, Βριλήσια
Πιπ. Ρήγα, Δάφνη
Νικ. Στογιαννίδης
Γεωρ. Τζούρος

ΕΠΑΡΧΙΩΝ

Έλ. Φωτίου-Συμεωνίδου, Χαλκίς

ΕΓΚΑΤΕΛΕΙΨΑΝ ΤΟΝ ΓΗΙΝΟΝ ΒΙΟΝ

Μάχη Κοντογεώργη, Αθήναι
Απ. Φωτόπουλος, Αθήναι

Α. Χατζηβασιλειάδης, Θσε/νίκη
Θάνος Μεσσήνης, Λάρισα
Γ. Καψωμένος, Χανιά

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ (Με τή σειρά λήψεως)

Λάμπης Λούκος: Όπλόσμοι καί Καύ-
κασοι, Ήρακλής καί Προμηθεΐς. Τά
δίκαια του Άνθρώπου καί ή
Διεθνής Άμνηστία. Πάτρα 1984.
Πώλ Βαλερύ (μετάφρ. Ρόη Παιαγγέ-
λου): Τό θαλάσσιο κοιμητήρι.
Αθήνα 1984.

Άννα Μαχαιροπούλου: Συντεταγμένες
(Ποιήματα). Αθήνα 1982.

Στάθης Παρασκευόπουλος: Κώστας
Καλαντζής, ό Τριφύλιος Ιστορικός
καί λογοτέχνης. Κυπαρισσία 1984.
Κώστας Ίωαννίδης: Παλμοί (Ποίσεις).
Αθήνα 1982.

Δρ. Νίκυ Πάρος: Ό τετραγωνισμός
του κύκλου.

Παν. Βλαχόπουλος: Πολιτισμός 666.
Αθήνα 1984.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ήπειρωτική Έστία. Διευθ. Δ. Κόκκινος
(Απρ.-Ιούν.)

Σάτυρα (Μάιος-Ιούν.)

Πνευματική Κύπρος. Έκδ. Κύπρος Χρυ-
σάνθης (Ιούν.-Ιούλ.)

Προσανατολισμοί. Διευθ. Γιάννης Τζα-
νετάκος (Ιούν.-Αύγ.)

Σύγχρονη Σκέψη. Διευθ. Γ. Παπαγεωρ-
γίου. Αρχισ. Γ. Χαλατσάς (Ιούλ.-
Αύγ.)

Ίσραηλινά Νέα. Έκδ. Δ. Νικολαΐδης
(Ιούλ.-Αύγ.)

Διάσταση. Διευθ. Γ. Καμπασκάλης
(Αύγ.-Σεπτ.)

ΠΑΚΟΕ. Διευθ. Παν. Χριστοδουλάκης
(17/9/84)

Ό Φυσιολάτρης (Σεπτ.-Όκτ.)

Κρητική Έστία (μάρτ.-Απρ.)

«ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΛΙΣΟΣ»
τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας
ἐν Ἑλλάδι

Χαρ. Τρικούπη 26-Ἀθῆναι 106 79

Ἐκδότης Διευθυντής:

Κωστῆς Ν. Μελισσαρόπουλος

Πλατ. Ἐθνικῆς Τραπέζης 3, Φιλο-
θέη 152 37

Τιμὴ τεύχους Δρχ. 80

Σεπτ.-Ὀκτ. 1984

Ἰωάννινα: Μιχ. Πραπίδης
Καβάλα: Πέτρος Φραγκίδης
Κέρκυρα: Ἀλεξ. Λουῖβρος
Κομοτινὴ: Ἰω. Σαμουρκασιδῆς
Λαμία: Κ. Φαλίδας
Λάρισα: Ἀρ. Σοφίτης
Μυτιλήνη: Δ. Ροδάκης
Ξάνθη: Μάριος Κουτσαυρίδης
Πάτραι: Ἀθ. Κοντοσάκης
Ρέθυμνο: Ἀντ. Βιστάκης
Ρόδος: Σταῦρος Βαφεΐδης
Σέρραι: Ἀνέστης Σάββας
Σῦρος: Π. Ζαραφωνίτης
Χαλκίδα: Γ. Λάμπρου
Χανιά: Ἐμμ. Νοδαράκης
Ἀμμόχωστος: Ἀνδρ. Τσάκκος
Λεμεσός: Ἀνδρος Σωτηρίου, Ἀντ.
Στυλιανοῦ
Λευκωσία: Ἀχ. Ζαβαλλῆς, Ρένα Στυ-
λιανάκη
Πάφος: Κ. Καθητζιώτης
Ἰσταμπούλ: Γ. Βακαλόπουλος

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ
ΤΟΥ «ΙΛΙΣΟΥ»

Βόλος: Γ. Κουκουβίνος

Δράμα: Φιλ. Τζάλλας

Ζάκυνθος: Ἰππ. Καλογερόπουλος

Ἡράκλειον: Λ. Κουντῆς

Θεσ/νίκη: Εὐ. Ψαρᾶς, Βιβλιοπωλεῖον

Ἱπποδρομίου 10, τηλ. 265.042

ΑΠΟΣΤΕΙΛΑΤΕ

τὴν συνδρομὴν σας 1984

Δρχ. 500 ἢ ἐθελοντικῶς κατὰ βούλησιν

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ

Χαιρόταν τόσο τὴ ζωὴ, ποὺ τὸ σπασμένο ποδᾶρι δὲ φαινόταν νὰ τὴν ἐνοχλεῖ πιά, οὔτε στοὺς πῆδους, οὔτε στὰ τρεχαλητὰ της. Μετὰ ἀπὸ μιὰ σύντομη κι ἀναπάντεχη ἀρρώστεια, ἔσβυσε μ' ὅλη ἐκείνη τὴν ἀξιοπρέπεια ποὺ ἀφήνουν τὰ ἐγκόσμια τὰ ζῶα. Μᾶς εἶχε διδάξει καλωσύνη, τρυφερότητα καὶ εὐπρέπεια. Μᾶς ἄφησε σὰ νᾶχε τελειώσει τὴ δουλειὰ της κοντὰ μας.

Ἡ κυρία Ἄννα

Ἡ κυρία Ἄννα εἶχε ἔρθει πρόσφατα στὴ γειτονιά. Νοίκιασε ἕνα ἀνετο ἰσόγειο σ' ἕνα τρίπατο προπολεμικὸ σπίτι καὶ σὲ λίγο τὸ ἤρεμο χαμόγελό της μᾶς εἶχε ἀγγίξει ὅλους ὅσους εἶχαμε λίγον καιρὸ διαθέσιμο ἀπὸ τὸ καθημερινὸ ἀγχος νὰ προσέξουμε τὶ γίνεται γύρω μας.

Ἦταν ἀπὸ μιὰ μακρινὴ ἐπαρχία τῆς Μακεδονίας καὶ στὸ φέρσιμό της διακρινόταν ἡ ἀπλότητα τῶν βόρειων. Εἶχε ἕνα σωρὸ παιδιὰ ποὺ δὲν καθόντουσαν ὅμως μαζί της. Ἦταν ὅλα καλὰ κι' εὐγενικὰ πλάσματα, ποὺ τιμοῦσαν τὴ μητέρα τους, ἄλλα μὲ τὶς σπουδές τους κι ἄλλα μὲ τὴ δουλειὰ τους.

Ὅλη ἡ οἰκογένεια ἀγαποῦσε τὰ ζῶα κι ἡ ἀγάπη τους αὐτὴ δὲν ἦταν καθόλου πλατωνική: Τὰῖζαν καὶ πρόσφεραν πραγματικὴ βοήθεια σὲ ὅσα περισσότερα ζωντανὰ μπορούσαν: Σκυλιὰ καὶ γατιὰ χαμένα, ἀδέσποτα, παρατημένα εὑρίσκαν λίγη στοργή κοντὰ στὴν κυρία Ἄννα καὶ στὰ παιδιὰ της.

Παρ' ὅλα τὰ ζωντανὰ ποὺ κυκλοφοροῦσαν κοντὰ της, τὸ σπίτι της ἔλαμπε ἀπὸ πάσιρα. Ἡ ἴδια δὲν ἦταν λιγότερο καθαρὴ, διαψεύδοντας ἐκείνους ποὺ συνδυάζουν τὰ ζῶα μὲ τὴ βρωμιὰ, ξενώνοντας τὴ δικιά τους.

Στὸ ταβάνι τοῦ σαλονιοῦ της, εἶχε ἕνα μεγάλο πολυέλαιο, ποὺ ὅταν τὸν ἔβλεpes ἀναμένο, περνώντας ἀπ' ἔξω τὶς καλοκαιριάτικες βραδιές, ἐνοιωθες νὰ χύνεται τὸ φῶς του στὸ δρόμο, σὰ νὰ 'θελε νὰ φωτίσει τὸ σκοτάδι ποὺ ὑπάρχει γύρω μας καὶ μέσα μας.

Ὅταν τὰῖζε τὰ δύστυχα τὰ ζωντανὰ, τοὺς μιλοῦσε σιγανὰ καὶ γλυκὰ κι ἐκεῖνα σὰ νὰ ξέχναγαν τὴν πείνα τους, ἔστω καὶ γιὰ μιὰ στιγμή, σὰν νὰ καταλάβαιναν τὴν ἀξία τῆς ἀγάπης, παρατοῦσαν τὸ φαῖ τους καὶ ὑψωναν τὸ κεφάλι νὰ τὴν κυτᾶζουν. Τότε τῆς κυρίας Ἄννας τὸ πρόσωπο ἔλαμπε, λές, πιὸ πολὺ, ὅσο ἔβλεπε τὰ γατάκια χορτάτα νὰ γλύφουν τὰ ποδαράκια τους καὶ νὰ καθαρίζονται μόνα τους, δείχνοντας ἔτσι πῶς ξέρουν νὰ σέβονται τὸν ἑαυτὸ τους καὶ τοὺς ἄλλους.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Για άναγγελία τής έκδόσεως νά στέλνετε ένα αντίτυπο. Για βιβλιοκρισία, χωρίς νά δεσμεύεται τὸ περιοδικό, νά στέλνετε δύο αντίτυπα.

Σημειώσεις Νίκου Τέντα

Έφης Αιλιανού: «ΘΑΛΑΣΣΑ ΚΥΘΗΡΩΝ» Ποιήματα

Είχες ολάκερος μες στη ζωή καιί
και τώρα
πως από το θάνατο να σε χωρίσω;

Βρίσκεις, πράγματι, μέσα στο ρίγος των λόγων το λόγο τον κρυφό μυστικά να φέρνει το μήνυμα των καιρών: Οι μαργαριτες ανθίζουν στους κήπους της σιωπής για να λυθούν όλα τα γήινα δεσμά:

γιατί ήσounα βαθιά μέσα στο σκότος
κ' ήθελα να ονειρευτείς στο φως
γι' αυτό σ' αγάπησα

Έτσι γεννιέται στο βλέμμα του κάθε ανθρώπου γαλάζια η ποίηση για να ερμηνεύσει της γης τον παλμό με την ανάσα του απείρου και του έρωτα τη μαντική φωνή: ποτέ τη νύχτα μη νοθήψεις γιατί το σκοτάδι τρέφει δαίμονες και στοιχειά.

Η Εφ. Αιλ., με ευκατόρθωτο λόγο ουρανοδρομίζει την αιώνια υλοποίηση του πνεύματος και δεν σαρκώνει φαντάσματα γιατί ξέρει να μη στοιχειώνει τις λέξεις. Είναι η σκέψη της ολόφωτη γι' αυτό και φωλιάζει στην καρδιά μας και τη μοναξιά σαν θεία ζεστασιά.

Χρυσούλα Ευλαμπιάδου: «ΔΡΟΣΟΣΤΑΛΙΔΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΑΣΙ- ΝΗ ΧΛΟΗ» Ποιήματα

Μη δακρύξεις
Είναι ο θάνατος
καινούργια ζωή

Η Χρ. Ευλ., ζει τη μελωδιά του πνεύματος με τη «θεοσοφική» αλήθεια. Γι' αυτό, μαζί με τους λυγρούς τόνους για τους γονείς που φως διάβηκαν το φως, υπάρχει και η αισιόδοξη προοπτική: «η αυγή φως φεύγει, αυγή της άνοιξης ξαναγυρίζει», με την οποία ο μουσικός ήχος βρίσκει ένα ελπιδοφόρο αναπετάρισμα. Υπάρχει πάντα ελπίδα. Και για την Χρ. Ευλ. για κάτι καλύτερο.

Κατερίνα Μανιταρά-Πετράκου: «ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΟΧΥΡΟ» Ποιήματα

Χαμόγελο,
είσαι η κόρη της ειρήνης
η μάνα που γεννάει την ελπίδα

Μια ποιήτρια που τρέχει να προλάβει τον καιρό είναι η Κ. Μαν.-Πετ. Δημιουργεί ξεπερνώντας το όριο της φθοράς: ο χρόνος δεν ξηλώνει ότι το πνεύμα ανυψώνει. Έτσι στο κοιμητήρι των χαμένων ελπίδων ο «ζωηφόρος» λόγος υψώνει μίαν ανθρώπινη αυγή: ο θάνατος είναι ο δρόμος για το φως. Ο Φοίβος Δέλφης προλογίζει τη συλλογή με την κρίση: ουσιαστική ποίηση. Θα ήταν αν η Κατ. Μαν.-Πετ. δεν λυπόταν απλώς γιατί μερικοί μέιναν στη γλώσσα του παρελθόντος... Ίσως, αργότερα, μας δώσει πιο ξάστερο το μήνυμα αυτής της γλώσσας. Θα ήταν προσωπική της κατάθεση στα γράμματα και η δικαίωση της γραφής της.

Κούλη Κάση: «Ο ΗΛΙΑΝΘΡΩΠΟΣ» και «ΕΠΟΥΡΑΝΙΟ» Ποιήματα.

...Να καταλάβει πως κορμί
έχει τη φύση όλη
που του τη χάρισ' ο Θεός
σαν ένα περιβόλι.

Είναι υπερβολική η αισιοδοξία του ποιητή Κ. Κάση, να θεωρεί τους στίχους του πνευματικό δίδαγμα για υπέρτατη φώτιση με

στόχο το «φτάσιμο στο κέντρο του πνεύματος». Έτσι μεταβάλλει την έμπνευση σε ... μαντζούνι!

Θα συμφωνήσει, όμως, κανείς απόλυτα μαζί του, πως η Προσευχή είναι το γιγάντιο φτερό του ύψους και ότι ο καθείς φως πρέπει να γίνει τον κόσμο να φωτίσει.

Πως; Με τη «μυστική» διδασκαλία. Κάτι που επαγγέλλεται με οίστρο ο ποιητής, ο οποίος, σε στιγμές μη κηρυγματικές, κατορθώνει να φεγγοστάξει στο στίχο αρμονία. Είναι οι βαθειά ανθρωπινες στιγμές, για τις οποίες ο στοχαστής αντιμάχεται τον «μύστη», με τον ίδιο του τον αφοπλιστικό λόγο: «χάνουμε τον τραγουδιστή που μάγευε τη φύση». Ο Κ.Κ. είναι ένας «ενορατικός» στιχουργός που όταν τιθασεύει την έπαρση δένει την ψυχή με τον παλμό του απείρου.

Ορέστη Αλεξάκη: «Η ΛΑΜΨΗ» Ποιήματα

Μεγάλα μάτια του Θεού
που ξαγρυπνάτε εντός μου
φοβάμαι να καθρεφτιστώ
στα σκοτεινά νερά σας
μη γίνω αγέρας και χαθώ
μη γίνω φως και σβήσω!

Η λέξη και η εσωτερική μαγεία της δίνουν φως και σχήμα στο λυρισμό των όρθρων για το πανηγύρι της αυγής. Και ο ήχος το εγερτήριο των λουλουδιών στους ρόδινους στρόβιλους των ονείρων. Ποίηση εφτακάθαρη που φωτολυγά τη νύχτα του χιονιού για να κατοικήσουμε στο χαμόγελό του μαζί με την παιδική μας μνήμη και τη παρθενικότητα του μέλλοντος. Να παύσουμε να είμαστε νομάδες του ουρανού και πρόσφυγες των γυμνών ωρών — κάτοικοι ενός σώματος και σ' ένα ταξίδι όπου το κάθε του μόριο — χαράμδα μπάζει την απουσία! — αλλά την ισορροπία σαν αποκτήσουμε του πουλιού, που ζυγιάζεται σε μιαν ηλιαχτίδα, να μεταβληθούμε σε αλιείς των άστρων. Τότε στα μάτια του κάθε νεκρού θα μοσχοβολήσουν οι κήποι του άλλου κόσμου... Πνοή και δύναμη δημιουργική ο κάθε στίχος του Ορ. Αλ. Ομορφιά και γοητεία η κάθε εικόνα. Φωτοκολώνα η κάθε του σκέψη:

Βλέπεις αυτή την άσβεστη φωτιά στο βάθος:
ο άρτος μου είναι
η κλίνη μου
το ερωτικό μου σώμα.

Σαφήνεια και καθαρότητα. Το τελετουργικό άδυτο στο φως της αλήθειας. Η ποίηση του οραματιστή — το τραγούδι της ελπίδας μας.

Κώστα Στεφανόπουλου: «ΠΕΡΑ ΑΠ' ΤΟΝ ΕΡΩΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ» Διηγήματα

«Η προσωπικότητα κρίνει και δέχεται μια πνευματική αξία να αποτελέσει περιεχόμενο της ζωής, να δώσει ουσιαστικό νόημα στη ζωή, να γίνει φρόνημα και στη συνέχεια βίωμα».

Μεστωμένο καταστάλαγμα ανάλυσης του βάθους και λόγος λαμπροπερίχυτος στην αποφθεγματικότητα του. Δεν πρόκειται, φυσικά, για εξειδικευμένη δοκιμιακή γραφή ή επιστημονική προσέγγιση ψυχολογικού προβλήματος. Καίτοι και τα δυο συνυπάρχουν στην εκτύλιξη του μύθου και τη σκιαγράφιση των χαρακτήρων. Αλλά για σύγχρονα διηγήματα στη σύλληψη και τη δομή. Όπου ο φιλοσοφικός στοχασμός συμβαδίζει με την αγιόλαμψη ελπιδοφόρας μεταφυσικής. Και τη διαφάνεια μαστορικής πλοκής στο ουσιαστικό παιχνίδι των λέξεων: «Η ζωή συνεχίζεται, καθώς εμείς προχωρούμε, πάντα προχωρούμε. Κι' όσο πηγαίνουμε τόσο γυρνάμε. Η γη μας είναι στρογγυλή» ή «ο άνθρωπος είναι το πλάσμα της φύσης που πάντα θέτει προβλήματα που υπερβαίνουν τις δυνατόειές του. Γι' αυτό και εξελίσσεται». Ο Κ. Στεφ. μεταβάλλει την απλή ανθρώπινη στιγμή σε αιτία και κατόρθωμα ψυχικού μεγαλείου. Ξέρει καλά τους κανόνες της προβληματικής και της τεχνικής. Ακόμη και όταν ο μύθος αδυνατεί να προσπεράσει το όριο της πειθώ, υπάρχει η στιβαρή γραφή να σε παραπλανήσει...για να σε διαβεβαιώσει πως «ο άνθρωπος είναι πάντοτε παραπάνω απ' ότι γνωρίζουμε γι' αυτόν».

Είναι ένας άρτιος εξοπλισμένος τεχνίτης του λόγου ο Κ. Στεφανόπουλος. Η φαντασία του γόνιμη, τουλάχιστο στη παρούσα εργασία. Γι' αυτό ευελπιστούμε σε μια ανέλιξη «πέρα απ' τον έρωτα και την ελευθερία». Στο ύψος του αληθινού δημιουργού.

Εἰς μνήμην

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΡΑΚΙΔΗΣ

Θρηνήσωμεν!! Θρηνήσωμεν!! Θρηνήσωμεν!!

Ὁ ἐκλεκτός ἀδελφός Κωνσταντῖνος Δρακίδης μετέστη εἰς τὴν αἰωνίαν Ἀνατολήν καί ἀναπαύεται ἐν σκηναῖς δικαίων.

Ἡ ἀπώλειά του εἶναι σκληρά καί λίαν αἰσθητή. Ἡ εὐθύτης του ἦτο ἀκλόνητος καί ἀπαράμιλλος. Ἡ ἐργατικότητα του ἀνεξάντλητος. Ἡ ἐπιβολή του μεγίστη. Ὁ ἀλτρουϊσμός του, ἡ φιλοσοφία του, ἡ φιланθρωπία του πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις, ἡ ἀγάπη του καί ἡ φιλαλληλία του, τὰς ὁποῖαι ἐδίδασκε διὰ τοῦ παραδείγματος, ἡ ἀπειρος στοργή, μέ τὴν ὁποῖαν περιέβαλε οἰκείους καί φίλους καί πάντα συνάνθρωπον, συνθέτουν τό κάλλος τῆς ψυχῆς του καί τό μεγαλεῖον τῆς ὑπάρξεώς του.

Ἡ βαθεῖα φιλοσοφική του σκέψις, ἡ λατρεία του πρὸς κάθε εὐγενές καί ὠραῖον καί ἡ πίστις του πρὸς τόν ἄνθρωπον καί τόν δημιουργόν του ἀποτελοῦν τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματός του. Προικισμένος μέ πολλὰς ἀρετάς, μέ σταθερόν καί πρᾶον χαρακτήρα, ἐργάστηκε διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς Ἀληθείας, βαδίζων πάντοτε ἐπὶ τῆς Ἀτραποῦ τῆς Ἀρετῆς καί τοῦ καθήκοντος.

Ἄς εἶναι ἐλαφρά ἡ Ροδίτικη γῆ πού τόν σκεπάζει. Ἄς εἶναι αἰωνία ἡ μνήμη του!

Σ.Β.

ΒΑΣΟΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ

Πολύκλαυστος ἔφυγε ἀναπάντεχα ὁ ἀγαπητός μας γιατρός. Ὁλοκληρωμένος ἄνθρωπος, πού μιά ζωὴ ὀλάκερη ἀγάπησε καί ὑπηρέτησε τόν ἄνθρωπο σέ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Πιστός στὸν ὄρκο τοῦ Ἱπποκράτη ἄσκησε τὴν ἰατρικὴ ὀχι σάν ἐπάγγελμα, ἀλλὰ σάν λειτούργημα, ἀκούραστα προσφέρων τίς ὑπηρεσίες του, μέ τό χαμόγελο στὰ χεῖλη.

Ἀλλὰ καί στὸν Ἀθλητισμό προσέφερε τίς πολύτιμες ὑπηρεσίες του, καθὼς καί στὸν προσκοπισμό καί σέ πολλές ἄλλες κοινωνικὲς ἐκδηλώσεις.

Σάν πρόεδρος τῶν πνευματικῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἰδρύματος «Ρήγας Φεραῖος» καθοδήγησε, μέ τὴν πείρα του καί τὴ σοφία του, στὸν δρόμο τῆς Ἀρετῆς καί τοῦ καθήκοντος.

Ἡ ὀγνή ψυχὴ του ἀναπαύεται τώρα στὸν χῶρο τῆς γαλήνης.

Σ.Π.

Μεταξύ μας

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΑΣ

Τά Γραφεία του «Ίλιου», Χαρ. Τρικούπη 26, α' όροφος Κωδ. 106 79, είναι άνοικτά καθημερινώς πλὴν Σαββάτου 9,30 - 12,30

Τηλ. Γραφείων 3620.702

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ

Παρακαλοῦμεν, ἀποστέλλετε μὲ ταχυδρομικὴν ἢ τραπεζικὴν ἐπιταγὴν εἰς τὴν διεύθυνσιν: «Κωστὴν Μελισσαρόπουλον, Χαρ. Τρικούπη 26, α' όροφος Κωδ. 106 79, Ἀθήνας». Ἀποστολαί μὲ τραπεζικὰς ἐντολάς μᾶς δυσκολεύουν.

ΑΛΛΑΓΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΝ

Τεύχη ἀποσταλέντα στοὺς κατωτέρω συνδρομητάς μας, ἐπεστράφησαν ἀπὸ τὸ Ταχυδρομεῖον μὲ τὴν σημείωσιν: «μετώκησε» ἢ «ἀγνωστος». Παρακαλοῦνται ὅσοι τοὺς γνωρίζουν νὰ τοὺς εἰδοποιήσουν ἢ νὰ μᾶς δώσουν τὰς διευθύνσεις των:

ΑΘΗΝΩΝ

Γ. Ἀθανασίου, Ιατρος
Γαβρ. Εὐαγγέλου, Φιλοθέη
Χαρ. Κατσαρδῆς, Βριλήσια
Πιπ. Ρήγα, Δάφνη
Νικ. Σταγιαννίδης
Γεωρ. Τζοῦρος

ΕΠΑΡΧΙΩΝ

Ἑλ. Φωτίου-Συμεωνίδου, Χαλκίς

ΕΓΚΑΤΕΛΕΙΨΑΝ ΤΟΝ ΓΗΙΝΟΝ ΒΙΟΝ

Μάχη Κοντογεώργη, Ἀθήναι
Ἀπ. Φωτόπουλος, Ἀθήναι

Ἀ. Χατζηβασιλειάδης, Θερμίκη
Θάνας Μεσσήνης, Λάρισα
Γ. Καψωμένος, Χανιά

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ (Μὲ τὴ σειρά λήψεως)

Λάμπης Λοῦκος: Ὀπλόσμοι καὶ Καύκασοι, Ἡρακλῆς καὶ Προμηθεΐς. Τὰ δίκαια τοῦ Ἀνθρώπου καὶ ἡ Διεθνὴς Ἀμνηστία. Πάτρα 1984.

Πῶλ Βαλερύ (μετάφρ. Ρόη Παπαγγέλου): Τὸ θαλάσσιο κοιμητήρι. Ἀθήνα 1984.

Ἄννα Μαχαιροπούλου: Συντεταγμένες (Ποιήματα). Ἀθήνα 1982.

Στάθης Παρασκευόπουλος: Κώστας Καλαντζῆς, ὁ Τριφύλιος Ιστορικός καὶ λογοτέχνης. Κυπαρισσία 1984.

Κώστας Ἰωαννίδης: Παλμοὶ (Ποιήσεις). Ἀθήνα 1982.

Δρ. Νίκυ Πάρας: Ὁ τετραγωνισμός τοῦ κύκλου.

Παν. Βλαχόπουλος: Πολιτισμός 666. Ἀθήνα 1984.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἡπειρωτικὴ Ἑστία. Διευθ. Δ. Κόκκινος (Ἀπρ.-Ἰούν.)

Σάτυρα (Μάιος-Ἰούν.)

Πνευματικὴ Κύπρος. Ἐκδ. Κύπρος Χρυσάνθης (Ἰούν.-Ἰουλ.)

Προσανατολισμοί. Διευθ. Γιάννης Τζανετάκος (Ἰούν.-Αὐγ.)

Σύγχρονη Σκέψη. Διευθ. Γ. Παπαγεωργίου. Ἀρχισ. Γ. Χαλατσᾶς (Ἰουλ.-Αὐγ.)

Ἰσραηλινὰ Νέα. Ἐκδ. Δ. Νικολαΐδης (Ἰουλ.-Αὐγ.)

Διάσταση. Διευθ. Γ. Καρπασακάλης (Αὐγ.-Σεπτ.)

ΠΑΚΟΕ. Διευθ. Παν. Χριστοδουλάκης (17/9/84)

Ὁ Φυσιολάτρης (Σεπτ.-Ὀκτ.)
Κρητικὴ Ἑστία (μάρτ.-Ἀπρ.)

«ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΛΙΣΟΣ»

τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας
ἐν Ἑλλάδι

Χαρ. Τρικούπη 26- Ἀθῆναι 106 79

Ἐκδότης Διευθυντής:

Κωστής Ν. Μελισσαρόπουλος

Πλατ. Ἐθνικῆς Τραπέζης 3, Φιλο-
θέη 152 37

Τιμὴ τεύχους Δρχ. 80

Σεπτ.-Ὀκτ. 1984

Ἰωάννινα: Μιχ. Πραπίδης
Καβάλα: Πέτρος Φραγκίδης
Κέρκυρα: Ἀλεξ. Λοῦβρος
Κομοτινὴ: Ἰω. Σαμουρκασίδης
Λαμία: Κ. Φαλίδας
Λάρισα: Ἀρ. Σοφίτης
Μυτιλήνη: Δ. Ροδάκης
Ξάνθη: Μάριος Κουτσουρίδης
Πάτραι: Ἀθ. Κοντοσάκης
Ρέθυμνο: Ἀντ. Βιστάκης
Ρόδος: Σταῦρος Βαφείδης
Σέρραι: Ἀνέστης Σάββας
Σῦρος: Π. Ζαραφωνίτης
Χαλκίδα: Γ. Λάμπρου
Χανιά: Ἐμμ. Νοδaráκης
Ἀμμόχωστος: Ἀνδρ. Τσάκκος
Λεμεσός: Ἀνδρος Σωτηρίου, Ἀντ.
Στυλιανοῦ
Λευκωσία: Ἀχ. Ζαβαλλῆς, Ρένα Στυ-
λιανάκη
Πάφος: Κ. Καθητζιώτης
Ἰσταμπούλ: Γ. Βακαλόπουλος

**ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ
ΤΟΥ «ΙΛΙΣΟΥ»**

Βόλος: Γ. Κουκουβίνος

Δράμα: Φιλ. Τζάλλας

Ζάκυνθος: Ἰππ. Καλογερόπουλος

Ἡράκλειον: Λ. Κουντῆς

Θεσ/νίκη: Εὐ. Ψαρᾶς, Βιβλιοπωλεῖον

Ἱπποδρομίου 10, τηλ. 265.042

ΑΠΟΣΤΕΙΛΑΤΕ

τὴν συνδρομὴν σας 1984

Δρχ. 500 ἢ ἐθελοντικῶς κατὰ βούλησιν

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΕΥΧΟΥΣ

	σελ.
Κ. Ούράνης: Θὰ πεθάνω ἓνα πένθιμο τοῦ φθινοπώρου δεῖλι...	289
Σάκης Τίντος: Ἡ εὐχή τοῦ Πατέρα	290
Λένα Ἀναστασιάδου: Ἡ Φυσιολατρεία καὶ ἡ Χαρὰ στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα	291
Πετρ. Παναγιωτίδης: Μήπως...	297
Ἀθάνατα Ὀμηρικὰ Ἔπη	298
Γιάννης Μπρόυμης: Ἑλευσινιακὸς Μῦθος	311
Κ. Στεφανόπουλος: Στὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ	318
Γιαβ. Νερού: Σὰν πεθάνω	319
Ἄννα Μαχαιροπούλου: Τὸ ρόδο κί' ἐγώ	320
Κωστῆς Μελισσαρόπουλος: Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος	321
Ἱππ. Καλογερόπουλος: Ταξίδι στὴ Γαλάζια πολιτεία	334
Χρ. Κατσιγιάννης: Σ' ἓνα μικρὸ φίλο	340
Ἀφιέρωμα στὴν παγκόσμια ἡμέρα τῶν ζώων	341
Γ. Τζωρτζάκης: Ἡ ὑπότελεια τῆς φύσης στὸν ἀνθρωποκεντρισμό	344
Νίκος Τέντας: Τὰ Νέα Βιβλία	354
Εἰς μνήμην	358

Στὰ προσεχῆ τεύχη

Ἀθάνατα Ὀμηρικὰ Ἔπη
 Ὁ Ταγκὸρ καὶ ἡ πνευματικὴ ἀγωγή
 Νικ. Τέντας: Πυθαγορικὰ Χρυσὰ Ἔπη
 Γ. Σιέττος: Ὑακίνθια Μυστήρια
 Χρ. Ριζόπουλος: Ἡ ἀπήχησις τῆς Μετενσαρκώσεως στὴν παγκόσμιον Φιλολογία
 Ρωμ. Βαμβακόπουλος: Ὁ Μῶαμεθ καὶ τὸ Ἰσλάμ
 Νικ. Καρβούνης: Ἡρώες καὶ Ὑπεράνθρωποι
 Γ. Φτέρης: Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ὀρφέως ἐπὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ

Βιβλία Krishnamurti

Στὰ πόδια τοῦ Διδασκάλου (ἔκδ. 1966)	100
Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὸν Κριшнаμοῦρτι (Κ. Μελισσαροπούλου)	200
Ὁ Κριшнаμοῦρτι γιὰ τὸν Διαλογισμό (Κ. Μελισσαροπούλου)	100
Ἐκπαίδευσι καὶ σημασία ζωῆς	— 1953 250
Ἐλευθερία, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος	— 1954 450
Στοχασμοὶ πάνω στὴ ζωὴ (Α΄ σειρά)	— 1956 500
Στοχασμοὶ πάνω στὴ ζωὴ (Β΄ σειρά)	— 1958 500
Στοχασμοὶ πάνω στὴ ζωὴ (Γ΄ σειρά)	— 1960 500
Ὅμιλίες στὴν Εὐρώπη	— 1967 400
Στὴ σιγὴ τοῦ Νοῦ	— 1970 300
Ἡ ἀναγκαιότητα τῆς ἀλλαγῆς	— 1970 300
Τὸ πέταγμα τοῦ ἀετοῦ	— 1971 300
Τὰ πρῶτα βήματα τῆς μάθησης	— 1975 450

Ἐγγράψετε νέους συνδρομητὰς

Συνδρομὴ 1984 δρχ. 500 ἔξωτερικοῦ \$ 10

ἀεροπορικῶς \$ 15

«Ἐπιλογαὶ» ΙΛΙΣΟΥ

Α΄ Τριετίας 1956—1957—1958

Β΄ Τριετίας 1959—1960—1961

Γ΄ Τετραετίας 1962—1965

ἐκάστη δεμένῃ πρὸς δρχ. 400

Δ΄ Πενταετίας 1966—1970

Χαρτόδετη δρχ. 400, δεμένῃ δρχ. 500

Αἱ συνδρομαὶ ἢ ἀντίτιμον βιβλίων νὰ ἀποστέλλωνται μὲ ταχυδρομικὴν ἢ τραπεζικὴν ἐπιταγὴν -ὄχι μὲ ἐντολὴν- ἐπ' ὀνόματι Κωστῆ Μελισσαροπούλου ἢ ΙΛΙΣΟΥ, Χαρ. Τρικούπη 26, α' ὁροφος Κωδ. 106 79. Τηλ. 3620-702

ΧΡΙΣΤΟΥ Α. ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΥ

Βασικὲς πληροφορίες περὶ Τεκτονισμοῦ
καὶ τὸ «περιβόλι» τοῦ Ἀντικτεονισμοῦ στὸ βιβλίο.
ΟΙ ΤΙΤΛΟΙ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΣΤΟΩΝ Δρχ. 200